

# JULKISEN TILAN KONTROLLIN ULOTTUVUUKSIA

Tapaustudkimus Stop Töhryille -projektista

Liisa Annukka Mäkinen

Helsingin yliopisto  
Valtiotieteellinen tiedekunta  
Sosiaalipolitiikka  
Pro gradu -tutkielma  
Marraskuu 2010

## Sisällys

|  |    |
|--|----|
| 1 Johdanto .....   | 1  |
| 1.1 Tutkimuskysymykset.....  | 2  |
| 1.2 Tutkielman rakenne.....  | 3  |
| 2 Tutkimuksen lähtökohdat.....   | 5  |
| 2.1 Julkinen tila ja sen käyttäjät.....  | 5  |
| 2.1.1 Julkisen ja puolijulkisen tilan määrittelyjä .....                               | 6  |
| 2.1.2 Pelko ja kaupunkitilan demokraattisuus .....                                     | 8  |
| 2.1.3 Tilallinen ei-toivottavuus ja syitä tilasta poistamiseen.....                    | 9  |
| 2.2 Kamppailu kaupunkitilasta: kontrollin keinoja.....                                 | 12 |
| 2.2.1 Kaupunkitilan fyysinen muokkaaminen .....  | 12 |
| 2.2.2 Kaupunkitilan valvonta.....  | 14 |
| 2.2.3 Asenteisiin vaikuttaminen säännöillä ja politiikkaohjelmilla .....               | 18 |
| 2.3 Tilan haltuunotto graffiteilla: graffitihistoriaa New Yorkissa ja Helsingissä..... | 19 |
| 2.3.1 New Yorkin graffitihistoriaa .....   | 20 |
| 2.3.2 Graffitit Helsingissä.....   | 22 |
| 2.4 Stop Töhryille -projekti .....   | 24 |
| 2.5 Yhteenvetoa .....  | 25 |
| 3 Teoreettinen viitekehys .....  | 27 |
| 3.1 Oikeus tilaan -keskustelu .....  | 27 |
| 3.2 Nollatoleranssi ja rikottujen ikkunoiden teesi .....                               | 31 |
| 3.3 Kriminologian selityksiä julkisen tilan häiriöille.....                            | 34 |
| 4 Aineisto ja menetelmät.....  | 40 |
| 4.1 Kuvaus aineistosta.....  | 40 |
| 4.1.1 Yleisten töiden lautakunnan esityslistat ja pöytäkirjat .....                    | 41 |
| 4.1.2 Haastattelut.....  | 42 |
| 4.1.3 Helsingin Sanomien artikkeliaineisto .....                                       | 45 |
| 4.2 Diskurssianalyysin käyttö tässä tutkielmassa .....                                 | 46 |
| 5 Miten Stop Töhryille -projekti näyttäytyy aineiston valossa .....                    | 48 |
| 5.1 Projekti aikajanalla .....   | 48 |
| 5.1.1 Projektin perustaminen ja alkuvaiheet (1998–2000).....                           | 48 |
| 5.1.2 Kulosaaren metroaidasta Makasiinien paloon (2001–2007).....                      | 51 |
| 5.1.3 Projektin loppu (2008).....  | 54 |
| 5.2 Nollatoleranssia vai ei .....  | 57 |
| 5.3 Mihin projektin toimenpiteet kohdistuivat .....                                    | 64 |
| 5.4 Aineistosta tehtyjen johtopäätösten yhteenvetoa .....                              | 71 |
| 6 Lopuksi.....   | 75 |
| Lähteet.....   | 79 |

## Taulukkuuettelo

|   |    |
|---|----|
| Taulukko 1. Stop Töhryille -projektin tai graffitien käsittely yleisten töiden lautakunnassa 1998-2008. ....              | 42 |
| Taulukko 2. Helsingin Sanomissa vuosina 1998–2008 julkaistut kirjoitukset, joissa mainitaan Stop Töhryille -projekti..... | 45 |
| Taulukko 3. Esityslistojen viittaukset graffitintekijään. ....  | 67 |
| Taulukko 4. Esityslistoissa graffitintekijästä käytetyt termit luokiteltuna neljään luokkaan. ....                        | 68 |

## Liitteet

|                           |  |
|---------------------------|--|
| Liite 1. Haastattelurunko |  |
|---------------------------|--|

## 1 Johdanto

Julkinen kaupunkitila tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Ihmiset, kaupunkilaiset, arvostavat lähiympäristössään erilaisia asioita. Toisille kaupungin rauhallisuus ja hiljaisuus on tärkeää. Toiset taas nauttivat siitä, että kaupungissa tapahtuu aina jotain. Kaupunkilaiset myös käyttävät julkista tilaa eri tavalla. Toiset käyttävät kaupunkia läpikulkupaikkana: tilana, jossa siirrytään paikasta toiseen. Toisille kaupunki puistoineen ja virkistysalueineen on oman olohuoneen jatkoa. Riippumatta siitä, miten kaupunkia käyttää, jokaisella kaupunkilaisella on oma näkemyksensä siitä, mitä julkisessa tilassa saa ja ei saa tehdä. Kaupungin voi siis nähdä tilana, jossa monet erilaiset ihmiset sovittavat yhteisen näkemyksiään ja toiveitaan. Näin ollen kaupunki on aina jonkinlainen kompromissi, yhteisen neuvottelun tulos.

Tutkielmani lähtee liikkeelle tästä ajatuksesta. Mitä ja minkälaisia ovat ne toiminnot, joita kaupunkitilaan ei haluta ja miten näitä toimintoja kontrolloidaan? Kiinnostukseni kohteena on oikeus julkiseen kaupunkitilaan. Onko tämä oikeus samanlainen kaikille kaupungin asukkaille, iästä, varallisuudesta ja henkilökohtaisista ominaisuuksista riippumatta? Millä keinoin kaupunkitilaa kontrolloidaan? Kohdistuuko kaupunkitilan kontrolli enemmän epätoivottuihin toimintoihin vai kohdistuuko se epätoivottuun toimijaan?

Sosiologisessa ja kriminologisessa keskustelussa kaupunkitilan lisääntyvä kontrolli on yhdistetty julkisen tilan kriisiin. Julkisen tilan kriisiytymistä on selitetty lisääntyneellä yksilöllistymisellä. Kriminologien Richard Ericsonin ja Kevin Haggertyn (1997) mukaan omia, yksilöllisiä elämäntyylejä arvostetaan nykyään enemmän kuin kollektiivista elämää. Tästä seuraa se, että vähitellen muut ihmiset aletaan kokea tuntemattomaksi ja tätä kautta uhaksi. Zygmunt Baumanin (2000; tässä Törrönen 2004, 13) mukaan julkinen tila näivettyy, koska se täyttyy liikaa ihmisten yksityisillä menestystarinoilla. Kollektiivinen tila katoaa ja on vain monia erilaisia yksityisiä tiloja. David Garland (2001) lisää tähän vielä, että lisääntyvän yksilöllistymisen seurauksena myös kaupunkitilaan suhtaudutaan enemmän oman yksityisen vapaa-ajan näyttämönä eikä niinkään kollektiivisena paikkana, jossa kaikilla on erilaisia velvoitteita.

Jukka Törrösen (2004, 12) mukaan yhteiskunnan yksilöllistyessä julkisen tilan sosiaalisuus yhdenmukaistuu. Tilalle muodostuu tietynlaista normaalia (keskiluokkaista) käyttöä ja esteettisyyden vaatimuksia, joita kaikki ryhmät eivät täytä. Nämä ryhmät koetaan uhaksi ja heistä halutaan eroon.

### **1.1 Tutkimuskysymykset**

Tutkielmassani kiinnostukseni kohteena on julkisen tilan kontrolli. Keskityn työssäni kaupungin julkiseen tilaan. Tilan kontrolloinnissa on eroteltavissa monia erilaisia tapoja. Näitä ovat esimerkiksi tilan suunnitteleminen tiettyä käyttöä varten ja epätoivotun käytön estäminen erilaisilla teknisillä ratkaisuilla, tilan valvonta sekä erilaiset politiikkaohjelmat, joilla pyritään vaikuttamaan ihmisten asenteisiin. Tämä tutkielma on tapaustutkimus yhdestä tilan kontrollointiin liittyvästä ohjelmasta, Helsingin kaupungin Stop Töhryille -projektista.

Stop Töhryille -projekti hyväksyttiin yksimielisesti Helsingin kaupunginvaltuustossa vuonna 1997 ja kymmenvuotinen projekti käynnistyi vuoden 1998 alussa. Projektin tarkoituksena oli vähentää laittomia graffiteja Helsingissä ja siistiä kaupunkikuvaa. Keinoina projektin tavoitteen toteuttamiseksi oli graffitien puhdistaminen, julkisten tilojen valvonta ja kansalaisten valistaminen. Projektia toteutettiin Helsingin kaupungin rakennusvirastossa. (Kuvaja & Cantell 2002, 5-8; Kaupunkitekniikka 2008/11, 18).

Stop Töhryille -projektiin liittyen julkisuudessa on keskusteltu paljon oikeudesta kaupunkiin; siitä, mitä kaupungissa saa ja ei saa tehdä, ja minkälaista kaupunkitilaa haluamme luoda. Tavoitteenani on selvittää, miten pyrkimys tilan kontrollointiin näkyi Stop Töhryille -projektissa ja projektin toteuttamisen keinoissa. Mihin projektin toimenpiteet kohdistuivat?

Nollatoleranssi on käsite, joka on julkisuudessa usein liitetty Stop Töhryille -projektiin. Tutkittaessa julkisen tilan kontrollin eri ulottuvuuksia, nollatoleranssi on erityisen kiinnostavaa, koska se on kontrollin viemistä äärimilleen. Siinä puututaan pienimpiinkin rikkeisiin kovilla rangaistuksilla. Erityisen kiinnostavaa on se, millä nollatoleranssia perustellaan ja miten sitä toteutetaan. Minkälaisena tilan kontrollin keinona nollatoleranssi näyttäytyy, sekä hyvässä että pahassa?

Tämän tutkielman tavoitteena on pohtia julkisen tilan kontrollin eri ulottuvuuksia. Tutkielma on tapaustutkimus Stop Töhryille -projektista. Pyrin tämän yksittäisen tapausesimerkin avulla selvittämään ja havainnoimaan, mihin julkisen kaupunkitilan kontrolli kohdistuu.

Tiivistettynä tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Miksi Stop Töhryille -projekti toteutettiin?
- Mihin Stop Töhryille -projektin toimenpiteet kohdistuivat? Mitä keinoja ja tapoja tilan kontrollointiin Stop Töhryille -projektissa käytettiin?
- Mitä nollatoleranssi tarkoitti Stop Töhryille -projektissa?

## **1.2 Tutkielman rakenne**

Tutkielmani koostuu kuudesta luvusta. Tässä johdantoluvussa määrittelen tutkimuskohteeni ja tutkimuskysymykseni. Toisessa luvussa pohdin, millä perusteilla joitakin toimintoja pidetään epäsopeina julkiseen kaupunkitilaan ja millä keinoin kaupunkitilaa kontrolloidaan. Koska tapaustutkimukseni kohteena oleva projekti keskittyi graffiteihin, kuvaan toisessa luvussa myös lyhyesti graffitien historiaa New Yorkissa, josta graffiti-ilmiön katsotaan alkaneen, sekä Helsingissä, johon tutkimani projekti sijoittui.

Tutkielmani teoreettinen viitekehys rakentuu kahtaalle. Ensimmäinen nostan keskiöön oikeus tilaan -keskustelun, jonka uranuurtajana pidetään Henri Lefebvrea. Hänen lisäksi keskityn Don Mitchellin sekä Rob Shieldsin ja Andrea Sharkeyn tutkimuksiin tähän keskusteluun liittyen. Toisaalta olennaisen osan tutkielmaani muodostaa nollatoleranssin käsite sekä rikottujen ikkunoiden teesi. Määrittelen nämä käsitteet tarkemmin luvussa 3.2. Teorialuvun päättää katsaus erilaisiin kriminologisiin selityksiin julkisen tilan häiriöille.

Neljännessä luvussa kuvaan tutkielmaani varten keräämäni aineistoa ja aineiston analysoinnin menetelmää. Tutkielmani aineisto koostuu neljästä haastattelusta ja dokumenttiaineistosta johon kuuluu yleisten töiden lautakunnan esityslistat ja pöytäkirjat vuosilta 1998–2008. Aineistoa täydentää Helsingin Sanomissa kirjoitetut projektiin liittyvät artikkelit ja mielipidekirjoitukset kyseisinä vuosina. Analysoin

aineistoani käyttäen diskurssianalyysiä. Viidennessä luvussa siirryn aineistoni analysointiin. Tutkielmani päättää kuudes, yhteenvetoluku.

Käytän tässä tutkielmassa sanaa graffiti yleissanana puhuessani kaikista julkisiin pintoihin piirretyistä kuvista ja kirjoituksista. En siis erottele toisistaan erilaisia graffiteja tai tageja. Graffitintekijöistä käytän käsitteitä graffitinmaalaja, graffitisti tai graffitintekijä. Aineistossani käytetään usein sanaa *töhrä*, jolla viitataan kaikenlaisiin graffiteihin. Omassa tekstissäni pyrin kuitenkin pitäytymään sanassa graffiti.

## 2 Tutkimuksen lähtökohdat

Elämää kaupungeissa leimaa se, että suuri osa päivittäisestä toiminnasta tapahtuu julkisessa tilassa, jossa on paljon muita käyttäjiä. Jokainen kuitenkin käyttää kaupunkia omalla tavallaan. Toisille kaupunki on läpikulkupaikka, sitä käytetään siirryttäessä kotoa esimerkiksi kouluun tai töihin ja takaisin. Toiset viettävät aikaansa kuljeskellen kaupungilla ja istuskellen puistoissa. Jotkut viettävät kaiken aikansa julkisessa tilassa, koska heillä ei ole muuta paikkaa missä olla. Kaupunkia käytetään myös eri vuorokaudenaikoina eri tavalla. Riippumatta siitä, miten kaupunkia käytämme, meillä kaikilla on oma näkemyksemme siitä, mitä tilassa saa tehdä ja mitä ei saa tehdä. Suhtaudumme epäluuloisesti tai jopa pelokkaasti omista tavoistamme poikkeavaan tilan käyttöön.

Kaupunkitilaa muokataan, kontrolloidaan ja valvotaan vastaamaan erilaisia vaatimuksia. Samalla erilaisia tilallisia käytäntöjä pyritään muuttamaan, vähentämään tai poistamaan kokonaan. Aloitan tämän luvun määrittelemällä mitä tarkoitan puhuessani julkisesta tilasta ja esittelemällä aiempaa tutkimusta siitä, mitkä tekijät vaikuttavat ihmisten viihtymiseen tilassa ja millä erilaisilla perusteilla joitakin kaupunginkäyttäjiä pyritään sulkemaan tilasta pois. Toisessa alaluvussa pohdin erilaisia tilan kontrolloinnin keinoja. Olen jaotellut nämä keinot kolmeen: tilan fyysinen muokkaaminen, vartiointi ja valvonta sekä erilaiset politiikkaohjelmat. Kolmas alaluku käsittelee tilan haltuunottoa graffiteilla. Luvussa esitellään myös graffitikulttuurin historiaa lyhyesti. Viimeisessä alaluvussa kuvaan lyhyesti Stop Töhryille -projektin syntymistä, taustoja ja tavoitteita. Tarkemman kuvauksen Stop Töhryille -projektista teen luvussa viisi.

### 2.1 Julkinen tila ja sen käyttäjät

Kaupunkitila koostuu yksityisen tilan lisäksi julkisesta ja puolijulkisesta tilasta. Tässä tutkielmassani keskityn julkiseen tilaan ja siinä tapahtuviin rajanvetoihin, mutta sivuan myös puolijulkisen tilan haasteita. Seuraavaksi määrittelen tarkemmin julkisen ja puolijulkisen tilan erotteluja ja sitä problematiikkaa, mikä liittyy puolijulkisen tilan lisääntymiseen kaupungeissa. Pohdin myös erilaisia syitä tilasta poistamiseen sekä sitä miten esimerkiksi pelko vaikuttaa tilankäyttöön.

### 2.1.1 Julkisen ja puolijulkisen tilan määrittelyjä

Pasi Mäenpää on määritellyt julkisen (kaupunki)tilan tilallisesti ja sosiaalisesti organisoiduksi avoimeksi alueeksi, joka on ”*periaatteessa kaikkien tavoittama ja siten yleisesti käytetty*” (Mäenpää 2005, 21). Timo Kopomaa käyttää avoimen tilan käsitettä puhuessaan julkisesta kaupunkitilasta. Hänelle avoimuus tarkoittaa sekä fyysistä avoimuutta (ei rakennettua kaupunkitilaa) että tilan saavutettavuutta, eli sitä, että tila on kaikkien käytettävissä. Avoimia tiloja Kopomalle ovat siten mm. torit, puistot, kadut ja aukiot, jotka kaikki ovat myös tilallisesti avoimia. (Kopomaa 1997, 11, 21–22.)

Julkinen tila määritellään yksityiskohtaisesti järjestyslaissa (2003), jonka mukaan yleisellä paikalla tarkoitetaan

*a) tietä, katua, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä;*

*b) rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin - .*

Tässä järjestyslain erottelussa on huomattavissa yleisen tilan jaottelu julkiseen ja puolijulkiseen tilaan. Ensimmäisessä kohdassa (a) mainitaan paikkoja, jotka ovat kansalaisen käytössä aina. Jälkimmäisen kohdan (b) mainitsemat paikat ovat kansalaisten käytettävissä tietyinä rajoitettuna aikana, mutta muuten ne ovat suljettuina.

Puolijulkisten tilojen määrä lisääntyy kaupungeissa, myös Helsingissä, jatkuvasti.

Mäenpään mukaan kauppakeskusmainen tilantuotanto lisääntyy ja se ”*pyrkii tekemään kaikesta ulkotilasta sisätilaa muistuttavaa mukavoitettua tilaa*” (Mäenpää 2005, 283).

Kauppakeskusmaisen tilantuotannon malliesimerkki on Kampin keskus, jossa on yhdistetty matkakeskus, kaupat, ravintolat ja asuintalo yhteen isoon kokonaisuuteen puolijulkista tilaa. Kauppakeskusten ja erilaisten katettujen alueiden määrän kasvaessa julkinen tila yksityistyy ja toisaalta jatkuu sisätiloihin. Helsingin keskustassa pystyy nykyään kävelemään Kampista Stockmannille ja siitä miltei Kämp Galleriaan asti kastumatta sadesäällä. (Mäenpää 2005, 283–286; Koskela 2000, 168.)



Puolijulkisten tilojen lisääntyminen kaupungissa on ongelmallista sen vuoksi, että se tuntuu tapahtuvan julkisten tilojen kustannuksella. Tila, jossa on aiemmin saanut olla melko vapaasti, muuttuu tilaksi, jota joku valvoo. Hille Koskela ilmaisee huolensa siitä, kuinka julkisia tiloja (*public space*) jatkuvasti yksityistetään, eivätkä tilat yksityistämisen myötä ole enää avoimia kaikille. Syrjimissyitä näissä tiloissa voi olla esim. ikä, sukupuoli, rotu tai etnisyys. (Koskela 1999b, 17; Koskela 1999c, 302.)

Myös Sharon Zukin ilmaisee huolensa puolijulkisten tilojen lisääntymisestä. Zukinin mukaan julkinen kulttuuri on yksi keino kontrolloida kaupunkia. Yhteisten muistojen ja mielikuvien avulla määritellään, mitä kaupungissa voi tehdä; kulttuuri on kuin yhteinen muisti, jonka avulla selvitetään, kuka kuuluu kaupunkiin ja kuka ei. Zukinin määritelmässä julkinen kulttuuri on kuitenkin yhä enemmän yksityistettyä. Kauppakeskukset ovat uutta ”julkista” tilaa. Jopa konserttitalit ja urheiluareenat nimetään niiden rakentamista tukeneiden yritysten nimillä. (Zukin 1995, 1-4.)<sup>1</sup>

Kauppakeskukset ovat kiinnostava esimerkki puolijulkisesta tilasta. Kauppakeskuksissa syynä syrjimiseen ei välttämättä ole ainoastaan aiemmin mainitut ikä, sukupuoli, rotu tai etnisyys, vaan yksinkertaisesti mahdollisuus - tai mahdottomuus - tehdä ostoksia. Jos kaupunki määritellään, kuten Mäenpää (2000, 18–22) tekee, kuluttamisen ja viihtymisen paikaksi, se sulkee automaattisesti pois ne ihmiset, jotka eivät voi kuluttaa. Esa Mäkinen on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan kauppakeskusta puolijulkisena tilana. Työssään hän pohtii, mikä tekee julkisesta tilasta puolijulkista. Mäkinen mukaan ”Pelkkä [katujen] kattaminen ei - - muuta julkista tilaa puolijulkiseksi. Siihen tarvitaan kontrollia” (Mäkinen 2007, 2).

Mäkinen on oikeassa siinä, että puolijulkisen tilan kontrolli on erilaista kuin julkisen tilan kontrolli. Kontrolli ilmenee kauppakeskuksissa ehkäpä parhaiten valvontana. Kauppakeskukset ovat valvottuja paikkoja, niitä valvotaan sekä teknisesti (kameravalvonta) että fyysisesti (vartijat). Koskela viittaa kauppakeskusten valvontaan sanoilla ”*policing for profit*”. Hän tarkoittaa tällä sitä, että kauppakeskuksissa valvonta ei niinkään kohdistu turvallisuuteen vaan se kohdistuu kuluttamiseen. (Koskela 1999d, 3.) Margaret Crawford, joka on tutkinut kauppakeskuksia, lainaa artikkelissaan Pennsylvanialaisen ostoskeskuksen johtajaa, joka korostaa kulutuksen tärkeyttä

<sup>1</sup> Tästä on paljon esimerkkejä myös Suomesta: esim. Hartwall-Areena, Barona-Areena (aiemmin Länsiauto-areena) ja Finnair Stadium.

valvonnassa. Ostoskeskus perustelee valvontaa sillä, että he eivät halua asiakkaidensa ostosrauhaa häiritsevän. Valvonnalla taataan siis ostosrauha. (Crawford 1992, 23.)

Myös julkisia tiloja toki vartioidaan ja valvotaan. Pelkän teknisen valvonnan lisäksi julkisen tilan kontrolli näkyy erilaisissa politiikkaohjelmissa, kansallisissa strategioissa ja turvakampanjoissa, mutta myös konkreettisesti poliisin, vartijoiden, kieltokylttien sekä erilaisten tilallisten ratkaisujen tuomisessa kaupunkikuvaan. Kauppakeskuksissa keskuksen johto ja liikkeet määrittelevät, minkälainen toiminta tilassa on sallittua ja miten tilaa valvotaan. Kaupunkitilassa nämä määritelmät luodaan ainakin jossain määrin yhdessä.

### **2.1.2 Pelko ja kaupunkitilan demokraattisuus**

Zukinin julkisen kulttuurin perusajatus on se, että kaupunkitila on pohjimmiltaan demokraattista; tilan hyväksytyistä käyttömuodoista päätetään yhdessä. Kaupunkitilan hyväksytyt käyttömuodot ovat aina käyttäjien määrittelemiä. Siitä, kenen määritelmä tai käsitys kaupungista on kulloinkin vallitseva, käydään kuitenkin jatkuvaa kiistaa. (Zukin 1995, 1-4, 11, 26.) Kopomaan (2002, 30) mukaan erilaiset ryhmät kamppailevat kaupunkitilasta ja etusijalla tässä kamppailussa ts. tilan hallinnassa on eniten resursseja hallitseva ryhmä. "*Tilasta on tullut (sosiaalista) pääomaa, jota pitävät hallussaan ne, joilla on valtaa*" (Koskela & Ruotsalo 2005, 255).

Vaikka vähemmistö voi vaikuttaa merkittävästi tilan käyttöön, tosiasiallisesti enemmistö päättää tilan hyväksytystä käytöstä. Tämä päätös tehdään käyttämällä tilaa jollain tavalla; tilan normaalikäyttö vaikuttaa ratkaisevasti siihen, minkälaista tilasta muodostuu. Tilan normaalikäyttöä voi myös manipuloida ja hyödyntää kaupunkisuunnittelussa. Zukin kuvaa, kuinka New Yorkissa puistoja siistittiin käyttämällä William H. Whyten kehittämää ajattelutapaa, jossa julkisiin tiloihin yritetään houkuttaa normaaleja käyttäjiä, jotka tekevät tilan läsnäolollaan turvalliseksi ja vievät tilaa pois rikollisilta ja muilta ei-toivotuilta ryhmiltä. Zukin kutsuu tätä termillä "*pasification by cappucino*". (Whyte 1988; tässä Zukin 1995, 27–28.)

Edellämainittu esimerkki kuvaa myös sitä, kuinka pelko on vahva vaikutin tilankäytössä. Emme mielellämme mene paikkoihin joita pelkäämme, riippumatta siitä mistä tuo pelko

johtuu tai onko se oikeasti perusteltua. Pelko vaikuttaa haluun oleskella julkisessa tilassa. On jopa väitetty, että pelko uhkaa julkista kulttuuria; ihmiset eivät enää uskalla käyttää kaupunkia samoin kuin ennen. Zukin kutsuu tätä ilmiötä pelon kulttuuriksi: julkisesta tilasta on tullut liian vaarallista olla. ”*Kaupungit eivät ole tarpeeksi turvallisia ihmisten osallistua julkiseen kulttuuriin.*” (Zukin 1995, 38, 42–43.) Myös Koskela nostaa esille turvallisuuden merkityksen tilankäytössä. Väitöskirjassaan hän puhuu *pelon maantieteestä* tarkoittaen sitä, että väkivallan pelolla on tilallisia seurauksia. Väkivallan pelko saa ihmiset – erityisesti naiset – käyttämään tilaa eri tavalla, jopa niin että he eivät käytä pelkäämiään paikkoja. (Koskela 1999a.)

Jane Jacobs on kaupunkitutkimuksen klassikossaan *The Death and Life of Great American Cities* (1961) pohtinut, mikä tekee kaduista ja kaupungin julkisista tiloista turvallisia ja viihtyisiä, ja miten kaupunkia voitaisiin suunnitella paremmin asukkaita varten. Jacobsille kaupungin kadut ja julkiset paikat ovat kaupungin keskeisimpiä, määrittlevimpiä osia, joista näkee onko kaupunki itsessään kiinnostava vai tylsä: turvallinen vai turvaton. On itsestäänselvää, että suurkaupunki on täynnä toisilleen tuntemattomia ihmisiä, muukalaisia. Menestyksekkäässä kaupungissa pitää voida kävellä kadulla, muukalaisten joukossa, mutta silti tuntea olonsa turvalliseksi. Jos turvallisuuden tunnetta ei ole, kyseisiä paikkoja käytetään vähemmän ja se tekee niistä vielä turvattomampia. (Jacobs 1961, 39–40.)

Turvallisuuden korostamisessa on kuitenkin myös toinen ääripää ja pyrkimys tehdä kaupungista täysin turvallinen saattaa helposti johtaa harhaan. Mike Davis on vienyt kritiikin äärimmilleen todetessaan, että yrityksessä tehdä kaupungista turvallinen paikka, päädytään samalla kaiken julkisen tilan tuhoon<sup>2</sup>. (Davis 1990, 226.)

### **2.1.3 Tilallinen ei-toivottavuus ja syitä tilasta poistamiseen**

Ostoskeskukset puolijulkisina tiloina ovat vartioituja paikkoja, ja vartijoilla on lupa poistaa alueelta tiettyjä ei-toivotuksi määrittelemiään ihmisryhmiä tai henkilöitä. Kopomaan (1997, 178) mukaan syynä poistamiseen voi olla esim. juopumus, häiriön aiheuttaminen, nukkuminen tai oleskelu. Nämä syyt ovat usein taustalla myös

<sup>2</sup> ”*The universal and ineluctable consequence of this crusade to secure the city is the destruction of accessible public space*” (Davis 1990, 226).

poistettaessa ihmisiä julkisesta tilasta. Kiinnostavaa näissä mainituissa syissä on se, että osa niistä liittyy enemmän häiritsevään toimintaan kuin toiset. Juopumus ja häiriön aiheuttaminen ovat selvästi toimintoja, jotka saattavat häiritä toisia ihmisiä. Mutta oleskelussa selvästi toimintaa enemmän häiritsee oleskeleva ihminen. Oleskeleva ihminen ei tee mitään muuta, kuin on tilassa. Miksi siis oleskelu häiritsee kaupunkilaisia?

Oleskelun kieltämisellä on pitkät perinteet. Helsingin kaupungin vanhan järjestyssäännön mukaan oleskelu ilman hyväksyttävää syytä oli kielletty rautatie-, linja-auto-, lentokone- tai metroasemalla tai Alkon välittömässä läheisyydessä (Mt. 144–145). Syyt liittyivät juopuneiden tai mahdollisesti kodittomien pitämiseen poissa lämpimistä tiloista.

Oleskelu julkisissa tiloissa aiheuttaa ihmisille huolta tai häiritsee heitä. Kopomaa kertoo esimerkkinä tapauksen Vallilasta, jossa paikalliset asukkaat nousivat barrikadeille 1990-luvun alussa, kun heidän asuinalueelleen tuli Alkon myymälä. Heitä häiritsi juopuneiden ihmisten porukointi myymälän lähistöllä olevilla kaduilla ja puistoissa. Osa Vallilan asukkaista oli alkanut ajatella lähipuistoaan puolijulkisena tilana, ikäänkuin heidän oman takapihansa jatkeena, johon ulkopuolisia ihmisiä ei kaivattu. Alueen ulkopuolisille asukkaille puistot kuitenkin näyttäytyvät julkisena tilana, joka on avointa kaikille. (Mt. 115.)

Tilallisten käytäntöjen ei-toivottavuuteen liittyen puhutaan usein NIMBY-ilmiöstä (Not In My Back Yard). Sillä viitataan yksilötason asenteeseen tai huoleen ei-toivottuja ilmiöitä kohtaan. Tarkemmin kyse voi olla siitä, että vaikka joku asia koetaan hyväksi ja kannatettavaksi, sitä ei haluta aivan lähinaapurustoon. Yhtenä esimerkkinä tästä voi pitää mainittua Alkon myymälää. (Ks. esim. Kopomaa 1997, 130.)

Erityisesti Suomessa jonkin ihmisryhmän tilallinen ei-toivottavuus tuntuu usein liittyvän alkoholiin. Kopomaa on tutkinut alkoholia käyttävien ryhmien porukointia ja sitä, miten siihen suhtaudutaan. Tämän ns. puistorukoinnin Kopomaa määrittelee ei-toivotuksi, koska se ei vastaa yleisesti ajateltua kaupunkitilan käyttöä, ja se on muiden kaupunkitilan käyttäjien mielestä ei-toivottavaa. Se uhkaa jollain tapaa yleistä järjestystä ja näin ollen myös turvallisuutta. (Mt. 108, 127–130.) Ei-toivottavuus onkin

usein määritelty juuri turvallisuuden ja viihtymisen kautta (Kopomaa 1997, 127; Mäenpää 2005, 110).

Kopomaa erottelee neljä ei-toivottavuuden ulottuvuutta: harmin, huolen, häiriön ja haitan. Näistä harmi ja huoli ovat subjektiivisia kokemuksia, häiriö ja haitta puolestaan objektiivisia kokemuksia. Harmi on lyhytaikainen kokemus, jonkun teon herättämä hetkittäinen mielipaha. Huoli on pitempikestoinen tiettyjen käytäntöjen aiheuttama jatkuva levottomuus. Häiriö on objektiivinen, yleisesti havaittu tilapäinen epäjärjestys yleisessä järjestyksessä. Haitta puolestaan on yleisesti havaittava, mutta jatkuva asiantila. (Kopomaa 1997, 129–131.)

Mäenpää puolestaan puhuu ”hulluista ja humalaisista”. Hänen mukaansa jonkun ihmisen tai asiantilan ei-toivottavuus lähtee turvallisuudesta ja sitä kautta myös viihtymisestä. Ilman turvallisuuden tunnetta kaupungilla ei voi viihtyä. Jos ihminen tekee jotain yleisestä normista poikkeavaa, eikä hän ole humalassa, hänen on oltava hullu, ja siten hän saattaa olla uhka turvallisuudelle. (Mäenpää 2005, 108–112.)

Pelon lisäksi eräs olennainen ei-toivottavuuden ulottuvuus on viihtyminen tilassa. Tähän liittyy puhtaus ja hygienia. Kopomaan sanoin harmin aihe on usein ”*pultsari*”, joka epäsiististi pukeutuneena, epämiellyttävälle tuoksuen, hajurakoa lähiympäristöltään vaatien, ehkä meluten, pullojaan kilistellen esittäytyy yleisellä paikalla...” (1997, 131). Tuo päihtynyt, pahanhajuinen kaupunkilainen edustaa avoimessa tilassa epäjärjestystä ja alhaista, jotain johon on otettava etäisyyttä. Kiinnostava on Kopomaan arvio, jonka mukaan tuon laitapuolen kulkijan epäolemus voi osoittaa sen, ettei hän tahdo noudattaa muitakaan yhteiskunnan normeja ja siksi häntä on jopa lupa syrjiä. Hän on vapaaehtoisesti valinnut toiseutensa. (Mt. 131–132 , 187.) Omasta näkökulmastani se, että vaikkapa asunnoton olisi itse valinnut tilanteensa ja haluaisi asua kadulla tuntuu hieman pitkälle viedyltä johtopäätökseltä. Ennemminkin tilanne kuulostaa sellaiselta, johon on päädytty vahingossa ja josta on vaikea päästä pois. Tämän vuoksi ajatus, että asunnotonta olisi lupa syrjiä, koska hän on ”itse valinnut toiseutensa” kuulostaa kohtuuttomalta.

## **2.2 Kamppailu kaupunkitilasta: kontrollin keinoja**

Edellä olen esitellyt miten ja millä perustein tilan sallitusta käytöstä päätetään. Kun on saavuttu jonkinlaiseen yksimielisyyteen siitä, mitä tilassa saa ja voi tehdä, tämän kirjoittamattoman säännön rikkoja pyritään poistamaan tilasta tai epätoivottua toimintaa pyritään estämään.

Kaupunkitilan kontrollointiin on useita erilaisia keinoja. Kontrolli voi lähteä tilan fyysisestä muokkaamisesta esimerkiksi erilaisin aidoin tai valaistuksen avulla. Se voi myös olla kaupunkirakenteen suunnittelemista tietynlaista käyttöä varten. Valvonta on yksi tärkeä tilan kontrollin keino. Valvonta voi olla joko kameravalvontaa tai vartijoiden ja virkavallan sijoittamista kaupunkikuvaan. Tilaa pyritään kontrolloimaan myös vaikuttamalla asenteisiin erilaisin politiikkaohjelmien, kampanjoiden ja projektien kautta. Tässä luvussa esittelen näitä erilaisia kontrollin keinoja.

### **2.2.1 Kaupunkitilan fyysinen muokkaaminen**

Niitä kaupunkitilan fyysisen muokkaamisen keinoja, joilla voi sulkea ei-toivottuja ihmisiä pois, on monia. Tärkeintä tässä pyrkimyksessä on suunnitella avoin kaupunkitila ja sen välineet täsmäkäyttöisiksi, palvelemaan vain sitä alkuperäistä tarkoitustaan (Kopomaa 1997, 138–139). Davis (1990, 232–236) mainitsee tällaisena kalusteiden täsmäkäyttönä muunmuassa ns. pummivapaat penkit (bum-proof bench), joiden tarkoitus on olla sellaisia, ettei niillä voi maata. Penkkeihin laitetaan esim. käsinoja keskelle, joka estää kaikki muut asennot paitsi istuvan. Kalusteiden suunnittelussa ongelmana ei siis nähdä tilojen käyttöä, vaan tilojen sekundaarikäyttö: niiden käyttö johonkin mihin niitä ei ole tarkoitettu (Kopomaa 2002, 31). Penkkejä ei ole tarkoitettu nukkumiseen. Myös Helsingissä uusien raitiovaunupysäkkien penkit ovat ns. nojailupenkkejä, joilla ei pysty kunnolla edes istumaan, makaamisesta puhumattakaan.

Penkkien epätoivotun käytön ongelmaan on ehdotettu myös toisenlaista ratkaisua: ei sijoiteta penkkejä laisinkaan avoimeen kaupunkitilaan. Jos kenenkään ei ole mahdollista istua, ongelma poistuu. Täysin päinvastainen ratkaisu on sijoittaa kaupunkiin enemmän

penkkejä: epätoivotut porukoijat eivät pysty valloittamaan kaikkia istuimia ja näin tilaa jää muillekin. (Kopomaa 1997, 139.) Näiden ratkaisujen päinvastaisuudesta huomaa, että vaikka tavoite tilan kontrolloinnissa olisi täysin sama, keinot siihen voivat vaihdella huomattavasti. Ja käytetyistä keinoista riippuu se, minkälaista kaupunkitilasta muotoutuu.

Penkkien lukumäärä ja sijoittaminen julkiseen tilaan tuntuu nousevan esille monen kaupunkitutkijan kirjoituksissa onnistuneesta kaupunkisuunnittelusta. William Whyten mukaan urbaanin ympäristön laatua voi mitata ensimmäisenä sen mukaan, onko siellä tarpeeksi sopivia mukavia istumapaikkoja jalankulkijoille (Whyte 1985; tässä Davis 1990, 232). Jacobs tuo esille sen yksinkertaisen totuuden, että ihmiset katselevat mielellään toisia ihmisiä askareissaan. Siten ne penkit, jotka ovat kaupunkitilassa sellaisilla paikoilla, joissa on paljon luonnollista toimintaa ja ihmisiä, houkuttelevat enemmän käyttäjiä kuin penkit siellä, missä ei ole ihmisiä. (Jacobs 1961, 47.)

Tilan sekundaarikäytön ongelma tulee esille penkkien lisäksi esimerkiksi julkisissa käymälöissä. Käymälöitä on haluttu sijoittaa kaupunkiin palvelemaan julkisen tilan käyttäjiä ja edistämään kaupungin siisteyttä ja viihtyisyyttä. Käymälöitä on kuitenkin käytetty nukkumatilana ja sateensuojana, ”*kahden markan hotelleina*”. Tätä estämään useisiin käymälöihin on asennettu hälytysääni, joka alkaa automaattisesti soida, kun tietty aika on ylittynyt. (Kopomaa 1997, 140.)

Sen lisäksi, että kalusteita suunnitellaan täsmäkäyttöisiksi, suunnitellaan myös erilaisia teknisiä keinoja saada tietyt ryhmät pois tilasta. Esimerkiksi puistoissa tapahtuvaan asiattomaan oleskeluun ja erityisesti nukkumiseen on yritetty puuttua sijoittamalla puistoon kastelujärjestelmiä, jotka menevät päälle epäsäännöllisesti öisin ja näin kastelevat satunnaiset puistossanukkujat (Davis 1990, 233–234).

Kaupunkikalusteiden tarkalla suunnittelulla voidaan yrittää muokata tilojen käyttöä ja mahdollisesti vähentää ei-toivottua käyttöä. Toiminta ei yleensä kuitenkaan lopu, vaan se siirtyy muualle. (Kopomaa 2002, 31). Tampereella toteutettiin vuosina 1999–2000 nollatoleranssikokeilu ”Viideltä saunaan ja kuudelta putkaan”. Hankkeen tavoitteena oli rauhoittaa Tampereen ydinkeskustaa iltaisin ja viikonloppuisin ja puuttua kaikkeen julkijuomiseen ja häiriökäyttäytymiseen alueella. Tutkijat Timo Korander ja Seppo

Soine-Rajanummi tekivät hankkeesta laajan selvitystyön. Työssä todettiin että vaikka häiritsevä käyttäytyminen ja alkoholin katukäyttö sekä nuorten oleilu keskustassa vähenivätkin, häiriöt lisääntyivät hankealueen ulkopuolella. Häiriöt siis siirtyivät valvotulta alueelta, keskustasta, lähiöihin ja pihapiireihin. (Korander & Soine-Rajanummi 2002, 104–110, 403.)

Ei-toivottuja kaupunkilaiskäytäntöjä pyritään vähentämään, poistamaan tai siirtämään syrjemmälle (Kopomaa 1997, 108). Ei-toivottu toiminta halutaan pois silmistä, mutta kysymys kuuluu: minne. Tästä voi mainita kaupunkihistoriallisena kuriositeettina Helsingin vuoden 1975 Ety-kokouksen. Tuolloin kaupunkikuvaa siistittiin voimakkaasti ns. ”rupurallilla”. Tämä tarkoitti että ”*väsähtäneet*” ja ”*pullonkalistelijat*” kerättiin putkiin pois kokousvieraiden silmistä. (HS 31.7.2005.)

Kaupunkitilan kontrolloinnin voi yhdistää myös hyvin pieniin tekoihin. Kun puolen litran Koskenkorvapullon myynti lopetettiin tietystä Helsingin keskustan Alkossa, vähenivät myös erään ei-toivotun ryhmän käynnit kyseisessä ravitsemusliikkeessä. Kun tätä tiettyä ryhmää houkuttelevaa tuotetta ei ollut, ei ollut enää ryhmääkään. (Kopomaa 2002, 32.)

### **2.2.2 Kaupunkitilan valvonta**

Kaupunkitilan valvonta on yksi olennainen keino yrittää kontrolloida tilaa ja tilankäyttöä. Tässä luvussa olen jaotellut valvonnan kameravalvontaan ja vartiointiin. Valvontaa ei kuitenkaan voi yksinkertaistaa näihin kahteen. Kaupunkisuunnittelussa yksi olennainen näkökulma valvontaan on tilan epävirallinen valvonta. Jo 1960-luvulla Jacobs alleviivasi sitä, että kaupunkiturvallisuutta ei voida ylläpitää pelkästään poliisin tai vartijoiden avulla, vaan sen pitää liittyä paljon laajempaan ja epävirallisempaan valvontaan. Katu, jota käytetään, on taipuvaisempi olemaan turvallinen, kuin katu jota ei käytetä. (Jacobs 1961, 41–44.)

Lähtökohtaisesti ihmisiä kiinnostaa, mitä toiset ihmiset tekevät. Tätä tosiasiaa myös hyödynnetään kaupunginkalusteita ja tilaa suunniteltaessa. Valvonnan ohella läpinäkyvyys on päivän sana. ”*Elämää avoimilla paikoilla luonnehtii näkyvyys, kaikki ovat toistensa näkyvissä*” (Crowhurst ym. 1984, 21–31; tässä Kopomaa 1997, 33).



Esimerkkinä tästä voisi mainita lasiset bussipysäkit, jotka ovat katseille avoimia ja näin ollen jokaisen - myös satunnaisten kadunkulkijoiden - kontrolloitavissa (Kopomaa 1997, 139). Sama läpinäkyvyys leimaa kaupunkiympäristöä laajemminkin. Helsingin uusittujen metrohissien seinät ovat lasia, mikä helpottaa niiden valvomista rullaportaista käsin. Arkkitehtuurissa lasia on hyödynnetty pitkään esimerkiksi erilaisissa toimistorakennuksissa, joista Sanomatalo lienee Helsingin tunnetuin esimerkki. Läpinäkyvyydellä on myös kääntöpuolensa: se eristää ihmisiä toisistaan. Lasiset seinät toki auttavat ”kaiken näkymillä olemista”, mutta ne myös samalla näyttävät sen, mihin kadun kulkija ei pääse. (Mäenpää 2005, 287.)

### **Kameravalvonta**

Erityisesti länsimaisissa kaupungeissa kameravalvonta kontrollin muotona on yleistynyt huomasti viimeisien vuosien aikana. Valvontakamerat säätelevät tilankäyttöä erilaisten täsmäkäyttöön suunniteltujen kalusteiden sekä kieltokylttien ja aitojen lisäksi. Valvonta on levinnyt niin laajalle kaupungeissa, että sen on sanottu muokkaavan kaupunkitilaa uudelleen. Koskelan mukaan valvonta tuottaa eriytynyttä kaupunkitilaa, sellaista joka sulkee toiset pois. (Koskela 2000, 167–169.) Valvontaan liittyy sama ongelma kuin tilan kontrollointiin muillakin tavoilla. Valvonta ei välttämättä ehkäise ei-toivottua toimintaa, vaan se siirtää sen muualle. Valvonta voi tehdä jonkun tilan turvallisemmaksi, mutta samalla siirtää ongelmakäyttötymisen johonkin läheiseen ei-valvottuun tilaan. (Koskela 1999d, 4.)

Kameravalvontaa perustellaan usein turvallisuuden lisäämisellä. Kameroiden väitetään ennaltaehkäisevän rikoksia – tai ainakin kameroiden myyjät väittävät näin.

Valvontakameroiden rikoksia ehkäisevä vaikutus ei kuitenkaan ole täysin selvä.

Käytännön poliisityössä on käynyt ilmi, että kamerat eivät välttämättä ehkäise rikoksia niin paljon kuin voisi luulla. Tärkeämmäksi ne usein osoittautuvat rikosten selvittämisessä jälkikäteen. Pelkästään kameran nähdessään ei voi olla varma, että joku katsoo sinua juuri sillä hetkellä. Suuri osa kameroista on nauhoittavia, niiden kuvaa ei tarkkailla koko aikaa. Lisäksi vanhentuneita, käytöstä poistettuja kameroita jätetään usein paikoilleen luomaan turvallisuuden illuusiota. Aina ei myöskään ole selvää, kuka valvoo ja ketä. Kaupoissa kameran monitori on usein kassalla, jolloin kassaneidin

lisäksi sitä voivat valvoa muut asiakkaat. Kaikki voivat valvoa toisiaan. (Koskela 2000, 172–181.)

Valvontakameroiden käyttö tilan kontrolloimisessa perustuukin paitsi julkiseen kontrolliin, eli siihen, että joku voi valvoa tiloja teoriassa koko ajan, myös ihmisten sisäiseen kontrolliin. Vaikka kamerat eivät kuvaisikaan koko aikaa, ne ovat jatkuvasti paikalla ja nähtävillä. Ihmiset tietävät, että heitä voidaan tarkkailla joka hetki. Tämä voi johtaa siihen, että ihmiset alkavat itse kontrolloida käytöstään. He tietävät, että joku voi tarkkailla heitä, ja he käyttäytyvät sen mukaisesti. Tätä ilmiötä kutsutaan kurin automatisoitumiseksi. Ihmiset sisäistävät kurin; he alkavat valvoa itse itseään. (Mt. 173–175.)

Ajatus kurin automatisoitumisesta on peräisin Michel Foucault'a, joka kuvasi Jeremy Benthamin suunnitteleman panopticonin täydellisen vankilan ajatuksena. Panopticon on pyöreä rakennus, jonka keskellä olevasta tornista vartija voi kaiken aikaa nähdä jokaisen vangin. Vangit eivät voi nähdä vartijaa, eivätkä he siis voi tietää koska heitä tarkkaillaan. Vangit kuitenkin tietävät, että heitä saatetaan tarkkailla milloin tahansa ja tämä ajatus pitää heidät kurissa. He kontrolloivat itse omaa käytöstään. (Foucault 1980, 273–277.)

Koskelan mukaan valvonta luo ”epäilyksen ilmapiiriä”, se tekee ihmisistä pelokkaita (Koskela 1999a). Kirjassaan *City of Quartz* (1990) Davis kuvailee Los Angelesia ja sitä, kuinka valvonta ja tilan kontrollointi on muuttanut kaupungin luonnetta. Los Angeles on yhä enemmän jakaantunut erilaisiin alueisiin. Rikkaiden asuinalueet ovat aidattuja, vartioituja ja hyvinhoidettuja. Muut alueet jätetään omaan arvoonsa, yleensä rapistumaan. Tilaa suunnitellaan linnoitukseksi, helposti valvottavaksi ja puolustettavaksi. Davisin mukaan valvonta luo pelkoa ja epäluottamusta. Avoimen julkisen tilan vähentyessä samalla vähentyy myös luonnollinen sosiaalinen elämä, koska sille ei ole sopivia paikkoja. (Davis 1990, 230–231). Suomessa tällaisia aidattuja asuinalueita ei kuitenkaan toistaiseksi ole ollut.

Keskustelu kameravalvonnasta jakautuu usein kahteen päinvastaiseen näkemykseen. Kameravalvontaa puolustava näkemys vakuuttelee valvonnan hyvillä puolilla, kuten esimerkiksi sen (oletetulla) rikoksia vähentävällä vaikutuksella. Kameravalvontaa vastustavat liittävät valvonnan yksityisyyden loukkaamiseen, tirkistelyyn ja jopa

suoranaiseen seksuaaliseen häiriköintiin. Erityisesti naiset saattavat kokea valvonnan tirkistelynä. (Koskela 1999b, 2.)

## Vartijat

Yksityisen vartioinnin lisääntyminen kaupungeissa on tapahtunut samanaikaisesti puolijulkisen tilan yleistymiskehityksen kanssa. Monissa kaupungeissa kauppakeskukset ovat ottaneet sen julkisen tilan roolin, mikä kaduilla ennen oli. Tämä on synnyttänyt huolta vartijoiden roolista tilan kontrolloinnissa. Huolta on aiheuttanut erityisesti se, poistavatko vartijat muita herkemmin tiettyjä vähemmistöryhmiä, kuten nuoria tai työttömiä. (Button 2003, 228–229.) Ovatko vartijat yhä enemmän se ryhmä, joka pääsee päättämään sallitusta tilankäytöstä?

Mäkinen on todennut kauppakeskuksen järjestyksenvalvojista tekemänsä tutkimuksen nojalla, että kuuluminen johonkin tiettyyn ryhmään altistaa puolijulkisessa tilassa kontrollille, mutta ei kuitenkaan välttämättä johda siihen. Kyseessä on eräänlainen itseään toteuttava ennuste. Esimerkiksi teinejä, alkoholisteja tai romaneja tarkkaillaan enemmän kuin muita ryhmiä, koska ajatellaan että he käyttäytyvät huonosti. Koska heitä tarkkaillaan enemmän, mahdollinen huono käytös tulee havaituksi helpommin. (Mäkinen 2007, 64–65.)

Jaap de Waard (1999) on tutkinut yksityistä turvateollisuutta viidessätoista EU-maassa ja kahdessatoista EU:n ulkopuolisessa maassa. Artikkelissaan *The Private Security Industry in International Perspective* hän vertailee yksityisten vartijoiden määrää ja toiminnan laatua ja tehokkuutta suhteessa poliisien määrään eri maissa. Vaikka tutkimuksen sisältämä tilastotieto on tänä päivänä melko vanhaa, on artikkelissa esitetyt luvut yksityisten vartijoiden korkeasta määrästä jo 1990-luvun lopulla erityisesti Pohjois-Euroopassa kiinnostavia. Suomessa yksityisten vartijoiden määrä vuonna 1996 oli tutkituista EU-maista toiseksi pienin, yksityisiä vartijoita oli vain 69 per 100 000 asukasta. (de Waard 1999.)

Suomessa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä vartijoiden määrä on pysynyt vuosittain suunnilleen samalla tasolla. Vuonna 2003 hyväksytyjä vartijoita oli 11 869 ja vuonna 2009 heitä oli 13 931. Huomattavasti suurempi muutos on ollut

järjestysvalvojen määrässä, joka on kasvanut vuoden 2003 lukumäärästä 38 723 vuoteen 2009, jolloin heitä oli jo 53 490. (Kerttula 2010, 51–52.)

Julkisen tilan valvonnassa virkavallalla on huomattavasti yksityisiä vartijoita suurempi rooli. Tässä tutkielmassa yksityiset vartijat nousevat kuitenkin mielenkiinnon kohteeksi sen vuoksi, että valvonta ja vartiointi oli yksi olennainen osa Stop Töhryille -projektia. Projektiin liittyen vartiointi kohdistui julkiseen omaisuuteen ja siten julkiseen tilaan.

### **2.2.3 Asenteisiin vaikuttaminen säännöillä ja politiikkaohjelmilla**

Kaupunkiturvallisuus ja rikosten estäminen ovat olleet kantavina teemoina monissa kansallisissa ja paikallisissa ohjelmissa ja strategioissa 2000-luvulla. Koskela on tutkinut pelkoa ja turvattomuuden tunteen lisääntymistä kaupungeissa. Hän kutsuu rikosten estämiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi laadittuja lakeja, ohjelmia ja toimenpiteitä urbaaniksi turvallisuuspolitiikaksi. Tämän politiikan näkyvimpiä ilmentymiä 2000-luvulla ovat olleet järjestyslaki vuodelta 2003 sekä lukuisat kansallisen ja paikallistason turvallisuusstrategiat. Koskela näkee urbaanin turvallisuuspolitiikan kuitenkin pelkkiä ohjelmia ja strategioita laajemmin ja kytkee siihen lisäksi poliisi- ja viranomaistoimet, turvateknologian, arjen politiikan sekä median. (Koskela 2009. 227–228.)

Koskela on jäljittänyt paikallisen ja kansallisen rikosentorjuntaohjelmien kehittymisen alun Suomessa 1990-luvulle. Vuonna 1997 oikeusministeriön alaisuudessa julkaistiin asiantuntija- ja kunnanjohtajatyöryhmien työstämä raportti *Paikallisen rikosentorjunnan kehittäminen*. Raportti liittyi kansallisen rikosentorjuntaohjelman valmisteluun, josta valtioneuvos teki periaatepäätöksen vuonna 1999. Tuon kansallisen rikosentorjuntaohjelman nimeksi tuli *Turvallisuustalkoot*. Ohjelmassa eritellään julkisen vallan, paikallistason ja kuntien, elinkeinoelämän sekä kirkon ja kansalaisjärjestöjen toimet turvallisuuteen liittyen, mutta siinä käsitellään myös kansalaisilta odotettavaa aktiivisuutta rikosentorjunnassa. (Koskela 2009, 251–252; Turvallisuustalkoot 1999.)

Erilaisia turvallisuussuunnitelmia on tehty kansallisen tason lisäksi myös kunta- ja paikallistasolla. Tämä turvallisuussuunnitelmien laatiminen on heijastanut laajempaa

rikosentorjuntapolitiikan muutosta, jossa kansalaisilta edellytetään yhä suurempaa osallistumista rikosentorjuntatyöhön. Tavoitteena on, että turvallisuutta parannettaisiin yhteistyöllä, johon kaikkien on osallistuttava. (Koskela 2009, 255, 258.)

Koskela suhtautuu kriittisesti yhteistyön painottamiseen turvallisuusstrategioissa.

Vaikka yhteistyö sinänsä on positiivinen tavoite, se luo kahtiajakoista asetelmaa: me (kunnan kansalaiset) ja muut (rikolliset). On siis olemassa ne, jotka kontrolloivat, ja ne joita kontrolloidaan. Ja koska kysymys on määrittelyistä, kuka tahansa voi joutua rajan ”väärälle puolelle”. (Mt. 258.)

Vuoden 2003 järjestyslaissa huomioidaan graffitit omana erillisenä kohtanaan. Lain kolmannessa luvussa (”Kielletyt esineet ja aineet”) todetaan että *”spraymaalien ja muiden toisen omaisuuden töhrimiseen hyvin soveltuvien maalien tai muiden aineiden hallussapito yleisellä paikalla ilman hyväksyttävää syytä on kielletty”*. (Järjestyslaki 2003.) Tähän liittyen on pakko pohtia, mikä voisi olla ”hyväksyttävä syy” spraymaalipullon kantamiseen ja kuka päättää, mikä syy on tarpeeksi hyvä.

### **2.3 Tilan haltuunotto graffiteilla: graffitihistoriaa New Yorkissa ja Helsingissä**

Graffiteja voi pitää yhtenä keinona vallata tilaa itselle tai omalle ryhmälle. Tilan kontrolli ja hallinta on tärkeä osa ihmisen identiteettiä; yksilöinä meille on tärkeää puolustaa ja varata tilaa lähellämme. Tämä näkyy esimerkiksi kirjastossa ihmisten varatessa viereisen paikan levittämällä omia papereita ja kirjoja pöydälle tai kahvilassa ihmisten nostaessa laukun viereiselle paikalle näin vallaten koko pöydän itselle. Oma tila voi toimia identiteetin perustana myös ryhmille. Erityisesti nuorille graffitit voivat olla yksi keino vallata tilaa. Se, joka on seinien kuningas, on myös katujen kuningas ja siten tilan hallitsija. Artikkelissaan *Urban Graffiti as Territorial Markers* Davis Ley ja Roman Cybriwsky (1974) käyttävät esimerkkinä tilan valtaamisesta graffiteilla Philadelphiassa, jossa jengit ovat merkinneet omaa reviiriään piirtämällä ”oman alueen” seiniin graffiteja. Graffiteja on löydettävissä erityisen paljon paikoista, joissa jengien alueiden rajat sijaitsevat.

Koskelan mukaan graffitit edustavat urbaania territoriaalisuutta - ”kaupungin tilallista määrittämistä ja kontrollia”. Koskela jaottelee graffitien funktion kolmeen:

territoriaalinen, poliittinen ja esteettinen funktio. Leyn ja Cybriwskyn mainitsemien jengitagien funktio on ensisijaisesti territoriaalinen: ne näyttävät, mikä tila kuuluu kenelle. Poliittiset graffitit voivat olla esimerkiksi iskulauseita seinällä. Graffitilla voi olla myös esteettinen funktio, jolloin sen tarkoituksena on kaunistaa kaupunkia. (Koskela 1997, 7-8.)

Seuraavissa alaluvuissa esittelen lyhyesti graffitien historiaa New Yorkissa ja Helsingissä. New York on esillä, koska se on usein määritelty Philadelphian ohella graffitikulttuurin syntysijaksi. New Yorkissa graffitihistoriaa on leimannut kaupungin nollatoleranssiin perustuva suhtautuminen ilmiöön miltei alusta asti. Helsingin graffitikulttuuri on huomattavasti amerikkalaiskaupunkeja nuorempi. Helsingin graffitihistoria on tässä esillä, koska Stop Töhryille -projektia toteutettiin Helsingissä.

### **2.3.1 New Yorkin graffitihistoriaa**

New Yorkin graffitihistorian on usein katsottu alkaneen 1960-luvulla Demetrius-nimisestä nuorukaisesta, joka kirjoitti nimimerkkiään, Taki 183, ympäri Manhattania seiniin, metroasemille ja julkisiin kulkuvälineisiin. Tarinan mukaan englanninkielinen sana tag, tagi, tuli hänen nimestään. Tapa levisi nopeasti myös muihin kaupungin nuoriin. Nuoruuden on sanottu olevan ainoa New Yorkin graffitisteja yhdistävä tekijä. Heitä oli kaikista yhteiskuntaluokista ja kansallisuuksista, naispuolisia siinä missä miespuolisiakin. Graffitikulttuurin alussa tärkeintä oli saada nimi merkittyä mahdollisimman laajalle. Tavan yleistyessä alettiin kiinnittää yhä enemmän huomiota siihen, miltä kirjoitus näytti. Lisäksi nimimerkkejä alettiin kirjoittaa yhä haastavampiin paikkoihin: mitä vaikeampi paikka, sitä parempi. Kun graffitintekijöitä alkoi olla niin paljon, että pelkkä nimellä erottautuminen ei enää onnistunut, alettiin kiinnittää enemmän huomiota töiden suuruuteen ja värikkyyteen. Toisaalta töiden koon ja monimutkaisuuden kehittymistä edesauttoi esimerkiksi maalipurkkien tekninen kehitys. Graffitien koon kasvu kulminoitui ensimmäisen kokonaisen junavaunun maalaamiseen vuonna 1973. Junavaunujen maalaamisesta tuli New Yorkissa hyvin suosittua 1970-luvun puoliväliin mennessä ja kaupungissa oli maalaajia, jotka olivat erikoistuneet nimenomaan koko junavaunun peittäviin muraaleihin. (Castleman 1982, 53–68; Isomursu & Jääskeläinen 1998, 15.)

New Yorkissa graffiteista tehtiin poliittinen kysymys vuonna 1972. Tuona ja kahtena seuraavana vuonna kaupungin virkamiehet ja luottamusmiehet ottivat vahvasti kantaa graffiteja vastaan. Toukokuussa 1972 New Yorkin kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Garelik julisti avoimen sodan graffiteja vastaan, ja ehdotti, että kaupungissa pidettäisiin kerran kuussa graffitien vastainen päivä. Kesäkuussa 1972 kaupungin pormestari Lindsay julkaisi antigraffitiohjelman, jossa ehdotettiin, että henkilö, joka tavataan avoimen spraymaalipurkin kanssa, saa sakot ja pidätetään. Lindsayn ehdotusta mukaileva järjestyssääntö hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa loppuvuodesta 1972. Samana vuonna perustettiin erityinen osasto, "Graffiti task force", pureutumaan graffitiongelmiaan. (Mt. 135–138.)

Julkinen mielipide ja kansalaisten mielipide graffiteista New Yorkissa vaihteli. Lehdissä julkaistut graffiteihin liittyvät mielipidekirjoitukset olivat enimmäkseen graffiteja vastaan ja tukivat kaupungin graffitinvastaista politiikkaa. Lehdistön mielipide vaihteli lehdestä riippuen. Maaliskuussa 1973 New York Magasine julkaisi artikkelin, jossa todettiin tilanteen menneen liian pitkälle, "*This thing has gotten completely out of hand*". Kiinnostavaa kyllä, tällä kommentilla ei viitattu graffiteihin ja "graffitiongelmiaan", vaan kaupungin taisteluun niitä vastaan. Samassa New York Magasine -lehden numerossa palkittiin graffitisteja ja esiteltiin heidän töitään. Lehtijutusta seurasi pormestarin tiedotustilaisuus, jossa hyökättiin graffiteja vastaan ja vedottiin kaupunkilaisiin ongelman lopettamiseksi. (Mt. 141–142.)

Graffitien vastainen kampanjointi ja lehtikirjoittelu vaimenivat New Yorkissa 1970-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. 1980-luvun alussa asia leimahti kuitenkin uudelleen otsikoihin, kun kaupungin silloinen pormestari Koch ilmoitti, että kaupunki on kyllästynyt graffiteihin. Graffitit olivat erityisen kallis ongelma New Yorkin kaupungin liikennelaitokselle MTA:lle (The Metropolitan Transit Authority). Ongelmaa yritettiin ratkaista erilaisilla teknisillä keinoilla, kuten tehokkailla puhdistusaineilla ja junien maalipinnoitteilla, joihin spraymaali ei tarttuisi. Aggressiivisempänä keinona oli aidata varikkoalueita, joilla junia säilytettiin ja sijoittaa aitauksen sisälle vihaisia vahtikoiria. (Mt. 146–157.)

Graffitisteja ja muita häiriökäyttäytyjiksi leimattuja ryhmiä (kuten metrotunneleissa lorvivat kerjääjät, asunnottomat alkoholistit, kaupustelijat) vastaan on käyty taistelua

New Yorkissa tähän päivään saakka. 1980-luvulla toteutettiin laaja ”*Quality of Life Program*” joka puuttui julkisen tilan järjestyshäiriöihin tiukasti sakoilla ja pidätyksillä. 1990-luvun alussa kaupungissa ryhdyttiin ajamaan pienimpiinkin rikkeisiin tarttuvaa, nollatoleranssin ympärille kietoutuvaa poliisitaktiikkaa. Keskeiset toimijat tässä uudessa taktiikassa olivat New Yorkin pormestari Giuliani ja poliisipäällikkö Bratton. Giuliani määritteli ongelmaksi erityisesti New Yorkin julkisen liikenteen ja nimenomaan metron, jossa pummilla ajaminen, kaupustelu, huumeidenkäyttö ja nuorison lorviminen olivat yleisiä toimintoja ja ne loivat epäjärjestyksen, pelon ja epämukavuuden ilmapiiriä. Poliisipäällikkö Bratton lisäsi ongelmalistaan vielä mm. katuprostituution ja autojen ikkunoita liikennevaloissa pesevän köyhälistön. Näistä kaikista oli päästävä eroon. (Korander & Soine-Rajanummi 2002, 30, 32.)

Nollatoleranssikampanjan onnistumisesta New Yorkissa on luultavasti yhtä paljon mielipiteitä kuin on tutkijoitakin. On todettu, että vuosina 1991–1997 New Yorkissa tapahtui merkittävä lasku henkirikosten määrässä. Toisaalta rikosten määrä oli korkeimmillaan 1990-luvun alussa ja laskua alkoi tapahtua jo ennen varsinaisen nollatoleranssikampanjan alkua. Lisäksi henkirikosten määrä laski myös muissa USA:n kaupungeissa joissa nollatoleranssia ei harjoitettu. (Mt. 30–32.)

### **2.3.2 Graffitit Helsingissä**

Suomeen graffitikulttuuri levisi muualta maailmasta myöhemmin, vasta 1980-luvulla. Anne Isomursu ja Tuomas Jääskeläinen (1998, 26) yhdistävät graffitikulttuurin nousun hiphop-tyylin, rap-musiikin ja break-tanssin yleistymiseen erityisesti Helsingissä 1980-luvun alussa. Break-tanssia harrastettiin Helsingissä Kisahallilla ja asiaan kuului, että harjoittelun yhteydessä ”kisahallin lattiaan vetäistiin tagi”. Pian nimimerkkejä alettiin tehdä muuallekin katukuvaan. Tagien lisäksi kaupungille alettiin tehdä graffiteja, ensin pienempiä, mutta taitojen karttuessa yhä isompia ja värikkäämpiä.

Graffitit yleistyivät Helsingissä 1980-luvun puolivälissä ja graffiteja alkoi ilmestyä radanvarteen, alikulkutunneleihin ja lähijuniin. Vuosikymmenen lopun lähestyessä hiphopista oli kasvanut muoti-ilmio ja graffitintekijöiden määrä oli jatkuvassa kasvussa. Vuosikymmenen vaihteessa alkoi ilmestyä myös ensimmäinen suomalainen graffitilehti, Gasmask. 1980-luvulla graffiteja maalanneiden seuraksi oli kasvamassa uusi



graffitintekijöiden sukupolvi, joka Isomursun ja Jääskeläisen mukaan erosi vanhasta sukupolvesta. Uusi sukupolvi ei pyrkinyt kaunistamaan kaupunkia graffiteilla, kuten vanha oli tehnyt, vaan heidän tavoitteena oli haastaa valtakulttuuria. Graffitista oli tullut aiempaa enemmän elämäntapa; graffitista oli tullut yksi tärkeimmistä arvostuksen hankkimisen lähteistä. (Isomursu & Jääskeläinen 1998, 30, 43, 46.)

Helsingin kaupunki tuki laillista graffitinmaalausta 1980-luvulla ja vielä 1990-luvun alussa. Vuonna 1991 maalattiin Kulosaaren meluaita ja vuonna 1992 ehostettiin Itä-Pasilan graffitigalleriaa. Kaupungin ensimmäinen virallinen graffitinvastainen linjaus oli Helsingin silloisen pormestarin Raimo Ilaskiven keväällä 1988 lanseeraama Nuija-kampanja. Kampanjalla houkuteltiin kaupunkilaisia ilmiantamaan graffitintekijä 500 markan korvausta vastaan. Kampanja herätti paljon yleistä närkästystä ja se lopetettiin ennen määräaikaansa. (Mt. 10, 46.) Graffitit herättivät myös paljon julkista kiinnostusta. Lasse Siurala analysoi väitöskirjassaan *Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä* (1994) lyhyesti graffitiaiheista kirjoittelua Ilta-Sanomissa vuonna 1988 ja Helsingin Sanomissa vuonna 1989. Kyseisinä vuosina lehdissä ilmestyi yhteensä 20 graffitiaiheista artikkelia, joista puolessa suhtaudutaan graffiteihin kriittisesti. Graffitikriittisissä artikkeleissa päälähteenä oli käytetty joko HKL:n tai VR:n edustajaa tai poliisiviranomaista. Kolmasosa artikkeleista käsitteli graffitiaihetta tekijöiden näkökulmasta ja niissä oltiin taipuvaisia näkemään myös seinämaalausten esteettiset arvot. (Siurala 1994, 120–121.)

Julkisuudessa graffiteja vastustivat äänekkäimmin isännöitsijät. Mäkelänkadun taloyhtiöt aloittivat vuonna 1997 Töhrimättä paras -projektin, jonka tarkoituksena oli puhdistaa alueen taloyhtiöiden seiiniin ilmestyvät graffitit mahdollisimman nopeasti, koska muuten pelättiin graffittien leviävän "homeenomaisesti". Tämän projektin on sanottu toimineen esikuvana kaupungin omalle Stop Töhryille -projektille. (Kuvaja & Cantell 2002, 5; Isomursu & Jääskeläinen 1998, 10.)

## 2.4 Stop Töhryille -projekti

Stop Töhryille -projekti oli Helsingin kaupungin rakennusviraston projekti, joka alkoi 1.1.1998 ja loppui vuodenvaihteessa 2008–2009. Helsingin kaupunginvaltuusto hyväksyi vuoden 1998 talousarvioon erillisen määrärahan "töhryjen puhdistamista varten". Stop Töhryille -projektin tavoitteena oli vähentää kaupungissa näkyvien graffitien määrää kymmenenosaan siitä, mitä se oli vuonna 1998. Graffitten, "töhryjen", puhdistamisen lisäksi projektin kulmakivinä oli nollatoleranssi töhrinnälle, asenteisiin vaikuttaminen viestinnällä, laaja-alainen yhteistyö ja kohtuullinen valvonta. Projekti sijoitettiin rakennusvirastoon HKR-Tekniikan alaisuuteen. Helsingin kaupungin rakennusviraston toimintaa ja päätöksentekoa ohjaa ja valvoo yleisten töiden lautakunta, joka on luottamuselin, jonka jäsenet kaupunginvaltuusto valitsee neljän vuoden välein. Yleisten töiden lautakunnasta ja rakennusviraston toiminnasta vastaa nykyisin (2003-) apulaiskaupunginjohtaja Pekka Sauri. (Kaupunkitekniikka 2008/11; Rakennusviraston Internetsivut.)

Stop Töhryille -projekti esiintyy ensimmäisen kerran yleisten töiden lautakunnan kokouksen 2/1998 esityslistassa kohdassa T-projektin toimintasuunnitelma.

*Kaupunginvaltuuston hyväksymässä talousarviossa 1998 ja taloussuunnitelmassa 1999–2000 on osoitettu rakennusvirastolle 5 Mmk/v määräraha graffitien ja ns. töhryjen poistoa varten. Tällä määrärahalla on tarkoitus hoitaa kadut, torit, puistot ja niiden rakenteet. Kaupungin omistamien rakennusten puhdistamiseen tarkoitettu rahoitus, 3 Mmk/v sisältyy kiinteistöviraston talousarvioon. Kaupungin pitäminen siistinä pidemmällä tähtäimellä vaatii resursseja teknisen poiston lisäksi myös asennekasvatukseen ja valvontaan ja edellyttää useiden sidosryhmien osallistumista. (YTLTK esityslista, 22.1.1998.)*

Yleisten töiden lautakunta valvoi projektin toteutusta koko projektin toiminnan ajan. Lautakunnan kokouksissa käsiteltiin projektia tai graffiteihin ja näiden poistoon liittyviä asioita yhdestä seitsemään kertaan vuodessa näiden yhdentoista vuoden ajan (vuodesta 1998 vuoteen 2008).

Projektin ensimmäinen ja tärkein tavoite liittyi näkyvien graffitien määrän vähentämiseen. Näitä kartoitettiin vuosittain tehtävillä katsastuskierroksilla, joilla laskettiin kaupunkikuvassa näkyvät graffitit. Tällä laskentatavalla päädyttiin siihen lopputulokseen, että vuosina 1998–2008 graffitit vähenivät Helsingissä 94 prosenttia.

(Kaupunkitekniikka 2008/11.) Itse laskentatavasta tai kierretyistä alueista ei asiakirjoista ollut löydettävissä täsmällistä kuvausta. Projektin toimintasuunnitelmassa vuodelta 2001 (YTLTK esityslistan liitteenä, 25.1.2001) todetaan että ”[p]rojektin keskeinen tietotyökalu on sen itse kehittämä seurantajärjestelmä. Vuoden 2000 tavoite [on] kartoittaa koko kaupungin töhrintätilanne alueittain jaoteltuna”. Toisaalla seurantaan liittyen mainitaan 750 havaintokilometrin kartoitus (Kaupunkitekniikka 11/2008). Tämänkaltaisella laskentatavalla saatavat tulokset riippuvat monista seikoista, kuten kierretystä alueesta, ajankohdasta sekä siitä, mikä määritellään graffitiksi. Laskennassa ei ilmeisesti esimerkiksi huomioitu, oliko kyse isosta vai pienestä työstä tai oliko työ helposti vai vaikeasti nähtävässä paikassa. Tulokseen kannattaa siis suhtautua ainakin jonkinlaisella varauksella.

Stop Töhrille -projekti loppui vuonna 2008. Vuodesta 2009 eteenpäin graffitien ehkäisy ja poistaminen ei ole enää erillisen projektin piirissä, vaan kuuluu kaupungin palveluihin muiden joukossa. Vuonna 2009 oli myös nähtävissä linjamuutos kaupungin graffitipolitiikassa, kun Helsingissä avattiin ensimmäinen laillinen graffitipaikka vuosiin (HS 5.5.2009).

Esittelen projektin toteutusta tarkemmin luvussa viisi.

## 2.5 Yhteenvetoa

Ihmiset käyttävät kaupunkitilaa eri tavalla ja eri tarkoituksiin. Kaikki tilassa näkyvät ilmiöt eivät ole kaikkien kaupunkilaisten mieleen. Jokaisella on oma käsityksensä siitä, miten tilaa tulisi käyttää ja nämä käsitykset eivät aina kohtaa. Julkista tilaa myös kontrolloidaan jatkuvasti. Tässä luvussa olen jaotellut julkisen tilan kontrollin keinot kolmeen alakohtaan: tilan fyysinen muokkaaminen, tilan valvominen (vartijat ja valvontakamerat) sekä asenteisiin vaikuttaminen (säännöt ja politiikkaohjelmat). Olen pohtinut, miten näiden keinojen avulla vaikutetaan tilankäyttöön, kuinka joitakin ihmisiä pyritään sulkemaan pois tilasta ja miten tätä poissulkemista perustellaan.

Tässä vaiheessa on syytä tarkastella, miten tapaustutkimukseni kohteena oleva projekti suhteutuu näihin esittämiini tilan kontrollin keinoihin. Stop Töhrille -projektissa ei tähdätty tilan fyysiseen muokkaamiseen sellaisin keinoin, mitä olen tässä esittänyt.

Projektissa graffiteja ei yritetty estää esimerkiksi aidoilla, kieltokylteillä tai vastaavilla. Tästä huolimatta projekti kohdistui nimenomaan tilan fyysiseen muokkaamiseen: tilassa olevien graffitien poistoon. Tilan valvonta oli yksi olennainen projektin keino. Valvonta liittyi paitsi jo tehtyjen graffitien seurantaan, myös graffitien ennaltaehkäisyyn. Valvonnalla pyrittiin siis löytämään graffiteja, jotta ne voitiin puhdistaa, mutta sillä pyrittiin myös ehkäisemään uusien graffitien syntymistä. Lisäksi projekti oli tilan kontrolliin tähtäävä ohjelma, jonka yksi tärkeä tavoite oli asenteisiin vaikuttaminen. Projektissa siis tuettiin laajasti erilaisia kontrollin keinoja.

Tutkielmassani erityisen kiinnostuksen kohteena on tilanne, jossa jokin toiminta määritellään sellaiseksi, ettei sitä voi hyväksyä ollenkaan. Käytän graffiteja ja Stop Töhryille -projektia esimerkkinä tämänkaltaisesta tilanteesta. Nähdäkseni graffitit ovat hyvä esimerkki tilan ”luvattomasta” haltuunotosta. Ne ovat keino vallata tilaa itselle ja omalle ryhmälleen. Tavoitteeni on selvittää, minkälainen tilan kontrollointiin liittyvä ohjelma Stop Töhryille -projekti oli. Kiellettiinkö projektissa graffitit täydellisesti ja jos kyllä, miten tätä perusteltiin.

Nollatoleranssiin liittyy kuitenkin muutakin kuin jonkin ilmiön tai asian täydellinen kieltäminen. Seuraavassa luvussa avaan tätä käsitettä hieman tarkemmin.

### 3 Teoreettinen viitekehys

Tutkielmani teoreettinen viitekehys pohjautuu keskusteluun, jota käydään oikeus tilaan -teeman ympärillä. Tämän keskustelun uranuurtaja on ranskalainen filosofi ja yhteiskuntatieteilijä Henri Lefebvre, jota esittelen lyhyesti seuraavassa alaluvussa. Lefebvren lisäksi nostan esille Don Mitchellin, joka on viimeisen kahden vuosikymmenen aikana tutkinut oikeutta tilaan, sekä Rob Shieldsin ja Andrea Sharkeyn, jotka ovat pohtineet erityisesti nuorten oikeutta tilaan.

Nollatoleranssi ja rikottujen ikkunoiden teesi on usein yhdistetty Stop Töhryille -projektiin. Toisessa alaluvussa määrittelen nämä käsitteet, esittelen mitä perusteluja nollatoleranssille ja rikottujen ikkunoiden teesin soveltamiselle on esitetty ja pohdin niitä vastaan kohdistettua kritiikkiä.

Kolmannessa alaluvussa keskityn kriminologisiin selityksiin julkisen tilan häiriöihin ja pohdin, miten me – muut -asetelmalla luodaan toiseutta ja suljetaan osa kaupunginkäyttäjistä pois.

#### 3.1 Oikeus tilaan -keskustelu

Lefebvre oli ensimmäisiä ja on edelleenkin niitä harvoja tutkijoita, jotka lähtevät tutkimuksissaan liikkeelle tilasta; katsovat asioita tilan kautta (Soja 2003, 272). Julkisella tilalla on aina ollut tärkeä ideologinen merkitys demokraattisissa yhteiskunnissa. Ensimmäisissä kreikkalaisissa kaupungeissa agora oli tärkeä kohtaamispaikka ja vapaan keskustelun areena. Sitä pidetään paikkana, jossa oli mahdollista kuulla erilaisia mielipiteitä, vaihtaa kokemuksia ja tavata erilaisia ihmisiä. Todellisuudessa tämä ihannekuva on kuitenkin jokseenkin harhaanjohtava. Agora ei koskaan ollut avoin kaikille, se oli myös lähtökohtaisesti syrjinnän paikka. Agora oli tila, jossa saivat kohdata ainoastaan tarkasti määritellyt ryhmä: paikka jossa ”ihmiset (*vapaat miehet*) kokoontuivat keskustelemaan” [kursiivi lisätty]. (Mitchell 1995, 116; Eräsaari 2002, 32.)

Lefebvre piti kaupunkia paikkana, jonka muokkaamiseen kaikkien kaupunkilaisten tulisi osallistua. Hänelle kaupunki on ensisijaisesti julkinen paikka – verrattuna

maaseutuun jossa elämä on yksityisempää, erityneempää ja homogeenisempää. Kaupunkielämää leimaa erilaisten ihmisten sosiaalinen kanssakäyminen, kaupungissa asuu erilaisuus. Tämän vuoksi kaupungin muoto ja oikeus asua ja asuttaa kaupunkia ovat aina kamppailtavana. Lefebvrelle kaupunki on tuon kamppailun seurausta. Kaupunki on keskeneräinen työ<sup>3</sup>, yhteinen projekti, jonka tuloksena syntyy uusia tapoja elää ja asua. (Lefebvre 1996 [1968]; ks. myös Mitchell 2003, 17–18.)

Kamppailu kaupungista ei kuitenkaan ole ongelmattonta eikä kaupungin määrittely suinkaan ole aina demokraattista. Todellisuudessa kaupunkia muokataan yhä enemmän valtaapitävien toimesta, eikä kaupunki enää näyttäydy niinkään yhteisenä projektina. Lefebvren sanoin, me emme muokkaa kaupunkia, kaupunkia muokataan meitä varten. Tila ei ole vain konfliktin paikka, se on kamppailun kohde. Lefebvren mukaan ihmisillä on kuitenkin oikeus enempään; heillä on oikeus kaupunkiin. Lefebvren oikeus kaupunkiin on oikeutta urbaaniin elämään. Oikeus kaupunkiin ja urbaaniin on samalla oikeutta vapauteen, individualisaatioon ja asumiseen, oikeutta kaupungin muokkaamiseen ja määrittämiseen yhdessä. ”*The right to the city is like a cry and a demand*”. (Lefebvre 1996 [1968], 158, 173–174; Elden 2007, 822; Mitchell 2003, 18.)

Lefebvren mukaan urbaani yhteiskunta tarvitsee toteutuakseen kaupunkisuunnittelua joka huomioi sosiaaliset tarpeet. Hän myöntää, että ”oikeus kaupunkiin” sellaisena kuin hän on sen määritelty vaikuttaa yhä enenevässä määrin utopialta, mutta siitä huolimatta hän esittää kysymyksen siitä, eikö se unelma kuitenkin tulisi huomioida lähtökohtana esimerkiksi erilaisissa suunnitelmissa, ohjelmissa ja projekteissa. (Lefebvre 1996 [1968; 1973], 178, 196.)

Mitchell (2003) pureutuu oikeus tilaan -teemaan kirjassaan *The right to the city*. Vaikka kirja keskittyy erityisesti amerikkalaisen kaupunkikulttuurin ilmiöihin, ovat sen teemat kiinnostavia myös tässä yhteydessä. Amerikassa, erityisesti New Yorkissa vuoden 2001 terrori-iskut kiihdyttivät keskustelua kaupunkitilan turvallisuudesta. Julkisten tilojen turvaaminen aidoilla, valvonnalla ja vartijoilla oli ollut tavanomaista jo ennen iskuja, mutta iskujen jälkeen erityisesti turva-alan asiantuntijat näkivät, että kontrolli on ulotettava pidemmälle ja valvottavia sekä kokonaan suljettuja paikkoja sekä vartiointia

---

<sup>3</sup> Lefebvre käyttää käsitettä *ouvre*

on lisättävä. Tämä herätti myös vastakkaisia mielipiteitä, joiden mukaan sen sijaan että julkinen tila ”turvataan kuoliaaksi”, tilan turvallisuutta pitäisi lisätä lisäämällä tilan julkisuutta. Mitchell kysyy, kenellä on oikeus kaupunkiin ja julkiseen tilaan ja miten se oikeus määritellään sekä kadulla että lainsäädännön tasolla. (Mitchell 2003, 1–4.)

Vaikka keskustelu julkisen tilan turvallisuudesta eskaloitui vuoden 2001 terrori-iskujen myötä, ei muutoksia julkisessa tilassa ja tilan kontrollissa kuitenkaan voi suoraan pitää iskujen seurauksena. Terroristi ei nimittäin ole se, joka tilasta yritetään sulkea pois. Mitchellin mukaan kaupunkitilan kontrolli kohdistuu tilan epätoivottuihin käyttäjiin: kodittomiin, huumeidenkäyttäjiin ja luvuttuihin nuorisoon. Mitchellin erityisen kiinnostuksen ja huolen kohteena ovat asunnottomat ja heidän oikeutensa tilaan. Mitchell esittää, että kun kiellämme esimerkiksi julkisessa tilassa nukkumisen, oleskelun ja kerjäämisen, kriminalisoimme samalla tiettyjen ryhmien olemassaolon ja henkiinjääminen kokonaisuudessaan. Näin luodaan maailmaa, jossa osa ihmisistä ei voi olla, koska heillä ei ole mitään paikkaa olla. (Mt. 2, 161–163, 171.)

Keskustelussa kodittomien oikeuksista näitä oikeuksia peilataan yleensä muiden kaupunginkäyttäjien oikeuksia vastaan. Argumentoinnissa julkisen tilan järjestys ja siisteys nostetaan kodittomien ihmisten oikeuksien yläpuolelle. Niin sanottujen ”kunnan ihmisten” oikeus kävellä kaupungilla rauhassa nähdään suurempana kuin kodittomien oikeus virtsata puistoon. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, että vaikka kodittomilla ei ole yksityistä tilaa, heiltä kielletään pääsy myös julkiseen tilaan. Ne toiminnot, joita ihmiset yleensä tekevät omissa yksityisissä tiloissaan (esim. syöminen, nukkuminen, peseytyminen), ovat julkisessa tilassa paheksuttavia. (Mt. 15, 135.) Juuri tätä Mitchell tarkoittaa sanoessaan, että luomme maailmaa jossa jonkun ryhmän koko oleminen kriminalisoidaan.

Lefebvren tavoin myös Mitchellille kaupunki, ja se, kuka kaupungissa saa olla, on jatkuvan kamppailun tulosta. Oikeus kaupunkiin ei ole koskaan taattu eikä vapaasti annettu, vaan siitä kamppaillaan kodeissa, kaduilla ja Yhdysvaltain tapauksessa jopa korkeimmassa oikeudessa. (Mt. 42.)

Mitchellin ajatuksia asunnottomien kriminalisoinnista ei tietenkään voi yhdistää suoraan helsinkiläisiin graffitimaalajiin. Heiltä ei olla kieltämässä mitään elämiseen liittyvää

perustoimintoa. Nähdäkseni tämän keskustelun esilletuominen on kuitenkin olennaista siksi, että Mitchellin teksteissä kaupunkitilan kontrolli kohdistuu sen epätoivottuihin käyttäjiin. Hän myös määrittelee nuoret yhdeksi tällaiseksi epätoivotuksi ryhmäksi. Nuoret ovatkin usein helppo syypää mihin tahansa julkisen tilan häiriöön. Graffitimaalareissa on paljon nuoria ja graffitialakulttuuri ajatellaan usein ”nuorten tai nuorten aikuisten jutuksi”. Tämän vuoksi nuorten oikeus tilaan on erityisen kiinnostavaa tämän tutkielman kannalta.

### **Nuorten oikeus tilaan**

Nuoret ja nuorten oikeus julkiseen tilaan on kiinnostanut Andrea Sharkeyta ja Rob Shieldsia. Pienen kaupungin nuorisokeskusta käsittelevässä artikkelissaan he esittelevät käsitteen ”*abject citizenship*”, jolla he viittaavat erityisesti nuoriin, joiden kansalaisuus jää ikään kuin osittaiseksi. Nuoret ovat kyllä lain ja säädösten mukaan ”oikeita kansalaisia”, mutta samalla he ovat esimerkki ryhmästä, jota leimataan ja torjutaan, mutta ei kuitenkaan koskaan täysin suljeta pois. Käsite ”*abject citizenship*” on hankala suomentaa, mutta se voisi olla esimerkiksi ”*arvoton kansalaisuus*” tai ”*alennettu kansalaisuus*”. (Sharkey & Shields 2008.)

Sharkeyn ja Shieldsin kuvauksessa nuoret luokitellaan yhdessä pakolaisten, rikollisten ja köyhien kanssa ulkopuolisten ryhmään, joka ”alennetaan” arvottomuuden tasolle. Syrjäyttämisen keinot, erityisesti nuorten osalta, ovat niinkin yksinkertaisia, kuin että heidät saadaan tuntemaan olonsa ei-toivotuiksi ja ei-tervetulleiksi. Heille ei anneta paikkaa, jossa kertoa mielipiteitään. Heidät karkoitetaan yhteiskunnan keskiöstä, koska he ovat hyödyttömiä tai vastenmielisiä yhteiskunnan valtaapitäville voimille. He ovat epäonnistuneet siinä, missä ”kunnon kansalaiset” ovat onnistuneet: koulutuksessa, työpaikan saamisessa, naimisiinmenossa, perheenperustamisessa, talon ostamisessa ja verojen maksamisessa. He häiritsevät yhteiskunnan luonnollista järjestystä ja systeemiä. (Sharkey & Shields 2008, 242–244.) Nuorison osalta väite epäonnistumisesta on kiinnostava erityisesti sen vuoksi, ettei nuorten ole vielä ollut edes mahdollista tehdä mitään näistä asioista, joissa heidän väitetään epäonnistuneen.

Tämänkaltaisen ”alennuksen tilan” määrittely on hankalaa, koska ”alennus” riippuu siitä, mistä suunnasta asiaa katsoo. Täysivaltaisen kansalaisen, ”sisäpiiriläisen”,



näkökulmasta leimatuista ja torjutuista tulee ulkopuolisia, *alennettuja*. Toisaalta näiden leimattujen ja torjuttujen näkökulmasta heidän ryhmänsä on sisäpiiriä. Samoin kuin kansalaisuus tarjoaa ”sisäpiirille” tunteen siitä, että he kuuluvat johonkin, ulkopuoliseksi määritellyt voivat löytää tämän saman kuulumisen tunteen muuta kautta. Siinä missä joillekin esimerkiksi graffitit ovat merkki ulkopuolisuudesta, näille ”ulkopuolisille” ne voivat olla merkki kuulumisesta johonkin. (Sharkey & Shields 2008, 242, 247, 250–251.)

### 3.2 Nollatoleranssi ja rikottujen ikkunoiden teesi

Julkisen tilan ongelmat käsitteellistetään usein järjestyksenpidollisiksi ongelmiksi. ”Epäjärjestys” on se, jonka nähdään uhkaavan julkista tilaa (Mitchell 2003, 199). Viimeisen kahden vuosikymmenen aikana erilaiset nollatoleranssikampanjat ovat nousseet esille yhtenä kaupunkitilan kontrolloinnin keinona. Nollatoleranssin voi määrittellä tiivistäen olevan ”*kohdistettua innokasta (agressiivista) repressiivistä intoleranttia poliisitoimintaa*” (Korander & Soine-Rajanummi 2002, 28).

Nollatoleranssissa kaikkiin havaittuihin julkisen tilan rikkeisiin puututaan: esimerkiksi jokaisesta näpistyksestä ilmoitetaan poliisille tai jokainen ”töhry” siivotaan välittömästi. Yksinkertaistaen: ”suvaitsevaisuus on nollassa”. (Mt. 28.)

Nollatoleranssin on nähty sisältävän seuraavat kuusi avainkomponenttia (Young 1999, 124):

1. pyrkimys laskea rikollisuuden ja poikkeavuuden sietokykyä,
2. tämän tavoitteen saavuttaminen rangaistusten ja jossain määrin äärimmäisten keinojen avulla,
3. haikailu ”menneen ajan yhteisöllisyyteen”, kunnioituksen, järjestyksen ja kohteliaisuuden arvostaminen,
4. pienten rikkeiden yhdistäminen suuriin rikoksiin,
5. koska pienet rikkeet johtavat suuriin rikoksiin, niihin on puututtava nopeasti,
6. vetoaminen toistuvasti James Wilsonin ja George Kellingin artikkeliin Broken Windows (1982).

Nollatoleranssi yhdistetään usein ns. rikottujen ikkunoiden teesiin. Kyseisen teesin perusajatus on yksinkertaistaen se, että jos yksi ikkuna on rikki, muutkin tullaan ennen

pitkää rikkomaan. Tämän vuoksi rikottu ikkuna tulisi korjata mahdollisimman pian. Ajatuksena on siis se, että kontrolloimalla pieniä rikkeitä, voidaan estää myös suurempia ongelmia. (Korander & Soine-Rajanummi 2002, 29.)

Rikottujen ikkunoiden teesin esittivät alkuperin kriminologit Wilson ja Kelling vuonna 1982. Heidän tutkimuksensa perustuu muutamissa amerikkalaisissa kaupungeissa tehtyihin selvityksiin koetusta turvallisuuden tunteesta. Tutkimusten havaintojen mukaan eri kaupunginosissa on paikkoja, joita asukkaat pelkäävät muita paikkoja enemmän. Nämä paikat ovat esimerkiksi sellaisia, joissa nuoret kokoontuvat. Näihin paikkoihin liitetty turvattomuuden tunne ei kuitenkaan läheskään aina korreloi todellisten rikoslukujen kanssa. Wilsonin ja Kellingin mukaan asukkaat pelkäävät epäjärjestyä. Tämän perusteella kirjoittajille on myös selvää, miksi graffitit usein nostetaan ongelman keskiöön: jos tilassa on graffiti, se on merkki siitä, että tila ei ole kenenkään hallussa, ja että kuka tahansa voi tehdä siellä mitä tahansa. (Wilson & Kelling 1982.) Rikottujen ikkunoiden teesin voi tiivistää seuraavasti:

*Kansalainen joka pelkää ja välttelee pahanhajuista juoppoa, meluisaa teini-ikäistä tai tunkeilevaa kerjäläistä ei ilmaise vastenmielisyyttään ainoastaan sopimatonta käytöstä kohtaan. Hän lausuu ääneen sen yleisenä pidetyn tiedon, joka tässä tapauksessa osoittautuu oikeaksi: katurikollisuus kukoistaa alueilla, joilla levottomaan käytökseen ei puututa. Sopimattomasti käyttäytyvä henkilö on tosiasiaassa ensimmäinen rikottu ikkuna. (Wilson & Kelling 1982, käänös Mäkisen<sup>4</sup>.)*

Rikottujen ikkunoiden teesiä on kritisoitu kriminologian piirissä laajalti. Edellisessä sitaatissa tiivistyy myös kritiikin kärki. Näemmekö syrjäytyneet, köyhät ja rikolliset "rikottuina ikkunoina", jotka tulisi korjata, vai näemmekö heidät ikkunanrikkojina, joita tulee ainoastaan kontrolloida? Yritämmekö korjata ikkunaa vai ikkunanrikkojaa? (Korander & Soine-Rajanummi 2002, 29.)

Teesin kritiikki kohdistuu myös siihen, kuka määrittelee ei-toivottuja toimintoja. Miten voimme taata, että ihmisen käytös on syynä tilasta poistamiseen, eikä esimerkiksi hänen

---

<sup>4</sup> *The citizen who fears the ill-smelling drunk, the rowdy teenager, or the importuning beggar is not merely expressing his distaste for unseemly behavior; he is also giving voice to a bit of folk wisdom that happens to be a correct generalization—namely, that serious street crime flourishes in areas in which disorderly behavior goes unchecked. The unchecked panhandler is, in effect, the first broken window.*

ihonvärinsä tai etninen taustansa. Myös Wilson ja Kelling sivuavat tätä problematiikkaa, ja tarjoavat ratkaisuksi sen, että poliisit valitaan ja koulutetaan huolella ja että heitä valvotaan. Kirjoittajat perustelevat rikottujen ikkunoiden teesin kannattavuutta yleisellä hyvällä: jos mitään ei tehdä, koko yhteisö on vaarassa.

*Tuntuu kohtuuttomalta pidättää yksittäinen juoppo tai kulkuri, joka ei ole vahingoittanut ketään, ja tavallaan se onkin epäoikeudenmukaista. Mutta jos kahdellekymmenelle juopolle tai sadalle satunnaiselle lorvijalle ei tehdä mitään, saattaa kokonainen yhteisö olla vaarassa tuhoutua. (Wilson & Kelling 1982, käännös Mäkisen<sup>5</sup>.)*

Mitchell puolestaan tiivistää nollatoleranssin ja rikottujen ikkunoiden teesin kritiikin siihen, että sen sijaan, että keskittyisimme niihin syihin, miksi ihminen nukkuu kadulla tai virtsaa ovenpieliin, keskitymme vahvistamaan lakeja ja tekemään edellämainitut toiminnot rangaistavaksi. Emme siis yritäkään korjata itse ongelmaa vaan pyrimme ainoastaan poistamaan ongelman seurausta tai ilmentymää. Perustelemme tätä sillä, että mainitut toiminnot häiritsevät ihmisiä ja saattavat aiheuttaa sen, että he eivät enää mene niihin paikkoihin, joissa häiritsevää toimintaa esiintyy. Koska ainoa tapa pitää kaupungin kadut turvallisina on pitää ne aktiivisina, tulee mainittuja toimintoja vähentää ja poistaa kokonaan. (Mitchell 2003, 168–169.)

Sharkey ja Shields (2008) nostavat kiinnostavalla tavalla esille nollatoleranssin yhtenä syynä nuorten leimautumiseen ja *alentamiseen*. Sharkeyn ja Shieldsin tapausesimerkissä paikallinen poliisi toteutti nollatoleranssiin perustuvaa lähestymistapaa nuorten kanssa kohdistuen huomionsa erityisesti yöaikaan ulkona liikkuviin teineihin. Kiinnisaatuja yöaikaan ulkona liikkuneita nuoria uhkailtiin rangaistuksilla ja heille annettiin erilaisia muodollisia sekä epämuodollisia ulkonaliikkumiskieltoja. Mitään todellisia rangaistuksia ei kuitenkaan koskaan annettu. Tästä huolimatta kiinniotetut nuoret pitivät itseään tuomittuina tai vähintäänkin luulivat että heillä on rikosrekisteri. Merkillepantavaa on se, että tällä oli valtaisa vaikutus siihen, miten nuoret suhtautuivat tulevaisuuteensa: elämäänsä ja työntekoa koskeviin mahdollisuuksiinsa. Koska he luulivat, että heillä on rikosrekisteri, he jäivät siihen uskoon, että osa elämän mahdollisuuksista oli jo heidän ulottumattomissaan. Nollatoleranssilla oli ennalta

---

<sup>5</sup> *Arresting a single drunk or a single vagrant who has harmed no identifiable person seems unjust, and in a sense it is. But failing to do anything about a score of drunks or a hundred vagrants may destroy an entire community.*

arvaamaton, pitempiaikainen vaikutus näiden nuorten elämään. (Sharkey & Shields 2008, 243–244.)

Korander ja Soine-Rajanummi esittävät useita vaihtoehtoisia ideologisia perusteluja, joita käytetään nollatoleranssin puolustamiseen. Näitä ovat esimerkiksi tekijöiden väsyttäminen (ei jaksa töhriä, koska kaikki siivotaan), pelästyttäminen tai häpeän synnyttäminen (tieto rikkeistä menee lasten vanhemmille) tai taloudellisten menetysten aikaansaaminen (kovat rangaistukset graffitintekijöille). Perustelut voivat olla myös esteettisiä ja liittyä ympäristön siistimiseen. Esteettisillä syillä voi perustella esimerkiksi sitä, että juopot laitapuolenkulkijat tulee siirtää pois keskustasta. Näin viestitetään "kunnan kansalaisille", että tilaa kontrolloidaan ja että siitä välitetään. (Korander & Soine-Rajanummi 2002, 29.)

Suomessa nollatoleranssikampanjoita on ollut esimerkiksi liittyen alkoholin nauttimiseen joukkoliikenteessä. Alkoholi tuntuu tässäkin suhteessa olevan suomalaista keskustelua leimaava tekijä. Vuoden 2003 järjestyslakia valmisteltaessa käytiin pitkä eduskuntakeskustelu julkijuopottelusta. Keskustelussa esitetyt mielipiteet vaihtelivat ääriäidasta toiseen. Toisaalta oltiin huolissaan "esteettisesti viiniä juovan keskiluokan" oikeudesta mennä piknikille puistoon. Toisessa ääripäässä todettiin, että suomalaiset ovat "sivistykseltään niin vajaita" että julkijuomisen täyskielto on ainoa vaihtoehto. Jälkimmäistä mielipidettä perusteltiin sillä, että ihmiset kokevat julkisen tilan yhä enemmän turvattomana paikkana, ja tämän vuoksi tilan ja käyttäytymisen kontrolloinnissa ei pitäisi sallia poikkeuksia vaan kontrollia pitäisi jopa lisätä. (Törrönen & Karlsson 2004, 77–90.)

### **3.3 Kriminologian selityksiä julkisen tilan häiriöille**

Myös useissa kriminologian teorioissa selitetään julkisen tilan häiriöitä järjestyksenpidollisina ongelmina. Esittelen tässä alaluvussa joitakin erilaisia näkemyksiä julkisen tilan järjestyshäiriöistä, niiden syistä ja tavoista suhtautua niihin.

## Minuuden ja toiseuden kriminologia

Garlandin (2001) mukaan nyky-yhteiskunnassa ei käsitellä julkisen tilan häiriöitä enää hyvinvointikysymyksinä vaan niitä käsitellään järjestyksenpidollisina ongelmina. Julkisen tilan häiriöiden katsotaan johtuvan "arjen epävirallisen kontrollin puutteesta" eikä niinkään yhteiskunnan rakenteista. Garland tukee ajatuksensa muutamalle hyvinvointivaltioon liittyvälle tekijälle. Ensinnäkin hän katsoo että talouden globalisoitumisen vuoksi ja epävarmuuden lisääntyessä hyvinvointivaltion toiminnan ehdot ovat kaventuneet. Lisäksi hän toteaa että rikollisuuden kasvu 1970-luvulta lähtien ja rikollisuuden muuttuminen näkyvämmäksi myös ns. hyvillä alueilla on vähentänyt kansalaisten uskoa hyvinvointivaltion rangaistusmenetelmiin ja samalla vähentänyt uskoa koko hyvinvointivaltioon.

Tähän hyvinvointivaltion muuttuneeseen rooliin ja asemaan liittyvät myös uudenlaiset keinot vastata hyvinvointiongelmiin. Valtio ei enää välttämättä yritäkään hoitaa kaikkea itse, vaan on alkanut ottaa avukseen erilaisia kansalaisyhteiskunnan ja kolmannen sektorin toimijoita. Tarkoituksena on yrittää luoda aktiivisia kansalaisia, jotka huolehtisivat paremmin itsestään ja myös toisistaan. (Garland 2001; ks. myös Törrönen 2004, 16–18.)

Garland liittyy näihin uusiin "kumppanuusohjelmiin" vastuuttamisen strategian eli minuuden kriminologian (*a criminology of the self*). Minuuden kriminologialla hän tarkoittaa sitä, että valtaväestön odotetaan harjoittavan erävirallista kontrollia julkisessa tilassa. Kansalaiset yritetään opettaa huolehtimaan toisistaan ja ymmärtämään, että kaikki ovat vastuussa, jos joku toimii jollain tapaa väärin. (Garland 2001, 137.)

Vaikutteita minuuden kriminologialle on antanut mm. rationaalisen valinnan teoria, jonka mukaan kuka tahansa voi olla rikollinen sopivan tilanteen sattuessa. Näin ollen tavoitteena tulee olla yritys vähentää tällaisia "sopivia tilanteita". Keinoina tähän on mm. fyysisen ympäristön suunnittelu (aidat, portit ym.) ja valvonta. (Törrönen 2004, 19.)

Rationaalisen valinnan teoriaa on kuitenkin kritisoitu mm. siitä, että se määrittelee järkevän toiminnan liaksi taloudellisen hyödyn tavoittelun kautta ja suhtautuu ihmisiin hieman liian yksinkertaistaen. Monet rikoksista tehdään kuitenkin hetken kiihkossa ja harkitsematta. (Laitinen & Aromaa 2005, 77–78.)

Garland esittelee minuuden kriminologian vastaparina toiseuden kriminologian (*a criminology of the other*). Toiseuden kriminologiassa painotetaan yhteisön vastuuttamisen sijaan kontrollin ja rangaistusten lisäämistä ja koventamista. Tässä strategiassa "pahantekijä" yritetään leimata ja sulkea pois yhteisöstä. Keinona poissulkemiseen ovat esimerkiksi pitkät vankeusrangaistukset. (Garland 2001, 137.)

Tärkeimpänä erottavana tekijänä minuuden ja toiseuden kriminologioissa on valtion rooli. Minuuden kriminologiassa valtio tunnustaa, ettei sillä ole keinoja hoitaa kaikkia arkielämän kontrollitehtäviä, ja tämän vuoksi niitä on siirrettävä osin myös epävirallisille yhteisöille. Toiseuden kriminologiassa valtio ottaa kaikkivaltiaan roolin ja yrittää luoda mielikuvaa siitä, että kaikki tilanteet ovat valtion hallinnassa. (Törrönen 2004, 21.)

### **Ulossulkemisen paradigma**

Bauman on käsitellyt samaa aihetta kuvaamalla *ulossulkemisen paradigmaa*. Baumanin mukaan yhteiskuntakehitys on kulkenut "korjaavasta" kurin ja järjestyksenpidon politiikasta (vrt. minuuden kriminologia) kohti "ulossulkevaa" kurin ja järjestyksenpidon politiikkaa (vrt. toiseuden kriminologia). Enää rikosentekijää ei yritetäkään parantaa tai hoitaa vaan ongelma ratkaistaan sulkemalla rikosentekijä pois. (Bauman 2000; Ks. myös Koskela & Ruotsalo 2005, 255.)

Bauman lähtee liikkeelle järjestyksen (*order*) ja normin (*norm*) erottelusta. Molemmissa on lähtökohtaisesti kyse valinnasta, yhteisestä neuvottelusta, mutta ne erovat silti toisistaan. Vaikka oikeanlaisen järjestyksen määrittelyssä on kyse valinnasta, se on kuitenkin valinta jonka halutaan ylittävän kaikki muut tulevat valinnat; valinta joka laittaa lopun valitsemiselle. Normi on heijastus tästä valitusta järjestyksestä. Normi määrittelee ihmisille, kuinka hyvin organisoidussa yhteiskunnassa tulee käyttäytyä. Normi on siis seurausta valitusta järjestyksestä; siitä, minkälainen järjestys määritellään oikeaksi, riippuu se, mikä käytös nähdään normaaliksi ja mikä ei. (Bauman 2000, 205–206.)

Ongelmana järjestyksessä ja normeissa on se, että ne keskittyvät enemmän *epäsopivan* ja *väärän* kuin *hyvän* ja *oikean* löytämiseen. Ne edistävät kunnollista keskittymällä

epäsopivaan: ne erottelevat, rajoittavat ja stigmatisoivat. Järjestyksen avulla ulossulkeminen on suoraa: ne jotka rikkovat järjestystä, suljetaan pois. Normit toimivat epäsuoremmin: ne suljetaan pois, jotka eivät vastaa yleistä käsitystä siitä miten pitäisi toimia. Kiinnostavaa on se, että molemmissa tapauksissa poissuljettua pidetään syyllisenä tilanteeseen. Hän on syyppä siihen, ettei tehnyt mitään välttääkseen poissulkemisen. Poissulkeminen on *sosiaalinen itsemurha*, ei *sosiaalinen teloitus*. Bauman lisää tähän vielä, että epänormaalin sulkeminen pois on järkevää ja oikein. Jos hänen antaisi toimia vapaasti, hän tekisi haittaa sekä itselleen että yhteiskunnalle. On siis moraalinen velvollisuutemme valvoa ja kontrolloida epänormaalia, se on inhimillistä ja oikein. (Mt. 206–207.)

Bauman kuitenkin nostaa esille sen ongelman, että nämä poissuljetut eivät välttämättä ole päässeet alun perinkään osallistumaan siihen määrittelyyn jolla heidän olemuksensa ja tekonsa on tuomittu vääriksi. Jotkut heistä saattavat ”rikkoa järjestystä” koska heidän kokonaisuudessaan on määritelty poissuljettaviksi. Tämä määrittely on tehty sen vuoksi mitä he ovat eikä sen vuoksi mitä he ovat tehneet. Heidät on suljettu pois siksi että ”heidänlaisensa ihmiset” eivät ole sopineet jonkun toisen normiin. Lisäksi voi olla, että he eivät toimi määriteltyä normia vastaan ilkeyttään tai pahantahtoisuuttaan, vaan esimerkiksi siksi, ettei heillä yksinkertaisesti ole resursseja elää normin mukaisesti. (Mt. 206–207.)

Koskelan sekä Ruotsalon mukaan ulossulkemisen paradigma kuvaa meillä Suomessa riksentorjuntapolitiikkaa, joka kohdistuu kaupunkitilaan. Heidän mukaansa tämä on selvästi nähtävillä silloin kun alkoholisti heitetään ulos esimerkiksi ostoskeskuksesta tai silloin kun graffitinmaalajat ajetaan rakenteellisesti yhteiskunnan ulkopuolelle vaatimalla heiltä huikeita korvaussummia. (Koskela & Ruotsalo 2005, 255.)

### **Alakulttuurien kriminalisointi**

Mike Presdee (2000) esittää huolensa siitä, että viha, väkivalta ja nöyryytys tuntuvat jatkuvasti valtaavan alaa arkielämästäme esimerkiksi viihteen ja median kautta. Presdee esittää, että nyky-yhteiskunta on yliorganisoitunut ja tämä yliorganisoituminen luo tarpeen äärimmäisyyksille ja poikkeavalle toiminnalle. Yhteiskunta yliorganisoitumisessaan luo halu ja poikkeavalle toiminnalle, mutta samalla

yhteiskunnassa valtaapitävät tuomitsevat ja kriminalisoivat poikkeavaa toimintaa.

Presdee esittääkin, että julkisen elämän jatkuva tehostaminen ja järjeistäminen ei estä rikoksia, vaan pikemminkin lisää niitä.

Presdee korostaa rikoksen sosiaalisesti konstruoitua luonnetta, ja sitä, että kaikki rikollisuuden määrittely on kulttuurisidonnaista. Esimerkiksi toisen elämän riistämisestä tulee rikos vasta silloin, kun se määritellään murhaksi. Ja määrittelyjä tekevät ne, joilla on valtaa. Presdeen mukaan kulttuurien kriminalisointi on valtaapitävien ennakkoluulojen ja moraalisten uskomusten legalisointia, ja se kohdistuu niihin joilla ei ole valtaa. ”*Graffiti on tuhoa; öljyvärimaalaus on taidetta. Kukkotappelu on julmaa; metsästys on osa kulttuuria*”. Tässä samassa kriminalisoinnin prosessissa määritellään myös laajemmin se, mikä yhteiskunnassa on sallittua ja mikä ei. Ne, joilla on valtaa, määrittävät esimerkiksi sen, missä ja milloin saa kuunnella musiikkia ja mitä musiikkia tai mihin saa maalata ja mihin ei. (Mt. 16–17, 24.)

Erityisen pysyvänä ja hankalana ongelmana Presdee näkee nuoruuden kriminalisoinnin. Presdeen mukaan yhä useammin nuoriso ja nuorisokulttuuri nähdään syypäinä rikollisuuteen ja epäjärjestykseen, joka uhkaa nykyelämän vakautta. Nuorista tehdään ”katujen paholaisia”. Erikoista on se, että vaikka kenelläkään ei tunnu olevan täsmällistä määritelmää sille, mitkä ikäluokat lasketaan nuoriksi, poliittisessa keskustelussa ei ole ongelmallista ottaa ”nuoret” joidenkin toimenpiteiden kohderyhmäksi. Näillä toimenpiteillä taistelua käydään nuoruutta vastaan. Nuoruus on jotain, jota on kontrolloitava. (Mt. 107–109.)

Mainitsin aikaisemmin, että graffitialakulttuuri yhdistetään usein nuoruuteen ja monet graffitimaalarit ovat nuoria. Siten Stop Töhryille -projektissa nuoret olivat usein toimenpiteiden kohteena. Myös Tampereen kaupungin Viideltä saunaan ja kuudelta putkaan -projekti kohdistui erityisesti nuoriin ja heidän oleiluunsa kaupungilla. Nuoriso vaikuttaa tämän valossa olevan myös Suomessa jotain, jota on kontrolloitava.

Suomessa kunnat velvoitettiin laatimaan paikallisia turvallisuussuunnitelmia 2000-luvun alussa. Suunnitelmat tehtiin usein poliisivetoisesti, ylhäältä alaspäin, mikä johti siihen, että paikallisten ongelmien määrittely noudatteli enemmän kansallisen ohjelman linjauksia kuin alueen todellista tilannetta ja mahdollisia oikeita haasteita. Tiivistettynä:



vaikka alueella ei ajateltu olevan erityisiä turvallisuushkia, niitä oli kuitenkin määriteltävä. Tästä seurasi se, että monissa kunnissa nuoriso nostettiin esille ongelmaksi, jota ”vastaan tai jonka kurissa pitämiseksi” etsittiin keinoja. Siinä, missä nuoret olivat aiemmin olleet enintään häiritseviä, nyt heidät määriteltiin turvallisuushaksi. (Koskela 2009, 253–255.)

## **4 Aineisto ja menetelmät**

Julkisen tilan sallitun käytön määritelmät, samoin kuin se, kenellä on oikeus tilaan, ovat harvoin yksiselitteisiä. Ne riippuvat monista asioista, mukaan lukien tilanne, paikka ja ajankohta. Tämä on olennainen syy sille, miksi tapaustutkimus puoltaa paikkaansa tämänkaltaisessa kysymyksenasettelussa (Mitchell 2003, 5). Tässä tutkielmassa pyrin selvittämään tilan kontrollin ulottuvuuksia tietyssä ajallisesti rajatussa projektissa: mitä tilan kontrolli on tässä yhdessä esimerkissä.

Tapaustutkimuksessa tavoitteena on kuvata tutkimuksen kohde mahdollisimman tarkasti käyttäen monipuolista aineistoa. Olennaista tapaustutkimuksissa on kysymys siitä, mitä voimme oppia tapauksesta. Yksi tärkeistä tapaustutkijaa motivoivista tekijöistä on tieto siitä, että kyseessä oleva tapaus on jollain tavalla merkittävä, tärkeä. (Laine ym. 2007, 9-10; Stake 1995, 4.) Tässä luvussa kuvaan tutkielmassani käyttämäni aineistoa, sen hankintaa ja analysointia. Koen tutkimuskohteeni merkittäväksi jo sen vuoksi, että Stop Töhryille -projekti on Suomessa ainoa laatuaan kestopensa, kohteensa ja toteutuksensa perusteella. Vastaavia projekteja ei ole toteutettu aikaisemmin, eikä toteuteta tällä hetkellä. Lisäksi projekti ja projektin toimenpiteet kohdistuivat vain ja ainoastaan julkiseen tilaan ja toimenpiteiden toteuttamisesta on löydettävissä paljon materiaalia.

### **4.1 Kuvaus aineistosta**

Keräämäni aineisto jakaantuu kahteen osaan ja koostuu sekä haastatteluista että dokumenttimateriaalista. Olennaisen osan aineistostani muodostaa yleisten töiden lautakunnan kokousmateriaali (esityslistat ja pöytäkirjat) vuosilta 1998–2008.

Aineistoani täydentää neljä haastattelua Stop Töhryille -projektiin vaikuttaneille tai projektissa mukana olleille tahoille sekä Stop Töhryille -projektiin liittyvä tai sitä sivuava lehtikirjoittelu Helsingin Sanomissa vuosina 1998–2008. Lehtiaineisto on kuitenkin enemmän tausta-aineiston roolissa ja jää varsinaisen analyysin ulkopuolelle. Aineisto on kuvattu tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

#### 4.1.1 Yleisten töiden lautakunnan esityslistat ja pöytäkirjat

Stop Töhryille -projekti oli Helsingin kaupungin rakennusvirastossa toteutettu projekti ja rakennusviraston sisällä täsmällisemmin HKR-Tekniikka-osaston projekti. Rakennusviraston toimintaa valvoo yleisten töiden lautakunta, joka on Helsingin kaupunginvaltuuston valitsema luottamuselin, joka valitaan neljän vuoden välein. Yleisten töiden lautakunnassa on päätetty projektin suuntaviivoista ja valvottu projektin toteutusta. Tätä tutkielmaa varten kävin läpi yleisten töiden lautakunnan esityslistat ja pöytäkirjat vuosilta 1998–2008 eli koko projektin olemassaolon ajalta. Lautakunta kokoontuu viikoittain kesä- ja joulutaukoa lukuunottamatta.

Projektia on käsitelty lautakunnan kokouksissa säännönmukaisesti vähintään kerran vuodessa vuosina 1998–2008. Sen lisäksi että projektia on sivuttu esimerkiksi rakennusviraston toimintaa ja taloutta suunniteltaessa sekä urakoitsijoita valittaessa, sille on tehty ainakin vuosina 2001, 2002 ja 2003 erillinen toimintasuunnitelma ja projektin tuloksia on esitelty suullisesti kokouksissa keväisin ja syksyisin. Tämän lisäksi projekti ja ”töhryjen poisto” on noussut kokouksissa esille erilaisten valtuustoaloitteiden yhteydessä.

Analyysiä varten kävin läpi kaikki yleisten töiden lautakunnan pöytäkirjat vuosilta 1998–2008 ja merkitsin muistiin ne kokoukset, joissa on käsitelty joko projektia tai graffitien poistoa. Tämän jälkeen kävin läpi näiden kokousten esityslistat ja katsoin tarkemmin, mitä asian yhteydessä on käsitelty. Luokittelin käsitellyt asiat valtuustoaloitteisiin ja muihin asioihin. Muihin asioihin kuuluvat esimerkiksi

- 1) Rakennusviraston talousarviot ja toimintasuunnitelmat
- 2) Rakennusviraston ja HKR-Tekniikan toimintakertomukset
- 3) Projektin suulliset raportoinnit
- 4) Urakoitsijoiden valinta siivoustoimeen ja vartiointiin

Projektia tai graffitien poistoa on käsitelty vuosina 1998–2008 yhteensä 52 kokouksessa. Jos asia palautettiin käsittelyyn tai jätettiin pöydälle, laskin sen luokitteluun vain yhden kerran. Joissakin kokouksissa käsiteltiin useampaa kuin yhtä asiaa, eli käsiteltyjä asioita oli yhteensä 63. Näistä aiheeseen liittyviä valtuustoaloitteita oli 16. Allaolevaan

taulukkoon on luokiteltu vuosittain projektiin tai graffitien poistoon liittyvät kokoukset sekä käsiteltyjen asioiden määrä.

**Taulukko 1.** Stop Töhryille -projektin tai graffitien käsittely yleisten töiden lautakunnassa 1998-2008.

| <b>Vuosi</b> | <b>Kokouksia, joissa asiaa käsiteltiin</b> | <b>Valtuustoaloitteet</b> | <b>Muut asiat</b> | <b>Aiheeseen liittyvät asiat yhteensä</b> |
|--------------|--|---------------------------|-------------------|---|
| 1998         | 1  | 0                         | 1                 | <b>1</b>                                  |
| 1999         | 5  | 1                         | 6                 | <b>7</b>                                  |
| 2000         | 3  | 1                         | 2                 | <b>3</b>                                  |
| 2001         | 6  | 2                         | 5                 | <b>7</b>                                  |
| 2002         | 6  | 2                         | 5                 | <b>7</b>                                  |
| 2003         | 5  | 1                         | 5                 | <b>6</b>                                  |
| 2004         | 4  | 0                         | 4                 | <b>4</b>                                  |
| 2005         | 6  | 2                         | 5                 | <b>7</b>                                  |
| 2006         | 7  | 3                         | 7                 | <b>10</b>                                 |
| 2007         | 4  | 2                         | 4                 | <b>6</b>                                  |
| 2008         | 5  | 2                         | 3                 | <b>5</b>                                  |
| <b>YHT</b>   | <b>52</b>                                  | <b>16</b>                 | <b>47</b>         | <b>63</b>                                 |

Tässä tutkielmassani analyysin kohteeksi nousivat kokousten esityslistat. Pöytäkirjat ovat sisällöltään esityslistoja huomattavasti niukempia, niihin on kirjattu vain asiaan liittyvä päätös. Esityslistoista löytyy perusteluja päätöksen takana.

#### **4.1.2 Haastattelut**

Toisen osan aineistostani muodostaa neljä haastattelua, jotka tein Stop Töhryille -projektiin vaikuttaneille henkilöille. Valitsin haastateltavikseni Pekka Saurin, Mikko Virkamäen, Matti Enrothin ja Paavo Arhinmäen.

**Pekka Sauri** on Helsingin kaupungin apulaiskaupunginjohtaja, jonka vastuualueella on kaupungin rakennus- ja ympäristötoimi. Pekka Sauri on siis ollut viimekädessä vastuussa Stop Töhryille -projektista. Sauri on toiminut apulaiskaupunginjohtajana vuodesta 2003 lähtien.

**Mikko Virkamäki** oli Stop Töhryille -projektin ensimmäinen johtaja ja rakennusviraston virkamies. Virkamäki johti projektia vuodesta 1998 vuoteen 2001.

**Matti Enroth** oli kaupunginvaltuutettu vuosina 2000–2008. Enroth on toiminut yleisten töiden lautakunnassa kolme kautta, vuosina 1996–2004 varapuheenjohtajana, ja vuosina 2005–2008 lautakunnan puheenjohtajana. Enroth on siis ollut yleisten töiden lautakunnassa koko Stop Töhryille -projektin olemassaolon ajan.

**Paavo Arhinmäki** on ollut kansanedustaja vuodesta 2007 lähtien ja Helsingin kaupunginvaltuutettu vuodesta 2001 alkaen. Arhinmäki on siis ollut kaupunginvaltuustossa päättämässä Stop Töhryille -projektista, mutta hän on myös yksi projektin ehkä tunnetuimmista kritisoijista.

Tekemäni haastattelut kestivät kukin noin tunnin ja tein ne pääsääntöisesti haastateltavan työpaikalla. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne mahdollisimman pian. Litterointiin ei ole merkitty äänenpainotuksia tai taukojen pituuksia, mutta muuten ne on tehty mahdollisimman tarkasti. Haastattelut noudattivat samoja teemoja, mutta muokkasinkin kysymyksiä hieman vastaajasta riippuen. Kysymykseni liittyivät projektin alkuun, nollatoleranssiin ja projektin kritiikkiin. Haastattelurunko on tämän työn liitteenä (Liite 1).

Tutkimushaastattelut voi jakaa karkeasti kahteen: strukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin. Strukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat ennalta määritettyjä ja esitetään kaikille haastateltaville samalla tavalla ja samassa järjestyksessä. Strukturoimaton haastattelu muistuttaa enemmän keskustelua ja on sekä haastateltavan että haastattelijan molempien muokattavissa haluamakseen. Näiden kahden haastattelumuodon väliin jaa puolistrukturoidut haastattelut, jotka voivat olla hieman erilaisia haastateltavasta riippuen. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11.) Puolistrukturoiduissa haastatteluissa kaikkia haastattelun näkökohtia ei olla lyöty lukkoon, ainoastaan osa. Yhtenä puolistrukturoituna haastattelumuotona voi erottaa teemahaastattelun, jossa kysymykset eivät välttämättä ole samoja tai samassa järjestyksessä kaikille haastateltaville, mutta kaikki haastattelut noudattavat samoja teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Tätä työtä varten tekemäni haastattelut voisi luokitella puolistrukturoiduiksi teemahaastatteluiksi. Kaikissa haastatteluissani oli samat aihepiirit, mutta käsittelin niitä haastateltavasta riippuen hieman eri painotuksilla.

Tutkimuseettiset kysymykset liittyvät olennaisesti tämänkaltaiseen haastattelututkimukseen, jossa haastateltavani esiintyvät omilla nimillään ja suoria lainauksin. Ennen jokaista haastattelua varmistin haastateltavalta, että saan mainita hänet nimeltä tutkielmassani ja että voin käyttää suoria lainauksia tässä pro gradu -työssäni. Haastateltavista kolme suostui tähän ilman erityisehtoja, yksi haastateltava pyysi, että saa etukäteen nähdä, mitä kohtia hänen puheestaan lainaan. Yleensä haastattelututkimuksissa haastateltavien anonymiteetti on tärkeää ja tutkijan on huolehdittava, että hän suojelee haastateltavan anonymiteettiä (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 17–18). Tässä tutkielmassa kaikki haastateltavat olivat kuitenkin ns. asiantuntijahaastateltavia ja edustivat julkista tahoa, joten on luontevaa, että he esiintyvät omilla nimillään.

Haastatteluja tehdessä olennaista oli yrittää pysyä mahdollisimman neutraalina ja antaa haastateltavien hoitaa puhuminen. Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat että haastattelijalta vaaditaan usein oman osuuden minimointia haastattelussa. Haastattelijan tulisi pysyä puolueettomana, eikä hän saisi kertoa omia mielipiteitään, väitellä aiheista tai hämmästellä mitään, mitä haastateltava kertoo. Tätä pidetään usein melko vaikeana ja ristiriitaisena tehtävänä, koska haastattelijan tulisi toimia yhtäaikaan tehtäväkeskeisesti ja saada tietoa tutkimuksen kohteena olevasta asiasta, mutta hänen tulisi samalla pysyä tilanteessa osallisena, olla ihminen ihmiselle. (Mt. 97–98). Neutraalina pysyminen on erityisen hankalaa silloin, jos haastateltava ei reagoi kysymyksiin tai haastattelijan houkutteluihin kertoa asiasta lisää (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 45).

Omissa haastatteluissani en kokenut ongelmallisena sitä, etteivät haastateltavat olisi tahtoneet vastata kysymyksiini. Huomasin kuitenkin jälkikäteen kertoneeni jokaisessa tekemässäni haastattelussa jossain kohtaa oman mielipiteeni tai hämmästelleni jotain, mitä haastateltava sanoi. Useimmiten kommenttini olivat kuitenkin yleisluontoisia ja sijoittuivat aivan haastattelun loppuun, eivätkä siis merkittävästi vaikuttaneet haastatteluun.

### 4.1.3 Helsingin Sanomien artikkeliaineisto

Helsingin Sanomissa on kirjoitettu Stop Töhryille -projektiin liittyen vuosittain koko projektin toiminnan ajan. Keräsin tutkielmaani varten kaikki vuosina 1998–2008 Helsingin Sanomissa julkaistut kirjoitukset, joissa mainittiin Stop Töhryille -projekti. Kirjoituksia on yhteensä 92 kpl. Luokittelin kirjoitukset kolmeen luokkaan: 1) uutiset/artikkelit, 2) mielipidekirjoitukset ja 3) kolumnit/kommentit. Suurin osa kirjoituksista on uutisia tai aiheeseen liittyviä artikkeleita. Luokittelussani kommentit eroavat mielipidekirjoituksista siten, että kommentit ovat toimittajien kirjoittamia, ja usein julkaistu aiheeseen liittyvän artikkelin yhteydessä. Alla olevassa taulukossa on luokiteltu lehtikirjoitukset vuosittain.

**Taulukko 2.** Helsingin Sanomissa vuosina 1998–2008 julkaistut kirjoitukset, joissa mainitaan Stop Töhryille -projekti.

| <b>Vuosi</b>                     | <b>Uutisia<br/>/artikkeleita</b> | <b>Mielipide-<br/>kirjoituksia</b> | <b>Kolumneja<br/>/kommentteja</b> | <b>Kirjoituksia<br/>yhteensä</b> |
|----------------------------------|----------------------------------|------------------------------------|-----------------------------------|----------------------------------|
| 1998                             | 2                                |                                    |                                   | <b>2</b>                         |
| 1999                             | 1                                |                                    | 1                                 | <b>2</b>                         |
| 2000                             | 2                                |                                    | 1                                 | <b>3</b>                         |
| 2001                             | 3                                |                                    |                                   | <b>3</b>                         |
| 2002                             | 2                                |                                    |                                   | <b>2</b>                         |
| 2003                             | 3                                | 1                                  |                                   | <b>4</b>                         |
| 2004                             | 5                                | 2                                  |                                   | <b>7</b>                         |
| 2005                             | 3                                | 3                                  |                                   | <b>6</b>                         |
| 2006                             | 9                                | 5                                  | 4                                 | <b>18</b>                        |
| 2007                             | 2                                |                                    |                                   | <b>2</b>                         |
| 2008                             | 25                               | 11                                 | 7                                 | <b>43</b>                        |
| <b>Kirjoituksia<br/>yhteensä</b> | <b>57</b>                        | <b>22</b>                          | <b>13</b>                         | <b>92</b>                        |

Lehtikirjoittelu graffitiaiheen ympärillä oli melko hiljaista projektin ensimmäisinä toimintavuosina 1998–2003. Vuonna 2004 keskustelua aiheutti valtuustoaloite laillisesta graffitipaikasta sekä keskustelu nuorista, jotka olivat liimanneet tarroja kaupunginkalusteisiin. Vuoden 2006 kirjoitusten korkea määrä selittää erityisesti Makasiinien palo, jonka yhteydessä keskusteltiin myös graffiteista ja alakulttuureista. Ylivoimaisesti eniten aiheesta kirjoitettiin projektin viimeisenä toimintavuonna 2008. Tuolloin lehdistössä kirjoitettiin erityisesti projektin 10-vuotisjuhlaseminaarista sekä sen vastatapahtumasta. Lisäksi keskustelua herätti laillisiin graffitiseiniin liittyvät

valtuustoaloitteet. Myös aiheeseen liittyvien mielipidekirjoitusten ja kolumnien määrä kasvoi merkittävästi projektin loppua kohden.

Lehtiaineiston rooli tässä tutkielmassa on taustoittaa projektin aikaisia tapahtumia ja kuvata aiheeseen liittyen valtakunnanlehdessä käytyä keskustelua. Käytän lehtiaineistoa nosttaessani esille projektin toteutuksessa keskustelua herättäneitä käännteitä ja projektin toteutusaikana Helsingissä sattuneita tapahtumia, jotka liitettiin Stop Töhrylle -projektiin. Lehtiaineistoa käytetään siis enemmän taustoittavassa roolissa, eikä sitä analysoida esimerkiksi käytettyjen käsitteiden osalta. Lehtiaineiston osalta on muistettava, että kyse on yhdessä lehdessä esille nostetuista asioista, eikä katsauksen tavoitteena ole olla kattava kuvaus siitä kaikesta, mistä projektiin liittyen on julkisuudessa keskusteltu. Se on silti kiinnostava esimerkki projektia ympäröineestä julkisesta keskustelusta.

#### **4.2 Diskurssianalyysin käyttö tässä tutkielmassa**

Tutkielmani näkökulma ja analyysini perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin, siihen, että kielellä rakennetaan todellisuutta. Se, kenelle kaupunki kuuluu ja kuka tilaa saa käyttää, saa muotonsa puheessa ja kirjoitetussa tekstissä. Keskeisenä välineenä analyysissä käytän diskurssianalyysiä. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (1993, 9-10) määrittelevät diskurssianalyysin ”*sellaiseksi kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.*”

Diskurssianalyysissä ollaan siis kiinnostuneita merkityksistä ja nimenomaan kulttuurisista merkityksistä; siitä miten yhteinen sosiaalinen todellisuus rakentuu. (Jokinen & Juhila 1999, 54.)

Tämän selvittämisessä Juhila ja Suoninen korostavat ns. luonnollisten aineistojen vahvuuksia. Luonnollisuudella he tarkoittavat sitä, että aineisto on syntynyt tutkijasta riippumatta. Lehtiaineistot ja tässä tapauksessa myös käyttämäni dokumenttiaineisto on hyvä esimerkki luonnollisista aineistoista. Vaikka haastattelut eivät ole määritelmän mukaisesti luonnollisia aineistoja, niitä käytetään diskurssianalyysissä jatkuvasti. Juhila ja Suoninen eivät kuitenkaan suoralta kädeltä tuomitse haastatteluaineistoja luonnottomiksi tai soveltumattomiksi diskurssianalyysiin. Haastattelutilanteet eivät ole



länsimaisille ihmisille kovin vieraita, vaan niihin on totuttu. Ne voivatkin palvella tutkimusaineistona monella tavalla. (Juhila & Suoninen 1999, 237.)

Haastattelu- ja dokumenttiaineistoni analyysissä keskityn erityisesti kahteen seikkaan. Toisaalta keskityn nollatoleranssiin liittyvään tutkimuskysymykseeni eli siihen, mitä nollatoleranssi tarkoitti Stop Töhryille -projektissa. Pyrin selvittämään, minkälaisia nollatoleranssiin liittyviä diskursseja aineistosta on löydettävissä, miten nollatoleranssi on määritelty aineistossa. Toinen keskittymiseni kohde on se, mihin aineistoni perusteella projektin toimenpiteet kohdistuivat ja mitä keinoja tilan kontrollissa käytettiin.

## **5 Miten Stop Töhryille -projekti näyttäytyy aineiston valossa**

Tämä luku rakentuu neljän alaluvun varaan. Ensimmäisessä alaluvussa asetan projektin aikajanalle ja nostan esille muutamia merkittäviä tapahtumia projektin toimintavuosina 1998–2008. Toisessa alaluvussa erittelen nollatoleranssin sisältöä ja toteutusta projektissa. Selvitän, miten nollatoleranssi on määritelty ja mihin se kohdistuu. Kysymykseni kuuluu, voiko Stop Töhryille -projektista puhua nollatoleranssiprojektina. Kolmannessa alaluvussa käänän katseeni projektin toimenpiteisiin. Mihin – ja keneen – projektin toimenpiteet kohdistuvat. Onko tässä havaittavissa muutoksia projektin kymmenen toimintavuoden aikana? Neljännessä alaluvussa vedän yhteen aineiston perusteella tekemiäni johtopäätöksiä.

### **5.1 Projekti aikajanalla**

Stop Töhryille -projekti alkoi virallisesti vuonna 1998 ja päättyi vuoden 2008 lopussa. Seuraavassa historiakatsauksessa olen jaotellut projektin vaiheet kolmeen. Nämä ovat 1) projektin perustaminen ja alkuvuodet (1998–2000), 2) Kulosaaren metroaidasta Makasiinien paloon (2001–2007) ja 3) projektin loppu (2008).

#### **5.1.1 Projektin perustaminen ja alkuvaiheet (1998–2000)**

Stop Töhryille -projektin perustamisen syyt ovat aineistoni perusteella jaettavissa kahteen. Yhtäältä perusteluna käytettiin sitä, että kaupunki oli 1990-luvun lopussa todella töhritty, ”jotain oli tehtävä”. Toisaalta projektia perusteltiin sillä, että Suomi oli Euroopan unionin puheenjohtajavaltio syksyn 1999 ja Helsinki oli valittu Euroopan kulttuuripääkaupungiksi vuodeksi 2000 ja kaupunki haluttiin siistiä näitä merkittäviä vuosia varten.

Kaupungin töhryisyyttä 1990-luvun lopulla kommentoitiin haastatteluissa esimerkiksi seuraavasti:

*Tätä töhrimistähän oli ollut Helsingissä kovasti. – Muistelen että Englannin kuningattaren valtiovierailulla täällä noihin aikoihin hän olisi sanonut että ”ai teilläkin on tämä ikävä epidemia riesananne” kun hän meni lentokentälle Mäkelänkatua pitkin. Nää on ollut semmoisia pontimia sitten, jotka on saaneet tän tämmöiseksi projektiksi. (Haastattelu Enroth.)*

*Me tiedettiin että Helsinki on yksi töhriyimmistä suurkaupungeista Euroopassa, mutta ei tiedetty silloin että se on töhriyin. - Siis koko keskusta oli ihan töhritty kaikki Ullanlinnan kaikki ne Tähtitorninmäet ja kaikki oli ihan töhritty. (Haastattelu Virkamäki.)*

*... laman jälkeen sitten kaupunginisät oli kyllästyneitä varmaan siihen että oli niin paljon tageja ja maalauksia, ja nehän väitti et niitä oli enemmän kuin missään muussa eurooppalaisessa pääkaupungissa. (Haastattelu Arhinmäki.)*

Haastatteluissa mainittiin myös Helsingin kulttuuripääkaupunkivuosi.

*Ja siihen ilmeisesti liitty semmoisia neuvotteluja joista mä en tiennyt yhtään mitään mä en -- ollut kuullutkaan siitä. Ne varmaankin liittyi sitten näihin kulttuuripääkaupunkivuosikeskusteluihin, poliittinen keskustelu, että tämmönen päätettiin sitten perustaa, siinä mulla ei ollut tietysti osaa eikä arpa. (Haastattelu Virkamäki.)*

*Meillä oli vuonna 2000 -- kulttuuripääkaupunki, että se ensimmäinen tavoite kai oli puhdistaa, joka oli täysin niin kuin absurdi... tavoite se, että kulttuuripääkaupunkivuodeksi puhdistetaan yksi osa kaupunkikulttuuria pois näkyviltä. (Haastattelu Arhinmäki.)*

Molemmat perustelut projektin aloittamiselle ovat löydettävissä myös yleisten töiden lautakunnan esityslistoista.

*Stop Töhryille -projekti perustettiin vuonna 1998, jolloin Helsinki oli Euroopan pahiten töhritty suurkaupunki. Suurena tekijänä tähän olivat Helsingin kaupungin nuorille järjestämän graffitikurssit ja ns. lailliset graffitimaalauspaikat, jotka houkuttelivat nuorisoa koko pääkaupunkiseudulta ja myös muualta suomesta Helsinkiin sekä ottamaan oppia että samalla myös sotkemaan laillisten graffitipaikkojen lähiympäristöä. (YTLTK esityslista, 18.5.2006.)*

*Myös vuoden 1999 heinäkuussa alkava Suomen EU-puheenjohtajuus on aiheuttanut Stop Töhryille -projektille ennakoimattomia kustannuksia, koska ns. EU-reittien ja -alueiden nopeaa puhdistamista pidetään välttämättömänä Suomen ja Helsingin julkisen kuvan kannalta. Näillä alueilla noudatetaan 48 tunnin puhdistuksen sääntöä kun se muilla alueilla on 2 viikkoa. (YTLKT esityslista 3.6.1999.)*

*Vuoden 2000 sitovat tavoitteet saavutettiin täydellisesti eli – projekti huolehti juhlavuositapahtumapaikkojen siivoamisesta viimeistään 24 tuntia ennen tapahtuman alkua. (Stop Töhryille -projektin toimintasuunnitelma 2001, YTLTK esityslistan liitteenä, 25.1.2001.)*

Näiden lainausten valossa perustelut projektin aloittamisen taustalla vaikuttavat olevan varsin yksiselitteiset. Nähdäkseni näissä perusteluissa erityisen kiinnostavaa on se, että ne molemmat kytkeytyvät Helsingin kansainväliseen näkyvyyteen ja kaupungin

imagoon. Helsingin väitettiin olevan yksi töhriyimmistä suurkaupungeista Euroopassa. Lisäksi projektia perusteltiin lähestyvällä Suomen EU:n puheenjohtajuuskaudella sekä Helsingin kulttuuripääkaupunkivuodella, jotka molemmat tarkoittaisivat kaupungille Euroopan laajuista näkyvyyttä.

### **Projektin keinoista**

Projektin toimintamalli perustui kolmeen osa-alueeseen: tekninen siivous, valvonta ja viestintä (YTLTK esityslista, 30.3.2000). Viestintään kuului sekä asukasviestintä, että mediahallinta. Enrothin mukaan projektin tavoitteena oli ”*nollatoleranssi, vaikuttaminen viestinnällä tähän ja töhryjen puhdistaminen ja laaja-alainen yhteistyö ja kohtuullinen valvonta*”. Projektin käytössä oli alueellinen toimintamalli, joka tarkoitti sitä, että aloite kunkin kaupunginosan siivoamiseen piti tulla kaupunginosasta itsestään: esimerkiksi kaupunginosayhdistykseltä tai huoltoyhtiöltä. (Haastattelut Virkamäki, Enroth.)

Esittelin aikasemmin (ks. s. 18) yhteistyön painottamista erilaisissa uusissa turvallisuussuunnitelmissa ja -ohjelmissa. Kansalaisilta edellytetään yhä suurempaa osallisuutta rikosentorjuntatyöhön: tämä työ nähdään ”yhteisenä asiana”. Projektin käytössä ollut ”aloitteen on tultava asukkailta” -tyyppinen toimintamalli perustuu juuri tämänkaltaiseen uuteen osallistavaan kansalaisuuteen. Malli on sinänsä positiivinen; yhteiseen ongelmaan puututaan yhdessä. Ongelma on kuitenkin se, että kaikkien mielestä graffitit eivät varmastikaan olleet ”ongelma”. Yhteisellä osallistamisella ei osallistettu kaikkia ja osaltaan sillä varmasti luotiin me – muut – asetelmaa.

Projektin varsinainen toiminta käynnistyi hitaasti, ja pääsi kunnolla käyntiin oikeastaan vasta syksyllä 1998. Projektin silloisen johtajan Mikko Virkamäen mukaan tämä johtui siitä, että ensin oli luotava toimintamalli ja vasta tämän jälkeen puhdistustoiminta saattoi alkaa. Hitaaseen alkuun vaikutti myös se, että ennen varsinaisen toiminnan aloittamista oli luotava sellainen asenneilmapiiri, että graffitien poistoon suhtauduttaisiin suopeammin. Virkamäen mukaan, kun kutsu alueelle oli tullut, siellä järjestettiin asukastilaisuus, jossa ”*kerrottiin tämän graffitialakulttuurin ihmeellisyyksistä, koska ihmisillä oli ihan vääränlainen käsitys siitä.*” (Haastattelu Virkamäki.) Asukastilaisuuksissa siis pyrittiin vaikuttamaan ihmisten asenteisiin;

saamaan niitä enemmän graffitivastaisiksi. Tämä sama on löydettävissä myös esityslistamateriaalista:

*Puhdistustoiminnan käynnistämisen viivästymiseen vaikutti sekä monien (julkistenkin tahojen) hyväksyvien/sekavien asenteiden muutoskitka että Stop Töhrille -projektin valitsema alueellinen ja asukaslähtöinen toimintatapa. Projekti joutui aluksi voimakkaasti keskittymään julkisessa keskustelussa vallinneiden töhrintään liittyvien virheellisten käsitysten oikomiseen, jotta yleinen mielipide olisi riittävästi töhrintää vastaan ja graffitien poiston puolesta. (YTLTK esityslista, 3.6.1999.)*

Koskelan ja Ruotsalon mukaan graffitien vastaisessa taistelussa on eroteltavissa kaksi symbolista ulottuvuutta: tiedon politiikka ja kielen politiikka. Tiedon politiikalla tarkoitetaan sitä, kuinka graffitien vastaisessa taistelussa tuotetaan jatkuvasti käsitystä siitä, että graffitit lisäävät turvattomuutta ja pelkoa. Tämä väite elää sitkeänä, vaikka sille ei juurikaan esitetä mitään konkreettisia perusteluja. Toisaalta graffitien vastaiseen taisteluun liittyy kielen politiikka: se, että konstruoidaan sellainen kieli, jossa graffitit nähdään ongelmana. (Koskela ja Ruotsalo 2005, 261.) Nämä molemmat ulottuvuudet ovat löydettävissä sekä asiakirja-aineistostani että haastatteluista. Palaan tähän tiedon ja kielen politiikkaan luvussa 5.3.

### **5.1.2 Kulosaaren metroaidasta Makasiinien paloon (2001–2007)**

Projektin alkuvuosina lehdistökiinnostus aiheeseen oli vähäistä, ja esimerkiksi vuosina 1998 ja 1999 Helsingin Sanomissa julkaistiin vain kaksi aiheeseen liittyvää juttua. Ensimmäiset julkisuudessa esitetyt kriittiset kommentit projektiin liittyen esitettiin vuonna 2000, kun kaupunki päätti maalata piiloon Kulosaaren meluvallin graffitimaalauksen. Itäväylän varressa olevaan meluvalliin oli maalattu kaupungin tilauksesta graffititaideteos kesällä 1991. Maalaus oli median mukaan yksi Suomen tunnetuimmista laillisista graffiteista ja sitä pidettiin myös yhtenä Helsingin maamerkeistä. (HS 31.10.2000.) Päätös melumuurin taideteoksen maalaamisesta piiloon tehtiin virkamiespäätöksenä ja sitä kommentoitiin seuraavana vuonna yleisten töiden lautakunnassa:

*Kun Kulosaaren meluidan graffitimaalaus oli viime vuoteen mennessä rapistunut siinä määrin, ettei sitä voinut enää pitää siistinä ja kauniina, oli se välttämätöntä maalata piiloon. Päätöstä puolsivat lähinnä kaupunkikuvalliset seikat. (YTLTK esityslista, 25.10.2001.)*

Maalauksen poistamista perusteltiin myös sillä, että se houkutteli alueelle laittomia graffiteja. Maalauksen puolustajat olivat sitä mieltä, että alueella oli ollut paljon laittomia graffiteja jo ennen maalauksen tekemistä. (HS. 31.10.2000.) Kulosaaren meluaidan piiloonmaalaamisesta huolimatta myös 2000-luvun ensimmäiset vuodet olivat pääosin hiljaista aikaa lehdistössä. Elokuussa 2001 kohistiin hetken aikaa Kiasman järjestämästä graffititapahtumasta, jonka VR väitti johtaneen runsaaseen junavaunujen sotkemiseen. Kiasman edustajat olivat eri mieltä väitteestä ja puolustivat tapahtumaansa. Kohu jäi kuitenkin pieneksi. (HS 7.8.2001.)

Kautta projektin toimintavuosien yksi aihe on saanut muita enemmän kritiikkiä osakseen: projektiin liittyvä vartiointi ja vartijoiden väitetyt kovat otteet. Vartioinnista on myös kirjoitettu projektiin liittyen usein. Vuonna 2003 Helsingin Sanomissa uutisoitiin Voima-lehden päätoimittajan saamasta kunnianloukkaussyytteestä. Hän oli kirjoittanut Voima-lehteen jutun, jossa hän kritisoi Stop Töhryille -projektin rahoitusta ja menetelmiä sekä erityisesti vartiointiyritysten käytöstä ja toimintaa. Kunnianloukkaussyyte liittyi päätoimittajan väitteeseen erään vartijan kiinniottotilanteesta käyttämästä tarpeettoman kovasta väkivallasta. (HS 12.9.2003.)

Kysyin vartioinnista ja siihen liitetystä huhuista haastateltaviltani ja vastaukset olivat vaihtelevia. Toisaalta puheet leimattiin huhupuheiksi:

*Ja sit se jännä juttu on se, että varsinkin silloin alkuaikoina kun mä olin tässä hommassa oli just näitä sitkeitä urbaaneja legendoja että vartijat on pahoinpidelleet ja uhkailleet ja kaikkea tätä ja mä olin levittänyt sanaa, että kertokaa nyt aika ja paikka ja selvitetään tää et eihän tällainen käy päinsä. Yhtään yhteydenottoa ei ole tullut koskaan. (Haastattelu Sauri.)*

Toisaalta vartijoiden käytöstä moitittiin:

*Samanaikaan sit alkoi tulleen myös palautetta -- lähinnä äideiltä yhteydenottoja niistä kovista otteista joita tää FPS- vartiointifirma<sup>6</sup> harrasti. (Haastattelu Arhinmäki.)*

*Se projekti jostain ihmeen syystä innostui, teki sen saman virheen mikä Oslossa ja Tukholmassa, se innostui tästä vartioinnista noin kolme neljä vuotta sitten [eli 2005–2006] Jolloin mä olin yhteydessä sitten Pekka Sauriin et tää menee nyt ihan persiilleen tää, tai siis et on luovuttu siitä [alkuperäisestä] mallista tai ainakin jos ei luovuttu niin ihan väärät asiat korostuu mediassa (Haastattelu Virkamäki.)*

<sup>6</sup> FPS Security Oy oli Stop Töhryille –projektin käyttämä vartiointiyhtiö.

Siitä, käyttivätkö vartijat liian kovia otteita, on varmasti yhtä monta mielipidettä, kuin on puhujaakin. Varmaa on, että virallisia syytteitä Stop Töhryille -projektiin liittyvään vartiointiin ei ikinä nostettu. Tästä ei kuitenkaan voi vetää suoraan johtopäätöstä, ettei ylilyöntejä olisi tapahtunut.

Vartijoiden lisäksi toinen runsasta keskustelua herättänyt asia oli toiveet laillisesta graffitipaikasta. Vuonna 2004 Paavo Arhinmäki ja 13 muuta valtuutettua tekivät ensimmäistä kertaa aloitteen laillisesta graffitipaikasta. Ehdotus ei saanut kaupunginvaltuustolta kannatusta. Valtuustossa käytiin tuolloin laaja keskustelu siitä, lisäävätkö lailliset graffitit myös laittomia graffiteja. (HS 27.5.2004.)

Mielipidepalstoilla käytiin syksyllä 2004 keskustelua siitä, kenelle kaupunki kuuluu. Keskustelu lähti liikkeelle siitä, kun kuusi nuorta pidätettiin epäiltynä tarrojen ja keraamisten laattojen liimaamisesta kiinteistöihin ja liikennevälineisiin. Tarroissa luki mm. ”Let me love” ja ”No hope for the kids”. Viestit olivat monen mielestä positiivisia ja keraamiset laatat kauniita. Tarrat ja laatat poistettiin nopeasti ja nuoret joutuivat korvaamaan aiheuttamansa vahingot. Tarrakohun yhteydessä keskusteltiin siitä, ovatko nykyiset yritykset kontrolloida kaupunkitilaa esimerkiksi Stop Töhryille -projektin kautta jo liikaa. Tämän kysymyksen esitti mm. Kuvataideakatemian rehtori Mika Hannula HS:n julkaisemassa mielipidekirjoituksessaan ”Kaupunkitaide pyrkii vuorovaikutukseen”. (HS 20.10.2004; HS 22.10.2004; HS 5.11.2004.)

*Ilman riittävää tietoa, mutta varusteltuna järeillä ennakkoluuloilla, kaupunkia elävöittävä ja uniikkia lisäarvoa tuottava taide on kriminalisoitu. On varsin ymmärrettävää, että kaikenlainen ilkivalta ja typerä töhriminen on kiellettävä. Tämän varjolla ei silti luulisi olevan suotavaa, että kaupunkitila jäädytetään muilta kuin kaupallisilta viesteiltä tylyn kuolleeksi kulmaksi, jossa rakkauden ja myötätunnon puolesta julisteita levittävä henkilö saa tuntea itsensä suurrikolliseksi. (HS 5.11.2004.)*

Kysymystä oikeudesta tilaan sivuttiin myös seuraavana vuonna liittyen Animalian kampanjaan eläinten tehotuotantoa vastaan. Kampanjaan kuului kolme julistetta, joissa oli kuvat tehosikalassa ahtaasti elävästä siasta, jaloistaan roikotetusta kanasta ja minkkiturkista. Viikon mittaiseksi suunniteltu julistekampanja lopetettiin muutaman päivän jälkeen mainosten välittäjän toimesta, koska he olivat saaneet valituksia julisteista. Aiheeseen liittyen julkaistiin mielipidekirjoituksia, joissa kritisoitiin sitä, että

julkisen tilan kontrolli annetaan yksittäisille yrityksille (tässä tapauksessa mainostelineet omistaneelle yritykselle). Mielenpitoissa tapaus yhdistettiin vahvasti Stop Töhryille -projektiin. (HS 2.7.2005; HS 7.7.2005.)

Tarrakohu ja Animalian kampanja olivat kuitenkin vain alkusoittoa projektin kritiikille, joka kohdistui siihen, kuka saa määrätä julkisesta tilasta. Vuonna 2006 mielipidekirjoittelu julkisen tilan kontrollista ja kaupungin väitetystä nollatoleranssipolitiikasta leimahti liekkeihin VR:n makasiinien palon jälkeen toukokuussa. Palon todettiin myöhemmin saaneen alkunsa sähkölaitteistosta, mutta alussa sitä epäiltiin tuhopoltoksi. Tämä polttaminen yhdistettiin nuorten kapinointiin ja mielenilmauksiin kaupungin nollatoleranssipolitiikkaa vastaan. (HS 7.5.2006; HS 9.5.2006a; HS 9.5.2006b.) Kaupunkikuvassa kenties näkyvin mielenilmaisuus olivat tarrat, joissa luki esimerkiksi ”*Stop FPS*” tai ”*FPS 100 % shit*” (HS 4.6.2006).

### **5.1.3 Projektin loppu (2008)**

Projektin viimeinen toimintavuosi 2008 oli myös projektin saaman julkisuuden kannalta aktiivisin vuosi. Pelkästään Helsingin Sanomissa ilmestyi vuonna 2008 Stop Töhryille -projektin mainitsevia kirjoituksia 43. Näistä 18 oli mielipidekirjoituksia tai kolumneja/kommentteja.

Keväällä 2008 uutisoitiin kahdesta valtuustoaloitteesta. Ensimmäinen näistä oli toukokuussa tehty aloite, jonka tavoitteena oli vähentää Stop Töhryille -projektin määrärahoja ja siirtää niitä taidekasvatukseen. Aloitteen yhteydessä uutisoitiin rakennusviraston ja nuorisoasiankeskuksen välisestä kiistasta liittyen graffiteihin. Lehtiaineiston mukaan nuorisoasiainkeskuksen kanta oli, että lisäraha nuorten taidekasvatukseen voisi vähentää ”töhryjä”, mutta rakennusvirasto ajoi aktiivisesti nollatoleranssipolitiikkaa eikä halunnut hyväksyä graffiteja missään muodossa. (HS 16.5.2008, HS 23.5.2008.) Toinen keskustelua herättänyt valtuustoaloite oli Arhinmäen tekemä aloite laillisen graffitimaalauspaikan perustamisesta Vuosaaren sataman muuriin (HS 5.6.2008). Yleisten töiden lautakunnan kielteisessä päätöksessä Arhinmäen ehdotukseen todetaan, että ”*kaupungilla on riittävästi kokemusperäistä tietoa siitä, miten hyvin kaupungin toimintalinjaus: ehdoton ei luvallisille graffiteille on toiminut*”



ja että tämän vuoksi luvallisia maalauspaikkoja ei tule kokeilla missään Helsingissä (YTGTK esityslista, 4.9.2008).

Keväällä 2008 uutisoituun kiistaan nuorisoasiainkeskuksen ja rakennusviraston välillä ei saatu julkisuudessa sopua kesän aikana. Syksyllä 2008 Helsingin Sanomissa julkaistiin aiheeseen liittyen uutisjuttu otsikolla: *Nuorisotoimi haluaa lopettaa Helsingin graffitisodan*. Jutun mukaan nuorisotoimi vetosi kaikkiin osapuoliin, jotta graffitikysymyksestä voitaisiin aloittaa asiallinen keskustelu. (HS 11.9.2008.) Tilanne kuitenkin muuttui hyvin pian, kun kävi ilmi, että nuorisotoimea ei ollut kutsuttu Stop Töhryille -projektin 10-vuotisjuhlaseminaariin. Stop Töhryille -projektia johtanut virkamies perusteli asiaa Helsingin Sanomille sillä, että *”He [nuorisotoimi] eivät ole kiinnostuneita yhteistyöstä. Heidän lahtökohtansa on ollut, että he haluavat ylläpitää graffitikulttuuria. Me taas olemme yrittäneet kitkeä sitä pois yhteiskunnasta kokonaan”*. Nuorisotoimenjohtaja Siurala totesi samassa yhteydessä vastineeksi: *”Meillä ei ole mitään puhuttavaa niin kauan kun he ovat sitä mieltä, ettei saa käyttää sanaa graffiti vaan on vain töhryjä ja laittomia julkisten pintojen töhrijöitä”*. (HS 16.9.2008.)

Kysyin haastateltaviltani kommenttia väitteeseen siitä, että projekti olisi tulehduttanut Rakennusviraston ja Nuorisoasiainkeskuksen välejä. Haastateltavani tunnistivat virastojen erilaiset kannat, mutta eivät varsinaisesti kutsuneet tilannetta riidaksi. He pitivät tilannetta enemmänkin linjaerimielisyytenä, jollaisia on löydettävissä muidenkin Helsingin kaupungin virastojen välillä.

*Meillähän on myös kaupungin sisällä linjaerimielisyys tässä. Nuorisoasiankeskus on sitä mieltä että pitäisi olla laillisia paikkoja. Sitten taas rakennusvirasto on ollut sitä mieltä, että jos on laillisia niin ne kerää ympärilleen laittomia ja se niin kuin lisää kustannuksia sitten. Mä veikkaan, että se on vähän semmoinen sukupolvien ristiriita, joka ei ratkea. (Haastattelu Sauri.)*

*En mä ymmärrä että miten se voisi tulehduttaa organisaatioyksiköitten välejä -- Asiat on erilaisia, että jos niistä keskustellaan neuvottelupöydän ääressä niin [kun] siellä ei löydy yhteistä näkemystä niin silloin ei sitten enää voida... Mutta ei mun ymmärtääkseni siihen tunteita liity. Mutta tässäkin on selvästi nähtävissä se, että nuorisoasiainkeskuksessa niin ehkä tämä Stop Töhryille -projekti on heidän suuri mörkönsä. Että kovin on erikoista, että juuri tällöinen asia tulee heille näin tärkeäksi. (Haastattelu Enroth.)*

*Kaupunkisuunnitteluvirasto ja rakennusvirasto on koko ajan välirikossa -  
kyllä virastoilla on Helsingissä aina tietty kissanhännänveto.  
Sosiaalipuoli, terveyspuoli, silloin kun ollaan niissä rajapinnoissa.  
(Haastattelu Virkamäki.)*

Syksyllä 2008 Stop Töhryille -projektia ympäröivä uutisointi kiihtyi entisestään. Tapahtumaketju alkoi, kun kaupunginvaltuutettu Tapio Laakso marssi ovet paukkuen ulos yleisten töiden lautakunnan kokouksesta. Hän kertoi myöhemmin hermostuneensa laillista graffitiseinää koskeneeseen virkamiesesittelyyn, jossa virkamies oli puhunut ”tylyyn sävyyn” niistä henkilöistä jotka olivat tehneet aloitteen. (HS 7.9.2008). Tilanne kärjistyi Stop Töhryille -projektin 10-vuotisjuhlaseminaariin Finlandia-talossa syyskuussa 2008. Tilaisuuteen pyrkineet kaupunginvaltuutetut Paavo Arhinmäki ja Kimmo Helistö käännyttiin ovelta pois heidän yrittäessään päästä seminaariin. Tämän käännyttämisen syitä ja seurauksia puitiin Helsingin Sanomissa seuraavien viikkojen aikana. (HS 17.9.2008a.)

Samana päivänä Stop Töhryille -projektin 10-vuotisjuhlaseminaarin kanssa järjestiin laaja vastatapahtuma Töhryfest. Tapahtumaan kuului iltajuhlien lisäksi nuorten kulkue, joka marssittiin vahvassa poliisisaatossa. Myös Töhryfestin tapahtumia selviteltiin lehdistössä seuraavalla viikolla. Toisaalta esitettiin väitöksiä poliisin liiallisesta voimankäytöstä marssilla ja toisaalta esitettiin, että kulkue oli sotkenut ja rikkonut kaupunkia marssillaan. (HS 17.9.2008b.)

Stop Töhryille -projekti lopetettiin siis varsin sekavan tuntuissa merkeissä. Rakennusviraston Kaupunkitekniikka -lehden (2008/11) mukaan projektin 10-vuotisjuhlaseminaari – samoin kuin projekti kokonaisuudessaan – oli menestys. Artikkelin mukaan projektin keinovalikoima oli juuri oikea ja näkyvien graffitien määrä kaupungissa väheni huomattavasti. Lukuisten mielipidekirjoitusten mukaan projekti oli fiasko. Kirjoitusten mukaan projektin ajamalla nollatoleranssilla rakennettiin suvaitsematonta kaupunkitilaa ja kiristettiin nuorison asenteita kaupunkia kohtaan. Yhtä yhtenäistä näkemystä projektin onnistumisesta siis tuskin on saatavilla.

## 5.2 Nollatoleranssia vai ei

Stop Töhryille -projektiin viitataan usein lehdistössä nollatoleranssiprojektina, näin tehtiin erityisesti projektin viimeisenä toteutusvuonna. Haastatteluillani halusin selvittää, miten projektiin osallistuneet tahot käsittivät nollatoleranssin ja miten heidän mukaansa se määriteltiin tässä projektissa. Kun lähdin tekemään haastatteluja, aloitin nollatoleranssiteemaan liittyvät kysymykseni kysymällä ”Mitä nollatoleranssi tarkoitti tässä projektissa”.

Kahdessa tekemässäni haastattelussa nollatoleranssi ja rikottujen ikkunoiden teesi liitettiin suoraviivaisesti projektiin.

*Siis siinä on kaks tämmöistä Yhdysvalloista tuotua vahvasti poliittisesti väritynyttä ideologista teoriaa taustalla. Toinen on tää nollatoleranssi, zero-tolerance ja toinen on broken windows –teoria, joita molempia on käytetty siis New Yorkin pahamaineisissa slummeissa silloin kun niitä siistittiin. Nollatoleranssi tarkoitti sitä, että ei suvaita yhtään tagia, yhtään graffitia missään, vaan ne pitää puhdistaa pois. Ei saa kirjottaa, kaupunki puuttuu siihen jos myönteisessä sävyssä esitellään graffiti taiteena. Ja tän tuloksena puhdistettiin kaikki aikaisemmin tilatut lailliset teokset, ja millekään ei annettu tilaa, kiellettiin nuorisoasiainkeskusta järjestämästä graffitikursseja tai tekemästä laillisia [graffiteja]. Se tarkoitti siis täydellistä, kokonaisen taidemuodon kieltämistä. - - - Ja sitten toinen oli tämä broken windows -teoria eli joka on myös tämmöinen yhdysvaltalainen kiistelty. Eli siinä oli se ajatus, et jos on yksi rikottu ikkuna, jos sitä heti ei korjata, niin loputkin ikkunat rikotaan. Eli jokainen tagi, jokainen graffiti pitää poistaa, muuten ne leviävät kuin syöpä. (Haastattelu Arhinmäki.)*

*[Projektin tavoitteena on ollut] Niin siinä on ollut niinkuin nollatoleranssi, sitten vaikuttaminen viestinnällä tähän ja töhryjen puhdistaminen ja laaja-alainen yhteistyö ja kohtullinen valvonta. Eli siinä on pyritty vähentämään töhryjä näillä toimenpiteillä. (Haastattelu Enroth.)*

*Niin siinä lähdettiin tavallaan pehmeämmästä päästä liikkeelle ja kun se ei toiminut niin siirryttiin tähän nollatoleranssiin. -- Koska tämä on todella vaikea ongelma, se vie kustannuksia, se on likaa, se on yksityisen omaisuuden tärväämistä, ja sitten niinkuin tämä broken windows -teoria hyvin kuvaa, se on tavallaan alku sellaiselle rappiolle ja rikollisuudelle. Ja ihmiset kokee sen epäviihtyisänä ja sitte uhkaavana. Et nää on se syyt miks sitä on tehty. (Haastattelu Enroth)*

Edellisissä lainauksissa nollatoleranssin ja rikottujen ikkunoiden teesin perustelut ja kuvaukset ovat hyvin perinteisiä. Yllätykseni oli kuitenkin suuri, kun kaksi haastateltavistani totesi, ettei tämä oikeastaan ollut nollatoleranssiprojekti.

*Olen itsekin yrittänyt jäljittää sitä et missä se nollatoleranssi on. Mä en ole kyllä esimerkiksi yleisten töiden lautakunnasta sitä löytänyt. Voi olla että se on jossain siellä, enkä mä ole siihen törmännyt. Mutta se on pikkuisen mystinen asia tämä nollatoleranssi. Ettei ainakaan siinä valtuuston tekstissä lue käsittääkseni nollatoleranssi. (Haastattelu Sauri)*

*Tietoisesti en käyttänyt sitä sanaa. Nollatoleranssihan on ihan, et jos sitä olisi alettu silloin huutamaan, niin sehän olis ollut ihan täysi katastrofi tän mediahallinnan kannalta. Ja sehän on edelleenkin ihan älytön juttu, se enemmän provosoi ja sitä käytetään väärässä merkityksessä. Nollatoleranssi, mä en oikein tajunnut mitä se tarkoitti. Niinku se tarkoittaa et nyt on joku kuri, niinkuin tällöinen tempaus, siis tällöinen ryhtiliike, ja sillä yritetään saada pysyvää vaikutusta. Ei toimi. Ei toimi mun mielestä, koska se... siinä syntyy se provokaatio. Ja nollatoleranssi tietysti loppuu joskus. Et sehän sanana kuulostaa projektilta, että nyt meillä on nollatoleranssi, eihän se loputtomiin jatku. (Haastattelu Virkamäki)*

Nämä haastattelut saivat minut kiinnostumaan siitä, miten nollatoleranssi on määritelty – tai onko sitä määritelty – projektiin liittyvissä virallisissa asiakirjoissa. Yleisten töiden lautakunnan esityslistoista ja pöytäkirjoista sana nollatoleranssi on löydettävissä vain kahdesti, eikä sitä liitetä suoraan projektiin tai projektin tavoitteisiin, vaan sitä käytetään kerrottaessa, että ”*kaikkiällä Euroopassa ja myös USA:ssa erityisesti julkisissa liikennevälineissä on käytössä 0-toleranssi töhrinnän suhteen ja valvonta on erittäin tiukkaa*” (YTLTK esityslista, 12.5.2005). Se, ettei nollatoleranssia käsitteenä ole kirjattu esityslistoihin ja pöytäkirjoihin, on mielestäni kuitenkin vain yksi osa totuutta. Nollatoleranssin ajatus on löydettävissä asiakirjoista määriteltynä eri tavoin. Seuraavassa olen poiminut joitakin asiakirjojen lähestymistapoja nollatoleranssiin.

Vaikka nollatoleranssia käsitteenä ei mainita esityslistoissa kuin kahdesti, siihen olennaisesti liitettävä rikottujen ikkunoiden teesi mainitaan usein, ensimmäisen kerran jo vuonna 1999. Samoin asiakirjoissa on nähtävissä Stop Töhrille -projektin sekä töhrinnän yhdistäminen kaikenlaiseen pikkurikollisuuteen.

*Rikottu ja epäsiisti alue / rakennus joutuu arkikokemuksen mukaan toistuvan ilkvallan kohteeksi useammin kuin kunnossa pidetty. Erityisesti tämä koskee töhrittyjä kohteita, mutta myös muunlainen huono kiinteistönpito johtaa kumuloituviin ongelmiin. Valtioneuvoston hyväksymän valtakunnallisen rikoksantorjuntaohjelman*

*(Turvallisuustalkoot) mukaan töhritty ja huonosti hoidettu alue/rakennus houkuttelee paikalle henkilöitä, joiden pyrkimyksenä on aiheuttaa muutakin haittaa ja vahingontekoa ympäristölle. Usein näiden henkilöiden elämäntapaan liittyvät myös huumeet ja muu rikollisuus. (YTLTK esityslista, 3.6.1999.)*

*Muiden pikkuongelmien liittäminen Stop Töhryille -projektin toimintaan selkeyttää asukkaille Broken Windows –teoriaan perustuvaa kysymyksenasettelua ja vaikuttaa myönteisesti töhrinnän poistamiseen (Stop Töhryille -projektin toimintasuunnitelma 2001, YTLTK esityslistan liitteenä, 25.1.2001).*

*Töhrytön alue säilyy helpommin siistinä kuin töhritty (YTLTK esityslista, 12.5.2005).*

*Töhrinnän ennaltaehkäisyssä on tärkeää mahdollisen jengiytymiskiirteen katkaisu jo aivan alkuvaiheessa. Graffitien ja muiden töhryjen tekeminen on erittäin helppo ja huomaamaton tapa tulla mukaan rikollisjengien toimintaan. (YTLTK esityslista, 12.5.2005.)*

*...graffitimaailmaan kuuluu erittäin usein muu pikkurikollisuus ja monesti myös huumeet (YTLTK esityslista, 4.9.2008).*

Rikottujen ikkunoiden teesi on yhteistä näille kaikille esityslistan kohdille. Sen mukaan töhritty alue houkuttelee paikalle lisää töhrijoita ja innostaa alueella muuhunkin vahingontekoon. Lisäksi töhrinnän nähdään linkittyvän rikollisjengeihin ja siten graffitien puhdistamisen sekä ennaltaehkäisyn yhtenä tavoitteena on jopa jengiytymiskiirteen katkaiseminen.

Leimallista nollatoleranssille on se, että kaikista rikkeistä rangaistaan.

Asiakirjamateriaalista on löydettävissä vaatimus töhrijoille langettavista kovista taloudellisista rangaistuksista ja vangitsemisesta.

*Kaupunki soveltaa itse ja kehottaa muitakin kiinteistönomistajia vaatimaan kiinnijääneelle töhrijälle rangaistusta ja täyttä vahingonkorvausta – ei pelkästään teknisiä puhdistuskustannuksia. Yhdessä poliisin kanssa on pyritty siihen, että töhrijät joutuvat mahdollisimman nopeasti vastaamaan teoistaan. (YTLTK esityslista, 30.3.2000.)*

*Töhrinnän ennalta ehkäisyssä on edelleen yhtenä keinona töhryjen nopea poisto, minkä ansiosta töhrinnästä ei ole ”iloa” tekijälleen, mikä vaikuttaa joidenkin osalta töhrinnän lopettamispäätökseen. Töhrinnän ennaltaehkäisyssä on kuitenkin yksi keino ylitse muiden ja se on valvonta. Ilman valvontaa, so. töhrijän kiinni jäämistä, ei ole nimittäin sovitteluakaan eivätkä sosiaaliviranomaiset voi vaikuttaa omalla*

*kokonaisvaltaisella tavallaan töhrijän perhetilanteen ongelmiin, jotka usein ovat töhrinnän taustalla. (YTLTK esityslista, 12.5.2005.)*

*Vaikka nämä taparikolliset eivät yleensä koskaan maksakaan vahingonkorvauksia, yhteiskunta säästää merkittävästi kustannuksiaan rajoittamalla aika ajoin näiden ”graffitivandaalien” henkilökohtaisia liikkumisen vapauksia. (YTLTK esityslista, 18.5.2006.)*

Vaikka asiakirjoissa ei mainita nollatoleranssia käsitteenä, aineistossa on selkeästi esitetty kaupungin linjaus: ehdoton ei graffiteille.

*Vuoden 2000 aikana on erittäin tärkeää, että vuosien 1998 ja 1999 aikana käynnistetty korkea toiminta-aste säilytetään. Näin kaupunki pitää toisaalta paikat puhtaina ja ilmaiseen selkeästi kaikille yksityisen sektorin yhteisöille ja yksittäisille kuntalaisille ettei töhrintää enää suvaita. (YTLTK esityslista, 3.6.1999.)*

*Halvin tapa poistaa töhryjä on se, ettei töhryjä tehdä (YTLTK esityslista, 12.5.2005).*

*Yleisten töiden lautakunta toteaa, että graffitikulttuurin olemassaolon ja leviämisen tukeminen kaupungin toimesta ei ole millään perusteilla hyväksyttävää riippumatta siitä, ovatko graffitit joidenkin mielestä esim. taiteellisesti kauniita tai kehittävätkö ne esim. nuorten itseilmaisua. -- Kaupungin uskottavuus kokonaisuudessaan kärsii mikäli vain yksikin organisaatio toimii erisuuntaisesti. (YTLTK esityslista, 18.5.2006.)*

*Yleisten töiden lautakunta toteaa, että Helsingin kaupungilla on riittävästi kokemusperäistä tietoa siitä, miten hyvin kaupungin toimintalinjaus: ehdoton ei luvallisille graffiteille, on toiminut, arvioituna sekä töhryjen määrän vähentymisenä että myös kaupungin kustannusten säästymisenä. (YTLTK esityslista, 4.9.2008.)*

Näissä edellämainituissa esimerkeissä näkyy mielestäni selvästi se, miten, nollatoleranssi on määritelty projektin yhteydessä. Tiivistän sen tässä kolmeen kohtaan:

- 1) **Nollatoleranssi viestinnän tasolla.** Kaupungin graffitilinjauksen esitetään ja toivotaan olevan yhtenäinen: laillisia graffiteja ei tule suvaita missään. ”Kaupungin uskottavuus kokonaisuudessaan kärsii, mikäli vain yksikin organisaatio toimii erisuuntaisesti” (YTLTK esityslista, 18.5.2006). Mitään graffiteihin liittyvää ei voi sallia.
- 2) **Nollatoleranssi toiminnan tasolla: valvonta ja rankaiseminen.** Yhtenä olennaisena keinona ongelman ratkaisemiseksi nähdään valvonta. Valvonnan merkitys on paitsi graffitien ennaltaehkäisemisessä, myös tekijöiden kiinnisaamisessa ja saattamisessa vastuuseen. Rangaistuksista toivotaan

taloudellisesti kovia (ei ainoastaan teknisiä puhdistuskorvauksia, vaan täyttä vahingonkorvausta) ja myös henkilökohtaista vapaudenriistoa pidetään suotavana ”graffitivandaaleille”.

3) **Nollatoleranssi ideologian tasolla: yhteisen hyvän puolesta pahaa vastaan.**

Rikottujen ikkunoiden teesiä käytetään suoraviivaisesti projektin toimenpiteitä perusteltaessa. Graffitien nähdään synnyttävän alueelle lisää graffiteja sekä kaikenlaista pikkurikollisuutta. Graffitimaalauksen nähdään olevan ensiaskel jengiytymiseen. Graffiteja estämällä voidaan ”katkaista nuoren jengiytymiskierre” ja ”luoda viihtyisää ja turvallista kaupunkitilaa”.

Näistä ensimmäinen kohta, nollatoleranssi viestinnän tasolla liittyy myös olennaisesti rikottujen ikkunoiden teesin korostamiseen. Graffitien katsotaan synnyttävän lisää graffiteja ja muuta rikollisuutta. Jopa graffiteista puhumisen katsotaan synnyttävän lisää graffiteja. Mitään graffiteihin liittyvää ei voida sallia, koska jos jotain vähäistäkin sallitaan, tilanne karkaa käsistä. Tämän vuoksi myös viestinnässä on oltava yksimielinen: mitään poikkeuksia ei voi suvaita.

*Luvallisilla graffiteilla on selkeä yhteys edellä selostettujen ”normaaligraffitien” ja muiden töhryjen sekä tagien tekemisen lisääntymiseen. Samoin myös graffiteista kertovalla julkisella viestinnällä, olipa se sitten puolesta tai vastaan. (YTLTK esityslista, 18.4.2002.)*

Nollatoleranssi toiminnan tasolla keskittyy valvontaan ja rankaisemiseen. Mainitsin aikaisemmin, että nollatoleranssin ”toimivina keinoina” pidetään usein esimerkiksi tekijöiden väsyttämistä, pelästyttämistä tai häpeän synnyttämistä sekä taloudellisten menetysten aikaansaamista (ks. esim. Korander & Soine-Rajanummi 2002, 29). Stop Töhryille -projektissa toiminnan tasolla tämä tarkoitti tekijöiden väsyttämistä nopealla siivoamisella: töistä ei päässyt nauttimaan. Pelästyttäminen tarkoitti rangaistuksia ja sovittelukäytäntöjä, joissa myös nuorten vanhemmat olivat mukana. Taloudelliset menetykset tulivat kovista rangaistusvaatimuksista.

Käännän seuraavaksi katseen edellä esittämäni määrittelyn kolmanteen kohtaan eli nollatoleranssiin ideologian tasolla. Keskityn erityisesti ”viihtyisän ja turvallisen kaupunkitilan” luomiseen sekä yhteisen vastuun korostamiseen asiakirjoissa.

## Turvallisuus ja yhteinen vastuu

Nollatoleranssiretoriikan lisäksi toinen asiakirjoista esille nouseva kiinnostava seikka on yhteisen vastuun korostaminen. Projektin toimintamallina pidettiin heti alusta alkaen alueellista ja asukaslähtöistä tapaa, jonka avulla ”saataisiin alueiden kiinteistöt ja asukasaktiivit riittävästi mukaan oman alueensa töhrinnän poistamiseen ja ennaltaehkäisyyn” (YTLTK esityslista, 3.6.1999).

*Ja se toiminta, että mitä se varsinainen toiminta oli, niin tärkeintä siinä oli ylivoimaisesti viestintä ja toiminta asukkaiden kanssa. Me nimittäin tehtiin tämmöinen alueellinen ja asukaslähtöinen toimintamalli -- se oli sellainen että me tehtiin tavallaan tietty projektikonsepti. Meillä oli teknistä siivousta, siis niitä autoja jotka puhdistaa töhryjä, ja sitten vartiointia. Mutta me sanottiin asukkaille että ei me tulla teidän alueille – siis oli keskustan alue tai lähiöalue – ei me tulla teidän alueelle, jos te ette kutsu meitä. (Haastattelu Virkamäki)*

*Stop Töhryille -projekti on luonut kaupunkirikollisuuden torjuntaan ja ennalta ehkäisyyn alueellisen ja asukaslähtöisen toimintamallin, mikä korostaa kuntalaisten vastuuta omasta lähiympäristöstään. Projekti toimii kaikissa kaupunginosissa ja sen toimintaan osallistuvat vapaaehtoisvoimin kaikki kaupunginosayhdistykset tai asukas-yhdistykset sekä keskitetysti HELKA ry. Nämä tahot informoivat kaupunkia ja poliisia sekä töhryistä että uusista töhryistä. Informaatioprosessissa on mukana myös muita vapaaehtoisia: bussin- ja taksinkuljettajat, kaikkien kaupungin virastojen ja laitosten kenttätöissä olevat työntekijät samoin yksittäiset kuntalaiset ja osin jopa turistit. (YTLTK esityslista, 18.3.2004.)*

Näissä lainauksissa näkyy laajan yhteistyön painottaminen; yhteistyön, joka ei ulotu ainoastaan kaupungin työntekijöihin joiden olisi virkansa puolesta oltava valppaana, vaan kaikkiin kansalaisiin bussinkuljettajista turisteihin. Yhteistyöhön vastuuttamisella on kansainvälisesti pidemmät perinteet kuin meillä kansallisesti. Suomessa ilmiö on tullut esille erityisesti 2000-luvun turvallisuusstrategioiden myötä. Näissä yksittäisiä kansalaisia osallistetaan rikosentorjuntaan, koska ”turvallisuutta on mahdollista parantaa vain toimimalla yhdessä.” Pohdin aikaisemmin tämänkaltaisen vastuuttamisen luomaa me – muut -asetelmaa. Vaikka retoriikan tasolla puhutaan siitä, että ongelma on yhteinen, silti samalla on ne, joita kontrolloidaan ja ne, jotka kontrolloivat. Se, mikä helposti jää huomioimatta, ovat ne ylilyönnit joita voi tapahtua kansalaisten osallistuessa valvontaan ja kontrolliin. Ihmiset alkavat tiukemmin puolustaa omaa tilaansa ja suhtautuvat ennakkoluuloisesti kaikkea poikkeavaa kohtaan. (Koskela 2009, 255–259.) Yhteistyö nähdään asiakirjoissa ainoastaan positiivisena asiana, eikä siihen



liittyen nosteta esille mahdollisuuksia ylilyönteihin, ”toiseuden” luomista tai tietynlaisen suvaitsemattoman kaupunkitilan luomista. Tämä yhteistyön korostaminen liittyy mielestäni olennaisesti nollatoleranssin olemukseen projektissa. Yhteistyön avulla viestitään nollatoleranssista ja yhteistyön avulla nollatoleranssia viedään toiminnan tasolle. Samalla yhteistyö on vahva ja ”hyväksyttävä” tavoite; kuka voisi vastustaa yhteistyötä?

Ehkä kiinnostavinta tässä yhteisen vastuun korostamisessa on sen pohdinta, että jos joku toimii väärin, ovatko kaikki vastuussa (kuten Garlandin minuuden kriminologiassa) vai onko ainoastaan ”pahantekijä” vastuussa, jonka vuoksi hänet yritetään leimata ja sulkea pois yhteisöstä (kuten Garlandin toiseuden kriminologiassa). Nähdäkseni vastaus tähän on hyvin selkeä. *”Kaupunki soveltaa itse ja kehottaa muitakin kiinteistönomistajia vaatimaan kiinnijääneelle töhrijälle rangaistusta ja täyttä vahingonkorvausta – ei pelkästään teknisiä puhdistuskustannuksia”* (YTLTK esityslista, 30.3.2000). Näin ”pahantekijä” on itse täydellisesti vastuussa teoistaan ja *”graffitinmaalarit ajetaan huikeilla korvausvaatimuksilla rakenteellisesti yhteiskunnan ulkopuolelle”* (Koskela & Ruotsalo 2005, 255).

Nollatoleranssiretoriikan ja yhteisen vastuun lisäksi kolmas leimallinen piirre asiakirjamateriaalille on turvallisuuden liittäminen graffitien poistoon.

Kaupunkitekniikka-lehdessä kirjoitettiin Stop Töhryille -projektista syksyllä 2008 projektin 10-vuotisjuhlaseminaarin yhteydessä. Artikkelin otsikoitu: *Töhritystä kaupungista turvalliseksi ja siistiksi stadiksi*. (Kaupunkitekniikka, 11/2008.) Töhrisyys liitetään turvattomuuteen, levottomuuteen ja rikollisuuteen.

*...toisaalta myös ympäristön töhryttömyydellä parannetaan asukkaiden turvallisuutta ja viihtyvyyttä, joten Stop Töhryille -projektin toimintaa on perusteltua jatkaa myös kuluvana vuonna* (YTLTK esityslista, 8.5.2003).

*Töhrintä eli graffiti-vandalismi on rikos. Se on vahingonteko. Töhrintä rasittaa ympäristöä, tekee kaupunkikuvan levottomaksi ja lisää turvattomuuden tunnetta.* (YTLTK esityslista, 19.9.2002.)

*Erityisesti vanhusväestö, mutta myös monet muut ryhmät kokevat liikkumisensa turvattommaksi tällaisessa ympäristössä, joka on töhritty ja merkattu tagein ja graffitein* (YTLTK esityslista, 18.4.2002).

*Kiinnijääneillä jengisidonnaisilla töhrijoilla on ollut monissa tapauksissa myös muuta rikollisuutta taustanaan, mm. katu- ja puistokalusteisiin ja yleisesti muuhun irtaimeen omaisuuteen kohdistuvia ilkeistöjä ja*

*varkauksia, huumausaineiden ja aseidenhallussapitoa, ym. Nämä eivät ilman Stop Töhryille ja Siisti stadi -projektien toimenpiteitä olisi tulleet monetkaan ilmi, joten projekteilla on ollut oman toimensa ohessa huomattava merkitys myös muun kaupunkirikollisuuden ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa. (YTLTK esityslista, 18.3.2004.)*

Näitä lainauksia lukiessani en voi olla miettimättä, miten töhryttömyys ja graffitien poisto parantaa turvallisuutta? Tätä ei perustella asiakirjoissa millään tavalla. Oletettavasti perustelu tulee rikottujen ikkunoiden teesiin perustuvasta argumentoinnista ja siitä, että graffitit yhdistetään muihin rikoksiin. Näin ollen perustelun taustalla on uskomus siitä, että graffiteja poistaessa poistetaan myös muuta rikollisuutta ja alueesta tulee turvallisempi. Turvattomuuden ja graffitien välisestä yhteydestä ei kuitenkaan ole olemassa luotettavaan empiiriseen dataan perustuvaa tutkimusta. Joidenkin haastatteluaineistojen mukaan rumaksi luokitellut graffitit eivät herätä pelkoa, vaan ärtymystä. Kauniit graffitit puolestaan herättävät ihailua ja kunnioitusta. (Koskela 2009, 289.) Pohjimmiltaan syy turvallisuuden esiin nostamiseen on varmastikin se, että turvallisuus, kuten yhteistyö, on hyvä perustelu monelle asialle, turvallisuutta vastaan on vaikea väittää. Pohdittavaksi kuitenkin jää, eikö tässä tapauksessa ole enemmän niin, että ”turvallisuuden nimissä tuotetaan ennakkoluulojen ja vihan kulttuuria” (Koskela 2009, 18).

### **5.3 Mihin projektin toimenpiteet kohdistuivat**

Edellisessä luvussa yhdistin rikottujen ikkunoiden teesiin vahvasti projektin nollatoleranssiretoriikan taustalle. Yksi pääkohdista rikottujen ikkunoiden teesiin kritiikissä on se, että toimenpiteiden katsotaan kohdistuvan rikotun ikkunan asemesta ikkunanrikkojaan. Minua kiinnostaa, onko tämä nähtävissä Stop Töhryille -projektissa. Mihin projektin toimenpiteet kohdistuivat?

Projektin käytössä oleva keinovalikoima on määritelty lyhyesti ohessa:

*Projektilla on käytössään kolme erityyppistä keinovalikoimaa: Viestinnälliset keinot, tekniset keinot ja valvonnalliset keinot. Kullekin keinovalikoimalle on asetettu omat tavoitteensa: Viestinnällisten keinojen tavoitteena on lisätä OIKEAAA TIETOA TÖHRINNÄSTÄ ja vähentää sekavien viestien (engl. mix-messages) käyttämistä julkisessa keskustelussa. Erityisen tärkeää on, että julkisten medioiden, julkisen sektorin ja yksityisen sektorin vastuulliset tahot ja henkilöt tuntevat töhrintäilmiön luonteen. Viestinnällä pyritään vaikuttamaan aktiivisesti*

*myös kaikkiin töhrittyjen pintojen omistajiin ja haltijoihin, että ne puhdistaisivat töhryt mahdollisimman nopeasti. Teknisten keinojen tavoitteena on mahdollisimman kustannustehokas ja nopea töhrinnän poistaminen ja ennaltaehkäisy. Töhrinnän nopea poistaminen on tärkeää myös töhrinnän paheksuttavuuden osoittamiseksi. Valvonnallisten keinojen tavoitteena on yhdessä poliisin kanssa saada töhrijät vastuuseen teoistaan. Projekti soveltaa nuorten ensikertalaisten kohdalla myös sovittelumenettelyä. (YTLTK esityslista, 30.3.2000.)*

Näiden keinojen osalta asiakirja-aineistosta on kuitenkin löydettävissä painotuksia sekä lisäyksiä vuodesta riippuen. Nähdäkseni asiakirjojen perusteella ensimmäisten toimintavuosien aikana projektin toimenpiteet keskittyivät graffitien poistamiseen sekä asennekasvatukseen. Projektin keskivaiheilla toimenpiteet kohdistuivat töhrinnän ja kaupunkirikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan. Projektin viimeisinä vuosina toimintojen painopiste oli valvonnassa. Seuraavassa on esitetty esimerkkejä näistä painotuksista.

Projektin alkuvuosina toimenpiteet kohdistuivat selkeästi graffiteihin: niiden poistoon ja aiheesta valistamiseen.

*Projekti toimii yhteistyössä alueellisten tahojen kanssa, jotta tekniseen puhdistukseen ja valvontaan voidaan liittää alueella tapahtuvaa viestintää töhrintäongelman luonteesta ja töhrinnän laajuudesta alueella (YTLTK esityslista, 3.6.1999).*

*Projekti on onnistunut vähentämään sekavaa keskustelua töhrinnästä/graffiti-ilmioistä. Erityisen tärkeää tässä on, etteivät kaupungin oman hallintokunnat tee toimenpiteitä, joiden kotimaassa ja kansainvälisesti on selvästi osoitettu lisäävän töhrintää. (YTLTK esityslista, 30.3.2000.)*

Pyrkimys valistamiseen ja sekaviestinnän vähentämiseen on mielestäni erityisen kiinnostavaa. Tämä näkyi vahvasti koko projektin toiminnan ajan, mutta painottui erityisesti projektin keskivaiheilla, jolloin esityslistoissa on nähtävissä painopistesiiirtymä graffitien puhdistamisesta niiden ennaltaehkäisyyn. Keinoina ennaltaehkäisyyn nähtiin nopean puhdistamisen lisäksi viestintä ja mielipidevaikuttaminen.

*Sekaviestinnän vähentäminen on edelleen yksi projektin keskeisistä työsarjoista. Töhrintään myönteisesti suhtautuvat henkilöt ja yhteisöt ovat edelleen aktiivisia. Sekaviestinnän estämisellä pyritään töhrijöiden uusrekrytoinnin vähentämiseen. (Stop Töhrylle -projektin toimintasuunnitelma 2003, YTLTK esityslistan liitteenä, 23.1.2003.)*

*Projektin tietoisena tavoitteena on saada päättäjät ja yhteistyökumppanit ymmärtämään, että toimintaa töhrintää vastaan tulee jatkaa vielä muutamia vuosia. Vaarana on muutoin, että Helsinki töhrittää nopeasti uudelleen ja töhrintään liittyvä alakulttuuri voimistuu uudelleen. (Stop Töhrille -projektin toimintasuunnitelma 2003, YTLTK esityslistan liitteenä, 23.1.2003.)*

*Projektien [Stop Töhrille ja Siisti Stadi] keskeinen tehtävä on ollut kaupunkirikollisuuden torjunta ja ennalta ehkäisy koskien kaupunkitilassa ja liikennevälineissä olevien pintojen töhrintää ja raaputtamista sekä luvattomien ilmoitusten kiinnittämistä samoin kuin laittomien kaatopaikkojen muodostumista. (YTLTK esityslista, 18.3.2004.)*

Projektin viimeisinä toimintavuosina toiminnan selkeä painotus on valvonnassa. Asiakirjoissa on myös selkeä painotus enemmän toiminnosta (töhrinnästä, töhryistä) tekijään (töhrijään, graffitistiin). Muutos on erityisen selvä sen vuoksi, että projektin toteutuksen ensimmäisinä vuosina asiakirjoissa ei mainittu tekijää juuri laisinkaan.

*Viime aikoina, kun Helsinki on ollut jo vähän aikaa melko siisti, on projektin painopiste ollut selvästi töhrinnän ennalta ehkäisyyn liittyvissä pitkäjänteisissä toimenpiteissä, joihin kuuluu viestinnän ja valvonnan ohella yhteistyö päiväkotien, koulujen, sosiaaliviranomaisten, poliisin ja syyttäjälaitoksen kanssa. (YTLTK esityslista, 12.5.2005.)*

*Aloittelevien töhrijöiden kiinnijääminen ja sitä seuraava sovittelu katkaisee erinomaisella tavalla töhrinnän heti alkuunsa. Monille nuorista tai nuorista aikuisista töhrijöistä kiinnijääminen ja sitä seuraava sosiaalinen häpeä on riittävä syy lopettamiseen. (YTLTK esityslista, 18.5.2006.)*

*Stop Töhrille -projektin saaman informaation mukaan vain ne Euroopan ja USA:n kaupungit, jotka ovat onnistuneet vähentämään töhrijöiden määrää, ovat onnistuneet pitämään kaupunkinsa kohtuullisen siistinä ja samalla säästämään kustannuksiaan (YTLTK esityslista, 31.5.2007).*

Selventääkseni tätä painopistemutosta poimin analysoimistani esityslistoista (ml. projektin toimintasuunnitelmat) kaikki viittaukset graffitintekijään ja laskin, paljonko niitä oli vuosittain. Määrät näkyvät oheisesta taulukosta.

**Taulukko 3.** Esityslistojen viittaukset graffitintekijään.

| <b>Vuosi</b> | <b>Tekijän maininnat esityslistoissa (N)</b> |
|--------------|--|
| 1998         | 0  |
| 1999         | 5  |
| 2000         | 8  |
| 2001         | 11   |
| 2002         | 16   |
| 2003         | 10   |
| 2004         | 9  |
| 2005         | 30   |
| 2006         | 44   |
| 2007         | 26   |
| 2008         | 40   |

Ylivoimaisesti useimmiten esityslistoissa viitattiin graffitinmaalajaan sanalla ”töhrijä”. Tätä voi pitää yhtenä esityslistamateriaalin neutraaleimmista graffitintekijää kuvaavista ilmaisuista yhdessä ”graffitistin” sekä ”tekijän” ohella. Toisinaan sanaa ”töhrijä” tehostettiin toiminnan kestoa tai luonnetta kuvaavalla adjektiivilla, esimerkiksi ”aktiivinen töhrijä”, ”aloitteleva töhrijä” tai ”suurtöhrijä”.

Nuoriso tai nuoret mainittiin tekijänä usein. He olivat esimerkiksi ”rajojaan hakevia”, ”potentiaalisia” tai ”ensi-kertalaisia” ”ongelmanuoria”. Neljäs tapa viitata graffitinmaalajiin oli käsittää heidät rikollisiksi. Tällöin käytettiin sellaisia termejä, kuten ”töhrijöiden jengisidonnainen rikollisaines”, ”taparikolliset” tai ”todella paatuneet graffitivandaalit”.

Oheiseen taulukkoon on luokiteltu aineistosta löytyneitä tekijän määrittelyjä sekä poimittu muutamia esimerkkejä näistä.

**Taulukko 4.** Esityslistoissa graffitintekijästä käytetyt termit luokiteltuna neljään luokkaan.

| <b>Tekijöiden neljä luokkaa</b>   | <b>Kuka/mikä tekijä on</b> | <b>Käytetyt sanat (perusmuodossa)</b>  |
|---|----------------------------|--|
| 1. Neutraali ilmaus:<br>”Tekijä”  | Graffitisti                | Graffari, graffitisti, graffitiporukka, ulkopuolinen graffitisti, uusi graffitisti, graffitistien jälkikasvu   |
|   | Töhrijä                    | Töhrijä, tekijä, luvattomien töhryjen tekijä   |
|   | Vahingontekijä             | Ilkivallantekijä, graffitien ja muiden töhryjen tekijä, vahingontekijä   |
| 2. Tekijän luokittelu aktiivisuuden mukaan:<br>”Aloitteleva töhrijä tai suurtöhrijä”          | Vasta-alkanut              | Töhrinnän aloittelijat, ensikertalaiset, aloittelevat töhrijät, uudet tekijät  |
|   | Pitkään alaa harrastanut   | Aktiivinen töhrijä, suurtöhrijä, Helsinkiä eniten töhrivät tekijät, vanhat töhrijät, ”pitkään töhrintää harrastaneet ja mahdollisesti jo useamman kerran kiinni jääneet”, alan harrastajat, ”töhrintää ylläpitävät ns. tapatöhrijät”   |
|   | Kiinni jäänyt              | Sovitteluun osallistuneet, kiinniotetut töhrijät, kiinnijääneet aloittelevat töhrijät  |
| 3. Tekijän luokittelu iän mukaan:<br>”Nuorisoo”   | Nuori                      | Nuori ensikertalainen, alle 18-vuotias töhrijä, nuoret (potentiaaliset) aloittelevat maalarit, nuoret tai nuoret aikuiset töhrijät, rajojaan hakevat nuoret, iältään juuri nuorisotoimen asiakkaiksi sopivat töhrijät, nuorisotalojen asiakkaat  |
|   | Ongelmanuori               | Ongelmanuoret, ”...töhrijän perhetilanteen ongelmat...”  |
| 4. Tekijän luokittelu pahaksi, graffitien yhdistäminen muuhun rikollisuuteen:<br>”Rikollinen” | Graffitivandaali           | Graffitivandaalit, todella paatuneet graffitivandaalit   |
|   | Rikollinen                 | Töhrijöiden jengisidonnainen rikollisaines, taparikolliset, rikollistaustaiset töhrijäjengit, rikoksenteikijät,<br>”Aikuiset jengisidonnaiset töhrijät, joiden toimintatavat täyttävät järjestäytyneen rikollisuuden tunnusmerkit”,<br>”Henkilöt, joiden pyrkimyksenä on aiheuttaa muutakin haittaa ja vahingontekoa ympäristölle” |

Esitin aikaisemmin, että projektin loppuvuosina toteutuksen painopiste siirtyi enemmän toiminnasta (töhrinnästä) tekijään. Tekijästä käytettyjen määritelmien luokittelussa tämä näkyy ainakin siinä, että näistä luokitteluistani neljäs, ”Rikollinen”, alkoi esiintyä esityslistoissa aktiivisesti vasta vuoden 2004 jälkeen.

Muutos asenteissa – tai graffitintekijästä käytetyissä määrittelyissä – on erityisen kiinnostavaa, jos huomioi, miten neutraalisti tekijää kuvattiin projektin toisena toteutusvuonna, kuten oheisesta esityslistamerkinästä voi huomata.

*On syytä huomata, että ilkivallantekijöiden syyt toiminnalleen saattavat vaihdella suuresti. Osa ilkivallasta tehdään satunnaisesti ja suunnittelematta, mutta osa ilkivallasta on selvästi säännönmukaisempaa ja suunnitellumpaa. Myös ilkivallan tekijöiden ikä ja sosiaalinen tausta vaihtelevat voimakkaasti. Esimerkiksi töhrijöiden taustaan ei suinkaan*

*liity yleisesti yhteiskunnallinen syrjäytyminen, kutet monet asiantuntijat ovat julkisuudessa väittäneet. (YTLTK esityslista, 3.6.1999.)*

Miksi sitten määritelmissä ja asenteissa tapahtui niin suuri muutos projektin kuluessa? Miksi tekijästä tuli *graffitivandaali* ja *jengisidonnaista rikollisainesta*? Vai oliko kyse siitä, että graffitintekijän ”leimaaminen” rikolliseksi hyödytti projektin tavoitteita? Näin graffitintekijästä tehtiin ”paha”, jotain mitä piti sulkea kaupungista pois? Pohdin seuravaksi tätä määrittelyjen muutosta.

### **Tiedon ja kielen politiikka**

Mainitsin aiemmin (ks. s. 51) graffitien vastaisen taistelun kaksi symbolista ulottuvuutta, tiedon ja kielen politiikan. Tiedon politiikalla tarkoitetaan sitä, kuinka graffitien vastaisessa taistelussa tuotetaan jatkuvasti käsitystä siitä, että graffitit lisäävät turvattomuutta ja pelkoa. Tästä esitin esimerkkejä edellisessä alaluvussa. Kielen politiikalla puolestaan tarkoitetaan sellaisen kielen konstruoinnista, jossa graffitit nähdään ongelmana. Kielen politiikan luomiseen liitän myös edellä esitetyn graffitistin näkemisen ongelmana. Graffitistiä kuvaavat sanat ”moniongelmainen”, ”rikollinen” ja ”jengitaustainen” ovat omiaan leimaamaan tuota ryhmää, vahvistamaan heidän toiseuttaan ja pahentamaan ilmiön näkemistä ongelmana.

Esityslistamateriaalissa tätä kielen politiikkaa luotiin aktiivisesti ja myös aivan tietoisesti:

*Projekti joutui aluksi voimakkaasti keskittymään julkisessa keskustelussa vallinneiden töhrintään liittyvien virheellisten käsitysten oikomiseen, jotta yleinen mielipide olisi riittävästi töhrintää vastaan ja graffitien poiston puolesta (YTLTK esityslista, 3.6.1999).*

Virkamäki muistelee asiaa seuraavalla tavalla:

*Sitten järjestettiin siellä paikallinen tilaisuus jossa kerrottiin tän graffitialakulttuurin ihmeellisyyksistä, koska ihmisillä oli ihan väärä käsitys siitä. Tietoisesti graffitialakulttuuri haluaa antaa tietynlaisen kuvan itsestään joka on väärä, ei ne itsekään usko siihen, mutta se on niinku viestintästrategia. (Haastattelu Virkamäki.)*

Kielen politiikkaan liittyy tekijän leimaamisen lisäksi myös se, että kaikista graffiteista koosta, muodosta ja toteutuksesta riippumatta käytetään yleissanaa ”töhrä”.

*Graffiti tarkoittaa vapaasti suomennettuna seiniin piirtelyä tai seiniin kirjoittelua. Ruotsin kielen sanakirjassa graffiti käännetään ruotsiksi ”konstnärligt klotter (töhry) på murar och väggar”. Useissa maissa ja kielissä graffiteilla tarkoitetaan pelkästään laittomia seiniin piirtelemisiä, kirjoituksia, töhryjä ja ”tageja”. Graffitit eivät ole koskaan tarkoitettu pitkäikäisiksi taideteoksiksi, kuten esim. kirkkojen ja muiden julkisten tilojen etsaukset ja seinämälaukset sekä muut ympäristötaideteokset, jotka on tarkoitettu säilymään sukupolvelta toiselle. (YTLTK esityslista, 18.4.2002.)*

*Graffiti-sana tulee kreikan kielen graphein (kirjoittaa)- ja italian kielen graffiare (raaputtaa) –verbeistä. Graffiti tarkoittaa kansainvälisenä terminä laitonta kirjoitusta, töherrystä tai raaputusta. Suomessa käytetään yleisnimeä TÖHRY: Graffiti ja muut töhryt ovat joko epämääräisiä sutaisuja tai oma/jengin tunnus: tagi, throw up tai master piece – pienenä tai isona, yksi- tai monivärisenä typografiana – taustalla tai ilman. Monivärisilläkin isoilla graffiteilla ei ole mitään tekemistä talojen päätyihin, meluseiniin ym. tehtyjen seinämaalausten eli muraalien (latinaksi murus=seinä) kanssa, jotka ovat laillisesti tehtyä ympäristötaidetta. Media käyttää usein mixed message eli sekaviestintätekniikkaa kertomalla graffiteista näyttäen taustalla muraalitaidetta. (YTLTK esityslista, 15.5.2008)*

Näiden lainausten perusteella sanaa *töhry* ei rajoitettu ainoastaan projektin luomaan kieleen, vaan sitä pidettiin yleiskäsitteenä Suomessa. Haluan nostaa projektin luomasta kielestä ja käsitteistä esille vielä yhden seikan, nollatoleranssiin liittyen. Edellisen alaluvun alussa (ks. s. 58) siteerasin Virkamäen haastattelua, jossa hän totesi, ettei tietoisesti käyttänyt nollatoleranssi-sanaa projektin yhteydessä. Perusteluna hän sanoi, että ”nollatoleranssihan on ihan, et jos sitä olisi alettu silloin huutamaan, niin sehän olis ollut ihan täysi katastrofi tän mediahallinnan kannalta. Ja sehän on edelleenkin ihan älytön juttu, se enemmän provosoi ja sitä käytetään väärässä merkityksessä.”

Virkamäen kommentti provosointivaikutuksesta osui oikeaan, ainakin seuraavan Vapaa Helsinki Verkoston edustajan Mikael Brunilan Helsingin Sanomissa julkaistun kommentin perusteella:

*Töhryjen nollatoleranssi on katkeroittanut tietyn osan nuorista helsinkiläisistä. Meidän keskuudessamme elää voimakkaana käsitys vartijoiden nuoriin kohdistamasta väkivallasta. Tämä heijastaa viranomaisiin kohdistuvaa epäluuloa ja on näkemyksemme mukaan aiheuttanut väkivallan kierteen. (HS 18.9.2008.)*



#### 5.4 Aineistosta tehtyjen johtopäätösten yhteenvetoa

Edellisessä kolmessa alaluvussa olen etsinyt aineistostani vastauksia tutkimuksen alussa asettamiini kysymyksiin, jotka liittyivät siihen, miksi Stop Töhryille -projekti toteutettiin, mihin projektin toimenpiteet kohdistuivat ja mitä nollatoleranssi tarkoitti projektissa.

Projektin aloittamiseen vaikutti kaupungin ”töhryisyyden” lisäksi Suomen lähestyvä EU-puheenjohtajuuskausi sekä Helsingin kulttuuripääkaupunkivuosi. Nämä kaksi syytä mainitaan pontimena projektin aloittamiselle sekä haastatteluissa että asiakirja-aineistossa. Projektilla lähdettiin siis ratkaisemaan tiettyä, täsmällistä ongelmaa, kaupungin sotkuisuutta. Projektille asetettiin tavoitteet ja tavoitteiden toteuttamiseksi asetettiin keinot.

Projektin toimenpiteiksi määriteltiin viestintä, puhdistaminen ja valvonta. Asiakirja-aineiston perusteella olen esittänyt, että toimenpiteet painottuivat alussa puhdistukseen ja kansalaisten valistamiseen ja projektin loppua kohden valvontaan. Lisäksi olen esittänyt, että toimenpiteet kohdistuivat projektin jälkimmäisellä puoliskolla yhä enemmän tekijään (töhrijään) eikä niinkään toimintoon (töhryyn, töhrimiseen).

Rikottujen ikkunoiden teesiä on kritisoitu siitä, että sen sijaan, että yritettäisiin korjata ongelmaa (tässä tapauksessa ”töhryjä”), ryhdytään kontrolloimaan tekijää. Nähdäkseni projektin osalta kritiikin voi ulottaa vielä hieman pidemmälle. Projektissa tekijän kontrollointi ei tähtää tekijän ”parantamiseen”, vaan hänen sulkemiseen pois.

*Vaikka nämä taparikolliset eivät yleensä koskaan maksakaan vahingonkorvauksia, yhteiskunta säästää merkittävästi kustannuksiaan rajoittamalla aika ajoin näiden ”graffitivandaalien” henkilökohtaisia liikkumisen vapauksia (YTLTK esityslista, 18.5.2006).*

Teesiä kritisoitaessa on myös kysytty, kuka määrittelee ei-toivottuja toimintoja. Kun huomio siirtyy toiminnosta kohti tekijää, miten voimme enää taata, että kontrollin kohteena on toiminto, ihmisen käytös, eikä joku muu seikka. Tämä on nähdäkseni erityisen olennainen kysymys projektiin liittyen sen vuoksi, että luokiteltuani asiakirja-aineistosta löytyneitä määritelmiä graffitintekijälle, nuoriso ja nuoret olivat oma ryhmänsä.

Graffitikysymys koskettaa erityisesti nuoria, koska monet maalaajista ovat nuoria. Koskela määritteleeekin graffitien vastaisen taistelun ihanteelliseksi kriminaalipolitiikaksi. Graffiteista keskusteltaessa viranomaisten on helpompi saada näkemyksensä hyväksytyksi, kuin nuorten, joiden esittämät kommentit on helppo leimata marginaaliseksi vastarinnaksi. Lisäksi graffiteihin puuttuminen on *näkyvää* kriminaalipolitiikkaa, ja sitä on vaikea vastustaa poliittisesti. (Koskela 2009, 284-286.) Sama argumentointi nousi esille myös haastatteluissani:

*Tässä on se ongelma että toinen [osapuoli] on nämä vartijat, periaatteessa ovat hyvän puolella, ja toinen on tämä koko yhteiskunnan hyvä vihollinen, graffitimaalareistahan tehtiin tällainen yhteiskunnan hyvä vihollinen. Yhteiskunta tarvitsee aina sosiologisessa mielessä hyviä vihollisia, moottoripyöräjä, graffitimaalareita, narkkareita.* (Haastattelu Arhinmäki.)

Toisaalta nuorisoon liittyen kiinnostava ristiriita aineistossa on rikosentorjunnassa rinnakkain käytetyt menetelmät varhainen puuttuminen ja varhainen tuki. Näistä varhainen tuki on rinnastettavissa Garlandin minuuden kriminologiaan: Varhaisessa tuessa heikompia ryhmiä pyritään tukemaan ja erilaisiin alakulttuureihin ja toimintatapoihin suhtautumaan joustavasti. Toimijaa ei pyritä syyllistämään. Varhainen puuttuminen perustuu siihen, että pieniä rikoksia ehkäisemällä voidaan ehkäistä suuria. Malli perustuu kontrolliin ja rankaisemiseen ja on siten rinnastettavissa Garlandin toiseuden kriminologiaan. (Koskela 2009, 259–260; Garland 2001.) Näitä käytetään projektissa rinnakkain siinä mielessä, että asiakirjoissa korostetaan yhteistä vastuuta, sovittelumenettelyä ja nuorten perhetilanteen ongelmiin puuttumista ”kokonaisvaltaisella tavalla”. Tästä huolimatta asiakirja-aineistossa projektin kieli ja todellisuus perustuu siihen, että graffitit ovat ensiaskel suurempiin rikoksiin, jengiytymiskierteeseen ja huumeisiin. Keinot tämän estämiseksi nähdään vähäisinä.

*...pitkään töhrintää harrastaneeseen ja mahdollisesti jo uueamman kerran kiinni jääneeseen töhrijään nämä keinot eivät tehoa. Aika moni heistä kuolee esim. huumeiden yliannostukseen ja eräät lopettavat esim. rakastumisen myötä.* (YTLTK esityslista, 12.5.2005.)

Projektin toimenpiteitä eritellessä yksi nousee ylitse muiden: viestintä. Projektin kielessä kaikki graffitit määriteltiin *töhriksi* ja graffitintekijöihin yhdistettiin muuta rikollisuutta, huumeita ja vandalismia. Tätä sanomaa viestittiin eteenpäin laajassa yhteistyössä, ja projekti pyrki toimimaan omalta osaltaan mielipidevaikuttajana graffitiasioissa.

Kolmas tutkimuskysymykseni liittyy nollatoleranssin olemukseen projektissa. Vaikka nollatoleranssia ei sanana löydy projektin asiakirjoista, nähdäkseni se paistaa läpi kaikista projektin toimenpiteistä. Youngin (1999, 124) määrittelemistä nollatoleranssin kuudesta avainkomponentista projektin tavoitteet ja toteutus täyttävät suoraan viisi. Ensinnäkin leimaamalla kaikki graffitit *töhryiksi* ja graffitintekijät moniongelmaisiksi sekä viestimällä näistä asioista laajasti pyritään laskemaan ihmisten sietokykyä graffiteille. Toisekseen asiakirja-aineistossa vaaditaan kovia rangaistuksia kiinnijääneille maalareille. Kolmanneksi asiakirjoissa korostetaan kaikkien yhteistä vastuuta kaupunkitilasta sekä toivetta poikkeavan käytöksen tarkkailuun ja ilmiantoon. Tämän voi osittain yhdistää menneen ajan yhteisöllisyyteen haikailuun. Neljänneksi asiakirjoissa pienet rikkeet ja graffitit yhdistetään suoraviivaisesti isompiin ongelmiin ja viidenneksi näin perustellaan nopeaa puuttumista pieniin rikkeisiin. Ainoa kohta, jossa asiakirja-aineisto ei täytä Youngin nollatoleranssin määritelmää on kuudes kohta, eli Wilsonin ja Kellingin (1982) artikkeliin viittaamista. Tätä ei suoraan asiakirjoissa tehdä kertaakaan. Mutta koska kyseisen artikkelin pääsisältö on rikottujen ikkunoiden teesissä, katsoisin, että tämä kuudeskin kohta täyttyy projektin osalta.

Tiivistin edellä nollatoleranssin määrittelyn asiakirja-aineistossani kolmeen kohtaan. Nämä ovat nollatoleranssi viestinnän tasolla, toiminnan tasolla sekä ideologian tasolla. Viestinnän tasolla nollatoleranssi näkyy vaatimuksessa kaupungin yhtenäiseen graffitilinjaukseen: mitään poikkeamia ei voi sallia. Toiminnan tasolla nollatoleranssi näkyy valvonnassa ja pienimmistäkin rikkeistä rankaisemisessa sekä siinä, että aivan kaikki ”töhryt” puhdistetaan. Graffiteja ei poistettu siis pelkästään paikoista, jotka ovat näkyviä tavalliselle kansalaiselle. Puhdistustoimet vietiin siltojen alle, suljetuille tehdasalueille ja muutoin yleisöltä rajoitettuihin paikkoihin. Lyhyesti: graffiteja ei suvaittu missään. Ideologian tasolla nollatoleranssi näkyy paitsi siinä, että graffiteja ei suvaittu missään, se näkyy myös rikottujen ikkunoiden teesin aktiivisessa esillenostamisessa. Graffitit liitetään suoraviivaisesti pikkurikollisuuteen, jengiytymiseen ja huumeisiin. Graffiteja estämällä voidaan ”luoda viihtyisää ja turvallista kaupunkitilaa”.

Nollatoleranssiin liittyvän jaotteluni kolmanteen luokkaan, nollatoleranssiin ideologian tasolla, liitän turvallisuuden ja yhteistyön korostamisen asiakirja-aineistossa. Projektissa painotetaan yhteistä vastuuta. Kaupunkitilan turvallisuus ja viihtyisyys on kaikkien

vastuulla. Tämänkaltaisessa argumentoinnissa mielestäni ongelmalliseksi nousee kaksi seikkaa. Ensinnäkin turvallisuus kytketään liian suoraviivaisesti kaupunkitilan töhryttömyyteen. Asia on hyvin vähän tutkittu, eikä siten voida sanoa totuutena, että jos tilassa ei ole graffiteja, se on turvallinen. Toisekseen kaupunkitilan viihtyisyyttä ei myöskään voi liittää töhryttömyyteen. Aloitin tämän tutkielman pohtimalla sitä, kuinka kaupunki näyttäytyy eri ihmisille eri tavalla ja kuinka kaupungissa monet eri ihmiset sovittavat yhteen näkemyksiään siitä, minkälaista tilan pitäisi olla. Ongelmana siis on, että viihtyisyys on eri ihmisille eri asioita. Graffiteja estämällä ei välttämättä luoda viihtyisää kaupunkitilaa. Graffiteja estämällä voidaan luoda myös suvaitsematonta, kontrolloivaa ja negatiivista kaupunkitilaa.

Viimeisenä käänän katseeni suvaitsevaisuuteen. Suvaitsevaisuus on yksi yksittäinen asia, jolla olen huomannut Stop Töhryille -projektia sekä puolustettavan että kritisoitavan. Projektiin kriittisesti suhtautuvat ovat peräänkuuluttaneet suvaitsevaista ja avointa kaupunkikulttuuria, joka ei nojaisi sääntöihin ja kieltoihin vaan antaisi tilaa erilaisille ihmisille ja mielipiteille. Projektin kannattajat ovat todenneet, että se, että annetaan ”sotkea” julkista omaisuutta, ei ole suvaitsevaisuutta eikä suvaitsevaisuudella myöskään voi perustella ”mitä tahansa”.

Tähän voisin sanoa, että molemmat ovat oikeassa. Sääntöjen, kieltojen ja rangaistusten tie on pelottava valinta. Kaupunki on pohjimmiltaan ihmisten, asukkaidensa näköinen. Suvaitsevaisuuden vaatimuksella ei kuitenkaan voi perustella oikeaksi sitä, että joku päättää kirjoittaa toisen aidanpäätyyn maalilla nimensä.

Mainitsin aikaisemmin varhaiseen tukeen perustuvan rikosentorjuntapolitiikan. Leimallista sille on rakentava vuoropuhelu eri alakulttuurien kanssa ja erilaisten vaihtoehtojen etsiminen rangaistusten ja nollatoleranssin sijaan. Siten esimerkiksi graffitipolitiikassa voisi harkita erilaisia laillisia maalauspaikkoja ja nuorten taidekasvatusta. Suvaitsevaisuudessa ei tarvitse olla kyse siitä, että ”mitä tahansa hyväksyttäisiin”. Ennemmin kyse on suhteellisuudentajusta ja yhteisistä ratkaisuista, joihin päästään avoimen keskustelun kautta.

## 6 Lopuksi

Kaupunkitilan kontrolliin ja erityisesti Stop Töhryille -projektiin syventyessä on tullut selväksi, että puolueettomuus ja tutkimuskohteesta irralleen asettautuminen on yllättävän haastavaa. Projekti herättää vahvoja mielipiteitä, jotka tulivat esille sekä tekemissäni haastatteluissa että asiakirja-aineistossa. Oma tavoitteeni ei kuitenkaan ole ollut pohtia, missä projekti on onnistunut tai mikä on mennyt pieleen. Lähtökohtani on ollut se, että on ollut projekti, jolla on ollut tavoitteet ja keinot näiden tavoitteiden toteuttamiseksi. Mikä minua kiinnostaa, on ollut projektin toimenpiteet ja niiden kohdistuminen. Tässä tutkielmassa olen halunnut pohtia sitä, mihin tai keneen tämä yksi projekti on kohdistunut ja minkälaisena esimerkkinä julkisen tilan kontrolliin pyrkivästä ohjelmasta sitä voi pitää.

Jaottelin tutkielmani alussa kaupunkitilan kontrollin keinot kolmeen: tilan fyysinen muokkaaminen, valvonta ja asenteisiin vaikuttaminen. Stop Töhryille -projekti on nähdäkseni hyvä esimerkki hankkeesta, jossa hyödynnetään laajasti näitä kaikkia mainitsemiani keinoja. Projekti tähtäsi julkisen tilan siivoamiseen graffiteista. Keinoina tähän oli puhdistamisen lisäksi valvonta ja asenteisiin vaikuttaminen.

Valvonta on ollut projektin menetelmistä keskeisessä asemassa. Projektin harjoittama valvonta ei sisältänyt ainoastaan vartijoita, vaan siihen sisällytettiin myös muu kaupunkitilan epävirallinen valvonta. Projektia toteutettiin laajassa yhteistyössä erilaisten vapaaehtoisten kanssa (ml. bussin- ja taksinkuljettajat, kaupungin työntekijät, yksittäiset kansalaiset, jopa turistit) ja heidän oletettiin olevan mukana informaatioprosessissa. Yksi projektin kulmakivistä olikin yhteisen vastuun korostaminen: graffitien poisto nähtiin yhteisenä tehtävänä johon kaikkien on osallistuttava.

Yhtenä tutkimustani motivoivana tekijänä on ollut sen pohtiminen, kohdistuvatko kaupunkitilan kontrollin keinot enemmän epätoivottuun henkilöön vai epätoivottuun toimintoon. Stop Töhryille -projektissa ensisijainen tavoite oli vähentää kaupungissa näkyviä graffiteja. Epätoivottu toiminto oli siis projektin liikkeellepaneva voima. Aineistostani nousi kuitenkin kiinnostavasti esille se, että vaikka kontrolli kohdistui lähtökohtaisesti toimintoon, projektin edetessä toimija nousi yhä enemmän esille. Olen

aineistoni perusteella esittänyt, että nuoret olivat yksi projektin olennaisista kohderyhmistä.

Graffitien poiston määrittäminen ”kaikkien yhteiseksi tehtäväksi” ja nuorten nouseminen yhdeksi projektin kohderyhmistä luo kiinnostavan jännitteen. Baumanin (2000) mukaan olemme siirtyneet kohti ulossulkemisen paradigmaa, jossa ne, jotka rikkovat järjestystä tai eivät vastaa yleistä mielikuvaa siitä miten pitäisi toimia, suljetaan yhteiskunnasta ulos. Keskeinen ongelma tässä on se, että ne, jotka suljetaan pois, eivät välttämättä alkujaankaan ole päässeet mukaan määrittelemään sitä, mikä on oikein ja sopivaa. Toisin sanoen heidän pitää noudattaa jonkun muun luomaa normia, jonka perusteella heidät on mahdollisesti jo lähtökohtaisesti määritelty ”vääräksi”. Projektissa graffitien vähentäminen määriteltiin yhteiseksi tehtäväksi, ja graffitit joksikin pahaksi jota vastaan oli taisteltava, mutta tämä määrittelyprosessi oli kovin yksipuolinen. Oliko graffitien poisto ja ennaltaehkäisy kaikkien yhteisenä vastuuna myös nuorten vastuulla? Vai nähtiinkö nuoret vain toimenpiteiden kohteena?

Toiveet ja odotukset kaupunkitilan sallitusta käytöstä riippuvat esittäjästä. Joillekin graffitit ovat merkki rikollisuudesta ja epäsovivuudesta, pelottavista ihmisistä. Toisille ne ovat merkki kuulumisesta johonkin.

Tutkielmassani ja pohtiessani kaupunkitilan kontrollia olen ollut erityisen kiinnostunut tilanteesta, jossa jokin toiminto kielletään kokonaisuudessaan. Pohdin nollatoleranssin määrittelyä erityisesti tässä projektissa. Nollatoleranssin ja projektin välisessä yhteydessä on kaksi kiinnostavaa puolta. Ensinnäkin se, että nollatoleranssin ajatus on selvästi löydettävissä projektin asiakirjoista. Toisekseen se, että nollatoleranssia käsitteenä ei ole löydettävissä asiakirjoista ja myös osa haastateltavistani kieltäytyi käyttämästä tätä käsitettä.

Olen määritellyt nollatoleranssin ajatuksen Stop Töhryille -projektissa kolmelle tasolle. Nollatoleranssia perustellaan ideologisella tasolla rikottujen ikkunoiden teesillä. Yhtäkään graffitia ei voi suvaita, koska ne aiheuttavat alueelle lisää rikollisuutta. Ideologinen taso heijastuu projektin toimintaan. Viestinnällisellä tasolla välitetään tietoa graffitien turmiollisesta vaikutuksesta ja pyritään saamaan ihmisten asenteita enemmän graffitivastaisiksi. Toiminnan tasolla valvonnalla pidetään huoli siitä, että jo

tehdyt graffitit löytyvät (so. voidaan puhdistaa) ja ettei uusia graffiteja syntyisi. Huolimatta siitä, ettei asiakirjoissa käytetty termiä nollatoleranssi, uskallan sanoa, että projekti oli nollatoleranssiprojekti. Se, ettei nollatoleranssia sanana käytetty projektin asiakirjoissa, kuuluu mielestäni projektin luomaan kieleen. Jos yhteistyötä ja yhteistä vastuuta korostavissa asiakirjoissa olisi jatkuvasti nostettu esille *nollatoleranssi*, olisi se saattanut viedä uskottavuutta näiltä edellä mainituilta. Nollatoleranssi on vahva käsite, joka herättää varmasti monissa mielipiteitä – niistä kaikki eivät välttämättä ole positiivisia.

Nollatoleranssilla on esitetty olevan haitallisia vaikutuksia nuorisoon. Rangaistusten ja erityisesti rangaistuksilla uhkailun kautta voidaan vaikuttaa nuorten uskoon tulevaisuuteensa ja tulevaisuuden mahdollisuuksiinsa. (Sharkey & Shields 2008, 243–244.) Tämä tuli näkyville myös projektissa. Esimerkiksi vaatimalla täysiä rangaistuksia kiinnijääneille töhrijoille saatettiin ajaa osa nuorista velkakierteeseen, josta oli vaikea päästä pois.

Tämän kaiken perusteella mielestäni Stop Töhryille -projektia ei voi yksinkertaistaa siihen, että sen tavoitteena oli vain puhdistaa ”töhryjä”, eikä se siten liity laajempaan keskusteluun kaupunkitilasta. Stop Töhryille -projekti oli omalta osaltaan mukana luomassa keskustelua tilan sallitusta käytöstä ja käyttäjästä. Projektin avulla luotiin tietynlaista kaupunkitilaa. Siten projekti on kiinnostava esimerkki yrityksestä kontrolloida tilaa tai tilassa olijaa. Asiakirja-aineistossani fokus siirtyy tilan ja toiminnon kontrolloinnista toimijaan; siihen, että toiminto vähenee parhaiten toimijoiden määrää vähentämällä.

Samalla mielessä on kuitenkin pidettävä se tosiasia, että toisen omaisuuden sotkeminen on rikos ja sinänsä tuomittavaa. Suvaitsevaisuudella ei voi perustella mitä tahansa. Mutta kysyn: olemmeko ihan oikeilla jäljillä, jos projekti lähtee liikkeelle graffitien poistosta ja päättyy *moniongelmaisten jengisidonnaisten töhrijoiden* saattamiseen vankilaan, jotta he pysyisivät poissa pahanteosta?

Jatkotutkimuksen osalta haluaisin nostaa esille kaksi tutkimuslinjaa, joita seurata. Ensimmäinen liittyy projektin valvontaan ja vartijoiden rooliin tilan kontrollissa. Toinen liittyy yhteisen vastuun korostamiseen kaupunkitilan kontrollissa. Tässä tutkielmassa

analyysin kohteena ovat olleet projektin asiakirjat, joissa on määritelty mihin projektin toimenpiteet kohdistuvat. Olen esittänyt, että projektin painopiste siirtyi loppua kohden yhä enemmän toimijaan eli graffitistiin. Koska valvonta oli olennainen osa projektin keinovalikoimaa, mielestäni olisi kiinnostavaa päästä haastattelemaan vartijoita, jotka ovat osallistuneet projektin toteutukseen. Miten vartiointi toteutettiin? Millä perusteilla he seurasivat toimintaa? Oliko heillä joitain tiettyjä kohderyhmiä, joita seurata?

Toisaalta kiinnostava tutkimuskohde olisi projektin korostama ”yhteinen vastuu”. Miten projektiin osallistuneet vapaaehtoiset näkivät tämän yhteisen vastuun? Miksi yksittäiset kansalaiset halusivat osallistua tämänkaltaiseen toimintaan? Tapahtuiko graffitistien ”ilmiantamiseen” liittyen väärinkäytöksiä? Nämä ovat kysymyksiä, joista mahdollisen jatkotutkimuksen voisi aloittaa.



## Lähteet

- Bauman, Zygmunt (2000): Social issues of law and order. *British Journal of Criminology* 40 (2000), 205-221.
- Button, Mark (2003): Private security and the policing of quasi-public space. *International Journal of the Sociology of Law* 31 (2003), 227-237.
- Castleman, Craig (1982): *Getting up. Subway Graffiti in New York*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Crawford, Margaret (1992): The World in a Shopping Mall. Teoksessa Michael Sorkin (ed.): *Variations on a Theme Park. The New American City and the End of Public Space*. New York: Hill and Wang, 3-30.
- Davis, Mike (1990): *City of quartz. Excavating the future in Los Angeles*. London: Vintage books.
- Elden, Stuart (2007): Terror and territory. *Antipode* 39 (2007), 821-845.
- Ericson, Richard V. & Haggerty, Kevin D. (1997): *Policing the Risk Society*. Toronto & Buffalo: University of Toronto Press.
- Eräsaari, Leena (2002): *Julkinen tila ja valtion yhtiöittäminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, Michel (1980): *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- Garland, David (2001): *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000): *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Isomursu, Anne & Jääskeläinen, Tuomas (1998) *Helsinki graffiti*. Helsinki: Matti Pyykkö.
- Jacobs, Jane (1961): *The Death and Life of Great American Cities*. Harmondsworth, Penguin.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999): *Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 54-97.
- Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999): *Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 233-252.

Järjestyslaki 2003/612.

Kerttula, Timo (2010): Vartijat ja järjestyksenvalvojat julkisen vallan käyttäjänä. Helsinki: Yliopistopaino.

Kopomaa, Timo (1997): Tori - marginaali - haastava kaupunki. Tilatapauksia ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kopomaa, Timo (2002): Toisilleen vieraat syrjäytyneet ja hyväosaiset vuonna 2010? Merkintöjä urbaanista juoppokulttuurista ja sen kohtaamisesta. Futura 21 (1), 28-35.

Korander, Timo & Soine-Rajanummi, Seppo (2002): Kaheksalta Koskarille - samantien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999-2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vakuttavuus. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13. Helsinki: Edita.

Koskela, Hille (1997): Urbaani territoriaalisuus ja katutilan semiotiikka – graffitit, valvontakamerat ja katuprostituutio tilan merkitsijöinä. Alue ja Ympäristö 26:2 (1997), 3-17.

Koskela, Hille (1999a): Fear, Control & Space. Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance. Helsinki: Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja A137.

Koskela, Hille (1999b): Safe to be Afraid: video surveillance and women's perceptions of safety. Teoksessa Hille Koskela (1999a).

Koskela, Hille (1999c): 'Bold Walk and Breakings': women's spatial confidence versus fear of violence. Teoksessa Hille Koskela (1999a).

Koskela, Hille (1999d): 'The Gaze without eyes': video surveillance and the changing nature of urban space. Teoksessa Hille Koskela (1999a).

Koskela, Hille (2000): Turva-kamera-kontrolli: kadun näkymättömät katseet. Teoksessa Stadipiiri (toim.): URBS. Kirja Helsingin kaupunkikulttuurista. Helsinki: Edita, 167-181.

Koskela, Hille (2009): Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Helsinki: Gaudeamus.

Koskela, Hille & Ruotsalo, Minna (2005): "Kettutyttö special" - kohti kulttuurista kriminologiaa. Teoksessa Soile Pohjonen (toim.): Ex ante – ennakoiva oikeus. Helsinki: Talentum, 248-274.

Kuvaja, Salla & Cantell, Timo (2002): Keskustelua graffitista. Työpaperi 15.8.2002. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007): Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Markus Laine & Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.): Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 9-38.

Laitinen, Ahti & Aromaa, Kauko (2005): Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino

Lefebvre, Henri (1996): Writings on cities. [Alkuperäinen teos *Le Droit à la Ville* julkaistu 1968, Alkuperäinen teos *Espace et politique* julkaistu 1973]. Translated and edited by Eleonore Kofman and Elizabet Lebas. Oxford: Blackwell Publishers.

Ley, David & Cybriwsky, Roman (1974): Urban Graffiti as Territorial Markers. *Annals of the Association of American Geographers* 64 (1974), 491-505.

Mitchell, Don (1995): The End of Public Space? People's Park, Definitions of the Public, and Democracy. *Annals of the Association of American Geographers* 85 (1995), 108-133.

Mitchell, Don (2003): *The Right to the City. Social Justice and the Fight for Public Space*. New York: The Guilford Press.

Mäenpää, Pasi (2000): Viihtymisen kaupunki. Teoksessa *Stadipiiri* (toim.): URBS. Kirja Helsingin kaupunkikulttuurista. Helsinki: Edita, 17-31.

Mäenpää, Pasi (2005): Narkissos kaupungissa. Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta. Helsinki: Tammi.

Mäkinen, Esa (2007): Puolijulkisen tilan kontrolli kauppakeskuksessa. Sosiologian pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Presdee, Mike (2000): *Cultural Criminology and the Carnival of Crime*. London: Routledge.

Ruusuvuori, Johanna ja Tiittula, Liisa (2005): Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.): *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: vastapaino, 22-56.

Sharkey, Andrea & Shields, Rob (2008): *Abject citizenship – rethinking exclusion and inclusion: participation, criminality and community at a small town youth centre*. *Children's geographies* (6) 2008, 239-256.

Siurala, Lasse (1994): Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994:3.

Soja, Edward W. (2003): *Writing the city spatially*. *City* 7 (2003), 269-280.

Stake, Robert E. (1995): *The Art of Case Study Research*. London: Sage.

Tiittula, Liisa ja Ruusuvuori, Johanna (2005): Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: vastapaino, 9-21.

Turvallisuustalkoot. Kansallinen rikosentorjuntaohjelma. Oikeusministeriö. Yleisen osaston julkaisuja 2/1999.

Törrönen, Jukka (2004): Julkinen tila ongelmana, säätelyn alueena ja tutkimuskohteena. Teoksessa Jukka Törrönen (toim.): Valvontaa ja vastuuta. Päähteet ja julkisen tilan moraalisaätely. Helsinki: Gaudeamus, 11-31.

Törrönen, Jukka & Karlsson, Thomas (2004): Taistelu piknikjuomisesta: uusi järjestyslaki ja vapauden rajat. Teoksessa Jukka Törrönen (toim.): Valvontaa ja vastuuta. Päähteet ja julkisen tilan moraalisaätely. Helsinki: Gaudeamus, 70-95.

de Waard, Jaap (1999): The private security industry in international perspective. *European Journal on Criminal Policy and Research* 7 (1999), 143-174.

Wilson, James Q. & Kelling, George L. (1982): Broken Windows. The police and Neighborhood Safety. *Atlantic Magazine* March 1982.

Young, Jock (1999): *The Exclusive Society*. London: Sage.

Zukin, Sharon (1995): *The Cultures of Cities*. Cambridge: Blackwell Publishers.

### **Lehtiartikkelit**

Helsingin Sanomat 31.10.2000, Kaupunkisivut. "Kaupunki peittää Itäväylän "Kiinan muurin" taideteoksen". Kirjoittajaa ei merkitty.

Helsingin Sanomat 7.8.2001, Kaupunkisivut. "Junien töhrimisestä kehittyi iso riita Kiasman ja VR:n välille." Kirjoittajaa ei merkitty.

Helsingin Sanomat 12.9.2003, Kotimaasivut. "Voima-lehden päätoimittaja sai syytteen kunnianloukkauksesta". Kirjoittanut Susanna Reinboth.

Helsingin Sanomat 27.5.2004, Kotimaasivut. "Graffitien maalauspaikka ei saanut kannatusta Helsingissä." Kirjoittanut Hasse Härkönen.

Helsingin Sanomat 20.10.2004, Kaupunkisivut. "Poliisi pidätti tarrojen ja kaakelien liimaajat." Kirjoittanut Lotta Lehtonen

Helsingin Sanomat 22.10.2004, Mieli-pidepalsta. "Kukapa kyseenalaistaisi mainokset?" Kirjoittanut Veera Hintsala.

Helsingin Sanomat 5.11.2004, Mieli-pidepalsta. "Kaupunkitaide pyrkii vuorovaikutukseen". Kirjoittanut Mika Hannula, Kuvataideakatemian rehtori.

Helsingin Sanomat 2.7.2005, Kotimaasivut. ”Eläinsuojelujärjestön ulkomainoskampanja loppui päivän jälkeen.” Kirjoittanut Juha Merimaa.

Helsingin Sanomat 7.7.2005, Mielipidepalsta. ”Animalian julistekampanja oli asiallinen”. Kirjoittanut Riikka Leskinen.

Helsingin Sanomat 31.7.2005, Sunnuntaisivut. ”Kun Neuvostoliiton ulkoministeri kompastui syliin.” Kirjoittanut Kaius Niemi.

Helsingin Sanomat 7.5.2006, Sunnuntaisivut. ”Viattomuuden aika on ohi.” Kirjoittanut Merituuli Ahola.

Helsingin Sanomat 9.5.2006a, Vieraskynä. ”Oliko tuhopoltto uhopoltto.” Kirjoittanut Hille Koskela.

Helsingin Sanomat 9.5.2006b, Kulttuurisivut. ”Vaarallinen juttu.” Kirjoittanut Saska Snellman.

Helsingin Sanomat 4.6.2006, Kaupunkisivut. ”Graffitisota puhkesi Ilmalan varikolla.” Kirjoittanut Sampsa Oinaala.

Helsingin Sanomat 16.5.2008, Kaupunkisivut. ”Suhtautuminen graffiteihin jakaa Helsingin päättäjiä.” Kirjoittajaa ei merkitty.

Helsingin Sanomat 23.5.2008, Kaupunkisivut. ”Helsingissä kiistellään graffiteista.” Kirjoittanut Riku Jokinen.

Helsingin Sanomat 5.6.2008, Kaupunkisivut. ”Arhinmäki: Vuosaaren muurista laillinen graffitipaikka.” Kirjoittanut Riku Jokinen.

Helsingin Sanomat 7.9.2008, Kaupunkisivut. ”Kaupunginhallituksen edustaja lähti ovet paukkuen kokouksesta.” Kirjoittanut Jarmo Huhtanen.

Helsingin Sanomat 11.9.2008, Kaupunkisivut. ”Nuorisotoimi haluaa lopettaa Helsingin graffitisodan.” Kirjoittanut Riku Jokinen.

Helsingin Sanomat 16.9.2008, Kaupunkisivut. ”Graffiteja siistivä Stop Töhryille -kampanja ei kutsunut nuorisotointa syntymäpäivilleen.” Kirjoittanut Riku Jokinen.

Helsingin Sanomat 17.9.2008a, Kaupunkisivut. ”Pekka Sauri ihmettelee välikohtausta Finlandia-talon ovella.” Kirjoittanut Riku Jokinen ja Katriina Pajari.

Helsingin Sanomat 17.9.2008b, Kaupunkisivut. ”Poliisi otti kiinni kolmekymmentä mielenosoittajaa.” Kirjoittanut Katriina Pajari.

Helsingin Sanomat 18.9.2008, Kaupunkisivut. ”Poliisi torjuu syytökset liiasta voimankäytöstä graffitimarssilla.” Kirjoittanut Juha Salonen.

Helsingin Sanomat 5.5.2009, Kaupunkisivut. ”Suvilahteen avataan satametrinen graffitiaita.” Kirjoittanut Teppo Moisio.

Kaupunkitekniikka 11/2008, 18–25. ”Stop Töhryille 10 vuotta: Töhritystä kaupungista turvalliseksi ja siistiksi stadiksi.” Kirjoittanut Kauko Nygren.

### **Internetlähteet**

Rakennusviraston Internetsivut. Katsottu 1.2.2010.

[http://www.hel.fi/wps/portal/Rakennusvirasto/Artikkeli?WCM\\_GLOBAL\\_CONTEXT=/HKR/fi/P\\_t\\_ksenteko/](http://www.hel.fi/wps/portal/Rakennusvirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/HKR/fi/P_t_ksenteko/)

### **Suulliset lähteet**

Haastattelu: Sauri, Pekka, Helsingin kaupungin apulaiskaupunginjohtaja. 11.3.2009.

Haastattelu: Virkamäki, Mikko, toimitusjohtaja OTK, Kotialue Oy. 12.3.2009.

Haastattelu: Enroth, Matti, kaupunginvaltuutettu. 19.3.2009.

Haastattelu: Arhinmäki, Paavo, kansanedustaja. 25.3.2009.

### **Muut**

Yleisten töiden lautakunnan esityslista- ja pöytäkirjamateriaali 1998–2008.  
Rakennusviraston arkisto.

## Liite 1. Haastattelurunko

### Projektin syntyminen/alku

- Mikä on ollut oma roolisi Stop Töhryille -projektissa? Millä tavalla olet ollut mukana?
- Miten projekti syntyi? Olitko itse mukana projektin syntymisessä?
- Kenen idea projekti oli? Mistä idea tuli?
  - o Kestikö ideointi kauan? Kerro ideointiprosessista.
- Seurasitko projektia lehdistöstä ja mediasta alkuaikoina?
  - o Miten media/nuoret suhtautuivat projektiin alussa? Muuttuiko tämä projektin kuluessa?
- Mikä projektin tavoitteena oli alussa?
  - o Muuttuiko mielestäsi tämä tavoite myöhemmin?
  - o Saavutettiin tätä tavoitetta 10 vuoden aikana?
- Miten projektin toteutus aloitettiin?
  - o Ketkä aloittivat projektin käytännön toteutuksen?
- Miten paljon projekti työllisti? Keitä se työllisti?

### Nollatoleranssista

- Mitä tunteita sinussa herättää sana nollatoleranssi?
- Mitä sana merkitsee? Miten ymmärrät sanan? Mitä nollatoleranssi tarkoitti tässä projektissa?
- Oliko projektin idea alusta lähtien nollatoleranssi?
  - o Jos ei, niin missä vaiheessa nollatoleranssi tuli mukaan kuvioihin ja miksi?
- Pohdittiinko projektin toteuttamisessa joitain muita vaihtoehtoja, kuin nollatoleranssi?
  - o Jos pohdittiin, mitä?
- Miten nollatoleranssia perusteltiin?
- Mikä kaikki oli projekti mukaan kiellettyä? (esim. tarrat, tussipiirroksot, tagit, graffitit -> *mitä nimeä haastateltava näistä käyttää?*)
  - o Puhuttiinko alussa vain esim. tageista?
- Onko sinulla tietoa muista nollatoleranssiprojekteista kuin Stop Töhryille -projekti (tuolta ajalta tai aikaisemmin) Suomesta? Entä kansainvälisesti?
  - o Otettiin noista projekteista mallia tässä projektissa (tai toisinpäin)?
- Osaatko sanoa, miten suhtauduit nollatoleranssiin ennen projektin alkua/omaa mukaantuloa?
  - o Onko tuo mielipide muuttunut matkan varrella?

### Projektin kritiikistä

- Oletko seurannut projektia sen jälkeen kun lopetit itse siinä toimimisen?
- Stop Töhryille -projektia on kritisoitu monilla tavoin. Miten suhtaudut tähän kritiikkiin?
  - o Koska kritiikki alkoi?
  - o Onko kritiikissä ollut mielestäsi mitään perää?
  - o Onko tuo kritiikki ollut vaikeaa kestää?
  - o Onko kritiikki mielestäsi vaikuttanut projektin toteuttamiseen?
  - o Oletko saanut kampanjaan liittyen henkilökohtaista kritiikkiä tai esimerkiksi uhkauksia?

- Mitä mieltä olet kansalaisaktivistien toimista projektin vastustamisessa? (Esim. katutaiteiden yöt, mielenosoitukset ym. )
- Onko projekti mielestäsi vaikuttanut jollain tavalla esimerkiksi nuorison suhtautumiseen vartijoihin?
  - o Tiedätkö jostain väärinkäytöksistä vartijoiden osalta?
- Puhutaan, että projekti olisi tulehduttanut esimerkiksi rakennusviraston ja nuorisoasiainkeskuksen välejä.
  - o Kommentteja? Onko itselläsi kokemusta välirikosta?
- Minkälaista myönteistä palautetta projekti on herättänyt?

### **Projektin tuloksista**

- Miksi projekti lopetettiin?
- Mikä on oma kantasi projektista ja sen onnistumisesta?
- Onko jotain, mitä toivoisit että olisi tehty toisin?
  - o Esimerkiksi nollatoleranssiin liittyen
- Onko jotain mistä olet erityisen ylpeä?
- Mitä tulevaisuudessa tapahtuu?